

COPRODUCTIES IN DE SOCIALE WONINGSECTOR

Casestudieonderzoek naar coproducties ten behoeve van leefbaarheid in Arnhem en Nijmegen

Twan Massen
Studentnummer: 4379470
Radboud Universiteit te Nijmegen
Faculteit der Managementwetenschappen
Master Bestuurskunde
Oktober ' 2015

Coproducties in de sociale woningsector

Casestudieonderzoek naar coproducties ten behoeve van leefbaarheid in Arnhem en Nijmegen

Twan Massen
Studentnummer: 4379470
Radboud Universiteit te Nijmegen
Faculteit der Managementwetenschappen
Master Bestuurskunde
Oktober, 2015

Dr. C.J. Lako
Begeleider Radboud Universiteit te Nijmegen

Dr. T. Brandsen
Tweede lezer Radboud Universiteit te Nijmegen

Dr. Ing. R. Dankert
Stagebegeleider De Corporatiestrategie

Voorwoord

Voor u ligt de masterthesis met de titel: “Coproducties in de sociale woningsector”. Het betreft een studie naar de factoren die bijdragen aan het succesvol vormgeven van coproducties ten behoeve van leefbare wijken in opdracht van De Corporatiestrategie te Nijmegen. Deze casestudie vormt de afsluiting van de masteropleiding Bestuurskunde aan de Radboud Universiteit te Nijmegen. Het onderzoek richt zich op de ontwikkelingen binnen de sociale woningsector en de wijze waarop leefbaarheidsprojecten op basis van coproducties het beste kunnen worden vormgegeven.

“Samenwerking is het mantra als het gaat om gebiedsgericht werken. Het besef dat niemand, noch instellingen, noch gemeente, noch bewoners het alleen kunnen is tot iedereen doorgedrongen”, om een kenmerkend citaat van één van de respondenten aan te halen. Dit geldt deels ook voor het schrijven van deze thesis. Zonder begeleiding, enthousiaste respondenten en inzet van derden zou deze thesis niet tot stand zijn gekomen. Graag wil ik langs deze weg alle mensen bedanken die een hand hebben toegestoken om het onderzoek tot een goed eind te brengen.

Specifiek wil ik Ritske Dankert bedanken voor de kans binnen het team van De Corporatiestrategie en het vertrouwen dat hij altijd in mij heeft gehad. Van start tot finish heeft hij altijd gefunctioneerd als zeer ervaren, informatief en ondersteunend persoon binnen De Corporatiestrategie. Tot slot gaat mijn dank uit naar Christiaan Lako, begeleidend docent vanuit de Radboud Universiteit, die op een zeer behulpzame wijze voor nieuwe inzichten heeft gezorgd.

Twan Massen

Oktober, 2015

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	5
Hoofdstuk 1. Inleiding	7
§ 1.1 Aanleiding	7
§ 1.2 De Corporatiestrateg	8
§ 1.3 Doelstelling	8
§ 1.4 Probleemstelling.....	8
§ 1.5 Hoofdvraag	8
§ 1.6 Deelvragen.....	8
§ 1.7 Bestuurlijke relevantie.....	8
§ 1.8 Methode en werkwijze van het onderzoek.....	9
§ 1.9 Begrippen	10
§ 1.10 Leeswijzer	10
Hoofdstuk 2. Beleidskader	11
§ 2.1 Volkshuisvesting in historisch perspectief.....	11
§ 2.2 Stakeholders coproductie.....	15
§ 2.3 Samenvatting.....	19
Hoofdstuk 3. Theoretisch kader	20
§ 3.1 Ontwikkelingen in het openbaar bestuur.....	20
§ 3.2 Coproductie	22
§ 3.3 Succes- en faalfactoren van coproductie	26
§ 3.4 Leefbaarheid.....	32
§ 3.5 Samenvatting.....	34
Hoofdstuk 4. Methode van onderzoek	35
§ 4.1 Type onderzoek	35
§ 4.2 Casestudie	35
§ 4.3 Theoretische onderbouwing en literatuuronderzoek	36
§ 4.4 Onderzoekstechnieken	36
§ 4.5 Prepareren van data	39
§ 4.6 Procedure van interviews.....	40
§ 4.7 Procedure van coderen	40
§ 4.8 Conceptueel model	42
§ 4.9 Operationalisatie	42
Hoofdstuk 5. Lokaal netwerk van leefbaarheid.....	46
§ 5.1 Casusbeschrijving	46
§ 5.2 Gemeente Arnhem	46
§ 5.3 Gemeente Nijmegen.....	48
Hoofdstuk 6. Resultaten	50

§ 6.1 Toelichting opzet hoofdstuk	50
§ 6.2 Resultaten factoren coproducties	50
§ 6.3 Leefbaarheid	73
§ 6.4 Samenvattend overzicht van factoren die door respondenten van belang worden geacht.....	74
§ 6.5 Nieuwe factoren	78
§ 6.6 Vergelijking van cases.....	80
§ 6.7 Conclusie resultaten	80
Hoofdstuk 7. Conclusie	81
§ 7.1 Conclusie factoren	81
§ 7.2 Nieuwe wetgeving: Welke afwegingen zijn door de woningcorporaties gemaakt?	83
§ 7.3 Het effect van coproductie op lokaal niveau voor organisaties binnen woningsector	84
§ 7.4 Het effect van Woningwet 2015 op de relaties tussen organisaties bij het verbeteren van leefbaarheid	85
§ 7.5 Centrale hoofdvraag.....	85
Hoofdstuk 8. Aanbevelingen	87
§ 8.1 Aanbevelingen	87
Hoofdstuk 9. Discussie	91
§ 9.1 Implicaties onderzoeksbevindingen	91
§ 9.2 Beperkingen van het onderzoek.....	92
§ 9.3 Suggesties voor vervolgonderzoek.....	94
Literatuurlijst	95
Bijlagen	101
Bijlage 1. Enquête ter selectie van onderzoekseenheden.	102
Bijlage 2. Afkortingen	105
Bijlage 3. Overzicht respondenten/geraadpleegde organisaties	106
Bijlage 4. Overzicht figuren en tabellen	107

Samenvatting

Binnen dit onderzoek is in opdracht van het adviesbureau De Corporatiestrategie en de Radboud Universiteit een kwalitatief casestudie onderzoek uitgevoerd naar het succesvol vormgeven van coproducties ten behoeve van leefbaarheidsprojecten in de gemeenten Arnhem en Nijmegen. Het onderzoek tracht hiermee antwoord te geven op de vraag hoe coproducties tussen woningcorporaties, gemeenten, bewoners en andere maatschappelijke organisaties bij het werken aan leefbare wijken het beste kunnen worden vormgegeven binnen de kaders van de Woningwet 2015.

Vanuit het adviesbureau De corporatiestrategie is als doel gesteld om zodoende inzicht te verschaffen in de wijze waarop woningcorporaties de coproductie het beste kunnen vormgeven op basis van de nieuwe Woningwet 2015 bij het organiseren van leefbaarheid op lokaal niveau tussen meerdere betrokken actoren. Om in kaart te brengen welke factoren relevant zijn bij coproducties is middels een literatuurstudie een vragenlijst/interviewtopics ontwikkeld. Uit de literatuurstudie zijn veertien relevante succes- en faalfactoren gebleken voor het succesvol vormgeven van coproducties. Succesfactoren: Spelregels, onderlinge verhoudingen, win-win situatie, open beleidsproces, afhankelijkheid, technologische ontwikkelingen, financiële middelen, betrokkenheid belanghebbenden en voortgang. De faalfactoren bestaan uit de volgende vijf factoren: openbaarheid, politieke invloed, emoties, gelijke invloed burgers en regelgeving.

Op basis van de interviews blijken alle factoren, op technologische ontwikkelingen en openbaarheid na, een zeer belangrijke rol te vervullen bij coproducties ten behoeve van leefbaarheidsprojecten. Gebleken is dat alle factoren, afhankelijk van de uitvoering, zowel als succes- en faalfactor invloed kunnen uitoefenen. Een belangrijk aspect van elke coproductie is dat deze wordt vormgegeven op basis van maatwerk. Dit vraagt binnen elk project om een specifieke benadering die altijd onderhevig is aan de besluitvorming van verschillende actoren. Vaak is deze besluitvorming erop gericht burgers tevreden te stemmen qua leefbaarheid. Op basis van de resultaten is gebleken dat er een drietal nieuwe factoren kan worden toegevoegd om tot een succesvol vormgegeven coproductie te komen. Dit zijn de factoren burgerparticipatie, een faciliterende kartrekker en de nabijheid van de locatie.

De prestatieafspraken rondom de Woningwet 2015 blijken in geen enkel geval definitief rond te zijn. Vaak heerst er meer onwetendheid dan duidelijkheid omtrent de uitvoering. Veel prestatieafspraken zijn nog in de overlegfase. Wel wordt duidelijk dat de nieuwe wetgeving er zeer specifiek op gericht is om de leefbaarheidsinvesteringen of projecten beheersbaarder en controleerbaarder te maken door meer prestatieafspraken en een gebonden budget (€125, - per woning). De prestatieafspraken zorgen naar verwachting voor meer verkokering maar dragen bij aan het overzien en sturen van het doel, streven, investeringen, processen en doelen van leefbaarheidsprojecten door gemeenten.

Bij elke coproductie zal afzonderlijk moeten worden nagegaan welke factoren op welke wijze het beste kunnen worden ingezet om tot een succesvolle gezamenlijke win-win te komen. De wijze waarop factoren worden uitgevoerd, inclusief de regelgeving van de Woningwet 2015, geven hierbij in grote mate de beperkingen en grenzen van de coproducties aan.

Op basis van de conclusies van het onderzoek zijn een aantal aanbevelingen geformuleerd waarmee zowel de actoren als De Corporatiestrategie coproducties efficiënter en succesvoller kunnen inrichten:

1. **Nabijheid van locatie** - *Zorg voor een nabije locatie die goed bereikbaar is en bij voorkeur dicht grenzend aan de locatie waar het leefbaarheid project plaats vindt.*
2. **Burgerparticipatie** - *Creëer aansluiting en draagvlak onder burgers.*
3. **Faciliterende kartrekker** - *Functioneer als professionele organisatie voornamelijk als faciliterende kartrekker.*

4. **Prestatieafspraken** - *Vergeet naast het voldoen aan de prestatieafspraken het einddoel niet uit het zicht te verliezen.*
5. **Bijscholing** - *Bijscholen van professionals noodzakelijk.*
6. **Maatschappelijke en politieke veranderlijkheid** - *Wees alert en bewust van de maatschappelijke en politieke veranderlijkheid.*
7. **Transparant en professioneel handelen** - *Streef naar transparant en professioneel proces/project.*
8. **Technologische ontwikkelingen** - *Zet in op professionele hulp om technologische ontwikkelingen efficiënter in te zetten bij coproducties.*
9. **Financiële duidelijkheid** - *Evenredige financiële bijdrage door professionele organisaties draagt bij aan gedeelde verantwoordelijkheid.*
10. **Spelregels** - *Formele regels betreft het proces en inhoud bieden een leidraad om projecten tot een gezamenlijk succes te maken.*
11. **Bewustzijn van netwerk** - *Werken in een netwerk vereist aanpassing aan ieders kader en een gezamenlijke compromis/evenwicht.*
12. **Reële verwachtingen stellen** - *Afbakenen van verwachtingen zorgt voor een heldere rolverdeling.*
13. **Maatwerk** - *Het handelen binnen coproducties moet afgestemd worden op de specifieke case/project waar actoren zich in bevinden.*
14. **Feedback** - *Onderbouw en beargumenteer per actor waarom bepaalde keuzes worden gemaakt.*
15. **Emoties** - *Sta open voor de emoties van burgers/huurders.*
16. **Vervolgonderzoek** – *Onderzoek naar de definitieve uitwerking van de Woningwet 2015.*

Hoofdstuk 1. Inleiding

§ 1.1 Aanleiding

Sinds de jaren negentig hebben woningcorporaties met geringe beperking van het Rijk de ruimte gehad om een eigen invulling te geven aan nevenactiviteiten in de sociale woningsector, waaronder leefbaarheid. Ondanks positieve gevolgen voor de leefbaarheid roept de overheid door het grote aantal conflicten en schandalen binnen de volkshuisvesting een halt toe aan deze vrije invulling. De overheid acht hierbij een hervorming van het volkshuisvestingsbeleid relevant. Een gebrek aan hervorming bleek een knellend probleem binnen de Nederlandse huisvesting (Brandsen & Helderman, 2009). De 'Herzieningswet toegelaten instellingen volkshuisvesting' dient als uitgangspunt om het volkshuisvestingsbeleid te hervormen.

De volkshuisvesting wordt gekenmerkt door een complexe structuur waarin meerdere spelers, zoals verschillende gemeenten, corporaties en burgers actief zijn. Binnen de publieke sector wordt er al geruime tijd gesproken over het doorvoeren van veranderingen binnen het volkshuisvestingsbeleid. Sinds eind jaren tachtig ervaren de woningcorporaties een toenemende mate van verzelfstandiging en marktwerking. Aangezien de volkshuisvesting een zeer grote kostenpost van de overheid was, werden woningcorporaties midden jaren negentig geliberaliseerd. Dit werden zelfstandig opererende woningcorporaties, die werden vormgegeven door de 'De Bruteringsoperatie'. Deze operatie kwam voort uit de filosofie van het New Public Management. Staatssecretaris Remkes was hier politiek verantwoordelijk voor. Vanuit de overheid ging dit gepaard met het beëindigen van rechtstreekse subsidies aan corporaties, met minder sturing en meer toezicht (De Jong, 2013).

De invoering van de stelselherzieningen binnen woningcorporaties heeft veel incidenten met zich meegebracht waardoor een negatief beeld van de woningsector ontstond. Voorbeelden zijn wanbestuur, financieel mismanagement of bestuurscrises die het debat regelmatig deden oplaaien (Parlementaire enquête woningcorporaties, 2015). Voornamelijk ontstond dit debat doordat het aan een heldere publieke invulling ontbrak (De Jong, 2013). Voor de woningcorporaties ontbrak het aan heldere doelen (geen richting), onduidelijkheid op welk terrein de doelen tot stand komen en welke middelen zij hiervoor in mochten zetten (De Jong, 2013). Daarnaast bleek dat het toezicht door gemeenten op woningcorporaties niet van de grond kwam door een gebrek aan instrumenten en financiën (De Jong, 2013).

Deze incidenten hebben bij een bespreking in de Tweede Kamer geleid tot de aanname van de 'Herzieningswet toegelaten instellingen volkshuisvesting', waarmee de Woningwet 2015 een feit werd. Deze wet dient het takenpakket, het toezicht en de maatschappelijke rol van de woningcorporaties vast te leggen. Input van de Woningwet 2015 is onder andere de 'parlementaire enquêtecommissie woningcorporaties' geweest die het functioneren van het stelsel van woningcorporaties in kaart heeft gebracht (Parlementaire enquête, 2015). Op basis van de parlementaire enquête Woningcorporaties is gebleken dat er grenzen gesteld moeten worden. Er wordt verwacht dat woningcorporaties terug gaan naar de kerntaak, waarbij zij begrensd worden in het investeren/opzetten van nevenactiviteiten. Dit wordt uitgewerkt in de aanbeveling van de parlementaire enquête commissie: 'Terug naar de kerntaak: begrenzen van (neven)activiteiten'. Dit levert nieuwe verhoudingen op tussen corporaties, gemeenten en de burger. Dit vraagt om een nieuwe organisatie tussen woningcorporaties en gemeenten. Hierbij is het relevant om na te gaan hoe deze actoren de leefbaarheid kunnen organiseren, hoe corporaties binnen deze beperking omgaan met burgerinitiatieven en hoe de coproductie tussen deze partijen tot stand dient te komen. Tevens is er de laatste jaren gepleit voor stimulering van zelforganisatie en actief burgerschap binnen de woningsector (Brandsen & Helderman, 2009).

De Woningwet 2015 en aanbevelingen uit de parlementaire enquête geven de aanleiding om coproductie op nieuwe wijze vorm te geven voor woningcorporaties, gemeenten en betrokken actoren. Dit onderzoek dient in kaart te brengen hoe een succesvolle vormgeving van coproductie van woningcorporaties, gemeenten en betrokken actoren de leefbaarheid op lokaal niveau kan vergroten, met inachtneming van de Woningwet 2015.

§ 1.2 De Corporatiestrategie

Het onderzoek zal worden uitgevoerd bij De Corporatiestrategie. De Corporatiestrategie is een maatschappelijk gedreven specialist in corporatiebeleid. Zij tracht beleidskeuzes, zoals de nieuwe Woningwet, terug te brengen tot de essentie. Zodoende helpt de Corporatiestrategie betrokken partijen bij beleidskeuzes van uitvoering, onderbouwing tot aan verantwoording. Door een combinatie van onderzoek, kennis en praktijkervaring probeert De Corporatiestrategie een betrouwbaar advies te geven. Dit onderzoek maakt onderdeel uit van informatiewinning naar de invulling van leefbaarheid na de vernieuwde Woningwet 2015.

§ 1.3 Doelstelling

Het onderzoek heeft als doel inzicht te verschaffen in de wijze waarop woningcorporaties de coproductie kunnen vormgeven op basis van de Woningwet 2015 bij het organiseren van leefbaarheid op lokaal niveau tussen betrokken actoren.

§ 1.4 Probleemstelling

Voor zowel De Corporatiestrategie als de maatschappij is het van belang inzichtelijk te maken op welke wijze coproductie na de huidige Woningwet 2015 het beste kan worden vormgegeven om zodoende de leefbaarheid te verbeteren. Hierbij is het van belang om de effecten van de Woningwet 2015 op het organiseren van leefbaarheid op lokaal niveau tussen betrokken partijen in kaart te brengen. De kern van het onderzoek richt zich hiermee op het vormgeven van coproductie, waarbij deze dient bij te dragen aan het organiseren van leefbaarheid op lokaal niveau tussen betrokken actoren op basis van de Woningwet 2015 en parlementaire enquête woningcorporaties.

§ 1.5 Hoofdvraag

Hoe kan coproductie tussen woningcorporaties, gemeenten, bewoners¹ en andere maatschappelijke organisaties bij het werken aan leefbare wijken het beste worden vormgegeven binnen de kaders van de Woningwet 2015 met het oog op leefbaarheid?

§ 1.6 Deelvragen

1. Wat heeft de overheid met de Woningwet 2015 binnen de woningsector beoogd te bereiken?
2. Welke actoren zijn betrokken bij het vormgeven van coproductie op lokaal niveau om de leefbaarheid te vergroten?
3. Hoe kan coproductie, in samenwerking met meerdere actoren, volgens de theorie het beste worden vormgegeven om de leefbaarheid te vergroten?
4. Welke afwegingen zijn bij de nieuwe wetgeving gemaakt betreffende de invulling van leefbaarheid door woningcorporaties?
5. Welke effecten heeft coproductie op lokaal niveau voor organisaties binnen de woningsector en de relatie tussen deze organisatie, gemeenten en burgers bij het verbeteren van leefbaarheid als gevolg van de Woningwet 2015?
6. Welke aanbevelingen kunnen worden gedaan om de coproductie op lokaal niveau voor betrokken actoren succesvol vorm te geven?

§ 1.7 Bestuurlijke relevantie

De bestuurskunde richt zich op het openbaar bestuur waarbij gebruik gemaakt wordt van multidisciplinaire wetenschappen. Het heeft hierbij als doel het openbaar bestuur te

¹ Burgers en Bewoners kunnen in het kader van dit onderzoek als gelijke termen worden beschouwd.

verbeteren en optimaliseren (Bovens e.a., 2007). Het verbeteren, vormgeven, uitvoeren en optimaliseren van het woningbeleid op lokaal niveau tracht het openbaar bestuur te verbeteren. Hierbij is bestuurskundig onderzoek bij uitstek geschikt om complexe bestuursproblematiek op te lossen. Leefbaarheid en coproductie kunnen hierbij als relevante instrumenten worden gezien om het openbaar bestuur te verbeteren waarbij het onderzoek gebruikt wordt om de nieuwe werkwijze binnen de volkshuisvesting op ex-ante wijze vast te stellen. De invulling van het woningbeleid wordt gekarakteriseerd door hybride organisaties. De woningcorporaties opereren tussen de markt, overheid en samenleving in (Branden & Karre, 2011). De organisaties zijn vaak van gemeenschappelijk belang maar zijn niet puur markt of overheidsgericht (Koning & Leuvensteijn, 2010). Dit maakt de organisatie van leefbaarheid en coproductie tot een interessant vraagstuk.

De betrokkenheid van de woningcorporaties en gemeenten omtrent leefbaarheid is de afgelopen decennia weinig burgers ontgaan. Woningcorporaties zijn evident betrokken bij het bevorderen, organiseren en vormgeven van leefbaarheid (parlementaire enquête woningcorporaties, 2015). De woningcorporaties bezitten samen een derde van alle woningvoorraad. Bij elkaar zo'n 2,3 miljoen woningen (CBS, 2011). Corporaties hebben bovendien een groot aandeel bij het vervullen van de maatschappelijke taak: wonen en leefbaarheid.

Gebleken is dat er verscheidene hervormingen zijn geweest binnen de volkshuisvesting. Daarbij zijn verschillende rollen voor zowel de woningcorporaties als gemeenten weggelegd. De verscheidene hervormingen hebben al het nodige stof doen opwaaien en zijn meerdere malen aan wetenschappelijk onderzoek onderworpen. De overheid heeft met het oog op leefbaarheid in 2008 het leefbaarometer rapportage gepresenteerd. De leefbaarometer geeft weer hoe de leefbaarheid binnen wijken in Nederland zich heeft ontwikkeld (Rijkoverheid.nl, 2015). Geschetst wordt dat de leefbaarheid in de 21^e eeuw een steeds belangrijker thema is. Voornamelijk de ervaren woonkwaliteit van bewoners op lokaal niveau is van invloed. In de afgelopen jaren is de ervaren woonkwaliteit in belangrijke mate bepalend geworden voor het woongenot van burgers. Ook factoren als sociale cohesie, veiligheid en sociaal economische ontwikkelingen zijn van invloed op de leefbaarheid (Leidemeijer et al., 2008).

Daarnaast blijkt dat door recente ontwikkelingen de leefbaarheid een actueel en relevant onderwerp is. Centraal staat het debat omtrent de Woningwet 2015 die als doel heeft de (neven) activiteiten van woningcorporaties in te perken (Parlementaire enquête Woningcorporaties, 2015). Input hiervoor is de parlementaire enquête woningcorporaties die verschillende incidenten van woningcorporaties aan het licht brengt. Door de veranderende situatie voor woningcorporaties, de overheid en burgers is het van belang in kaart te brengen hoe leefbaarheid en daarbij coproductie tussen verschillende partijen tot stand dient te komen. Zodoende blijkt dat de context van het onderzoek zowel wetenschappelijk als maatschappelijk relevante raakvlakken biedt. Op deze wijze tracht het onderzoek een bijdrage te verschaffen in de wijze waarop woningcorporaties omgaan met de nieuwe Woningwet 2015 bij het organiseren van leefbaarheid op lokaal niveau tussen alle betrokken actoren.

§ 1.8 Methode en werkwijze van het onderzoek

Het betreft een verklarend onderzoek met een kwalitatief karakter waarbij interviews centraal staan. Door het interpreteren van de betekenisgeving rond leefbaarheid en coproductie in de woonsector dient helder te worden hoe coproductie na de invoering van de Woningwet 2015 het beste vormgegeven dient te worden. De gemeente Arnhem en Nijmegen hebben hiervoor als cases gediend. Op basis hiervan ontstaat er meer eenduidigheid over de invulling van coproductie om leefbaarheid te vergroten door woningcorporaties, gemeenten en betrokken actoren. Door het gebruik van interviews kan een helder beeld worden beschreven over de

wijze waarop betrokken actoren een invulling geven aan projecten, welke waarden ze hier op na houden en hoe actoren de organisatie ervaren (Bleijenbergh, 2013).

Naast de interviews is er gebruik gemaakt van een literatuurstudie. De literatuurstudie zorgt voor een heldere afbakening van begrippen, onderzoekszet en operationalisatie van kernelementen. In de methode sectie is uitgebreid ingegaan op de methode van onderzoek waarbij populatie, selectie en wijze van dataverzameling verder zijn toegelicht.

§ 1.9 Begrippen

Uit de literatuur blijkt dat er geen eenduidige invulling is voor het begrip 'leefbaarheid'. Leefbaarheid wordt gezien als verzamelterm voor alles wat te maken heeft met de leef- en woonomgeving in buurten. Leefbaarheid is geen vast gegeven en onderhevig aan subjectiviteit van personen en interpretatie van burgers (Wilkens, 2006). Aansluitend voor dit onderzoek is het begrip leefbaarheid gebaseerd op het uitgangspunt van het VROM (Leidelmeijer e.a., 2008). Dit geeft aan dat leefbaarheid de kwaliteit van interactie is tussen het fysieke en sociale domein. Deze factoren zijn de sociaal-economische status van een wijk, de sociaal-culturele omgeving, de sociale cohesie, ruimtelijke inrichting, inrichting van publieke ruimte, de voorzieningen en woningvoorraad (Leidelmeijer & Kamp, 2004). Hierbij dient men wel rekening te houden met de objectieve en subjectieve factoren van het beleid en burgers, de relatie met de burger en omgeving, afhankelijkheid van de groep (tijd, plaats, cultuur en sociale achtergrond) en buurtgebonden verschijnselen. Hierbij is het van belang voor elk onderzoek relevante factoren te selecteren en een belangrijke afweging te maken welke factoren men meeneemt in het onderzoek (Leidelmeijer & Kamp, 2004). In het theoretisch kader is een volledige uitwerking van leefbaarheid weergegeven.

De invulling van coproductie behelst een mindere mate van subjectieve oordeelvorming. In de literatuur blijkt dat het een productie is waarbij door samenwerking van verschillende partijen een resultaat tot stand komt. Coproductie wordt gezien als een samenwerking waarbij beleidspartijen en burgers samen over een bepaald onderwerp, in dit geval leefbaarheid, in overleg tot het oplossen van vraagstukken komen (VROM, 2006). Binnen deze scriptie zal de volgende definitie van Bekkers (2007) worden gebruikt:

“Coproductie is een proces van gemeenschappelijke beeldvorming dat is gericht op het ontwikkelen van een gezamenlijke beleidspraktijk in een netwerk van wederzijds afhankelijke actoren” (Tops, 1999 & Bekkers, 2007).

§ 1.10 Leeswijzer

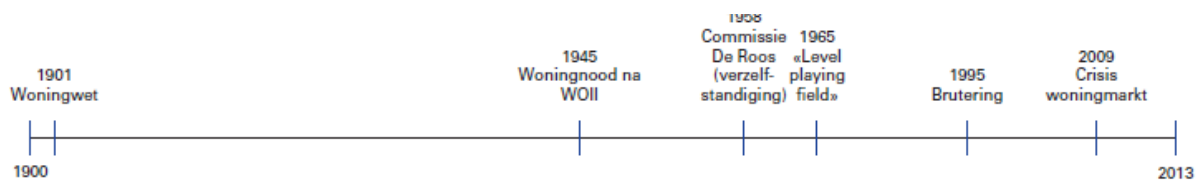
In het eerste hoofdstuk wordt de aanleiding, probleemstelling en het doel van het onderzoek beschreven. Vervolgens zal in hoofdstuk 2 het beleidskader van het onderzoek worden toegelicht. In hoofdstuk 3 volgt het theoretisch kader, opgebouwd naar mening van de onderzoeker relevant geachte informatie, theorieën en concepten. Vervolgens wordt in hoofdstuk vier de methode van het onderzoek beschreven en bijbehorende operationalisatie en vragenlijst. Aansluitend worden in hoofdstuk 5 de twee cases toegelicht waar de interviews hebben plaatsgevonden; de gemeente Arnhem en Nijmegen. Vervolgens wordt ingegaan op de resultaten van het onderzoek in hoofdstuk 6. Aansluitend op de resultaten zal hoofdstuk 7 de conclusies van het onderzoek presenteren. In hoofdstuk 8 worden vervolgens aanbevelingen gedaan omtrent coproducties ten behoeve van leefbaarheidsprojecten. Tot slot vormt hoofdstuk 9 de discussie. In de discussie wordt ingegaan op de implicaties en beperkingen van het onderzoek, gevolgd door suggesties voor vervolgonderzoek.

Hoofdstuk 2. Beleidskader

Binnen het beleidskader is getracht de volkshuisvesting en betrokken actoren in perspectief te zetten. Er wordt een beschrijving gegeven van de historische ontwikkeling van volkshuisvesting. Hierbij zijn de meest relevante ontwikkelingen uiteengezet. Door het contextualiseren zal een betere inschatting kunnen worden gemaakt van het theoretisch kader en bijbehorende analyses. Vervolgens zal een toelichting volgen welke actoren betrokken zijn bij het inrichten van de Woningwet 2015 aangaande leefbaarheid.

§ 2.1 Volkshuisvesting in historisch perspectief

In het kader van de volkshuisvesting zal een uiteenzetting worden gegeven van de belangrijkste ontwikkelingen binnen de volkshuisvesting. Hierbij is getracht de belangrijkste perioden te onderscheiden en toe te lichten. Hierbij wordt van woningcorporaties uitgegaan in de zin van ‘toegelaten instellingen die publiekelijk voorgeschreven kerntaken moeten uitvoeren waarbij op hun vermogen een bestemmingsplicht rust’ (Elsinga e.a., 2015).

Figuur 1. Overzicht ontwikkelingen corporatiestelsel (Elsinga e.a., 2015).

§ 2.1.1 Invoering woningwet 1901

In de 19^e eeuw zijn burgers zelf verantwoordelijk voor huisvesting met zeer beperkte overheidsbemoeienis. De eerste initiatieven voor de organisatie van woningnood en slechte woonomstandigheden worden dan ook geboden door particuliere initiatieven, veelal woningbouwverenigingen die opereren zonder overheidsbemoeienis (Elsinga e.a., (2015). In het jaar 1901 komt hier verandering in met als centraal uitgangspunt de invoering van een nieuwe Woningwet. De Woningwet geeft een kader voor laagrentende woningwetleningen en stelde hoe de openbare ruimte, woningen en gebouwen het beste konden worden vormgegeven. De laagrentende woningwetlening stond toe toegelaten instellingen leningen te verstrekken om woningen te bouwen, uitsluitend in het belang van volkshuisvesting en op non-profit basis (Fleurke e.a., 2009). De uitvoering van de Woningwet lag in handen van de gemeenten. Gemeenten dienden verplicht een bouwverordening op te stellen waarmee de eerste kwaliteitseisen bij het bouwen van huisvesting een feit waren (Ekkers, 2002). De Woningwet is een pijler geweest voor de volkshuisvesting zoals deze heden ten dage nog is georganiseerd. Welbewust werd hier gekozen voor onafhankelijke partijen die woningexploitatie verzorgden, zodat er een nieuwe sector ontstond zonder politieke kleuring of andere belangenverstrengeling (Fleurke e.a., 2009). In 1934 werden wijzigingen doorgevoerd in de Woningwet. Corporaties dienen 80% van hun inkomsten in een fonds beheerd door het gemeentebestuur te storten. Daarnaast worden corporaties verplicht een groot deel van de ontvangen subsidies terug te betalen aan de overheid. De gemeenten krijgen hierdoor een groot deel van de autonomie terug ten aanzien van de inrichting van woningbouw (Huurlersvereniging Amsterdam, 2014).

§ 2.1.2 Ontwikkelingen na de Tweede Wereldoorlog

Het aantal woningbouwverenigingen/corporaties steeg door de overheidssteun snel. Ten tijde van de Tweede Wereldoorlog hadden corporaties samen een marktaandeel van tien procent (Elsinga e.a., 2015). Tijdens de Tweede Wereldoorlog ontstaat er naast de economische beproeving tevens een enorme woningnood. Nederland diende volgens de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) 50.000 woningen per jaar te realiseren. De VNG stelde dat dit niet zonder overheidsingrijpen gerealiseerd kon worden (Ramakers, 1997). De huren werden

bevroren, wat tegenstrijdig werkte ten aanzien van de investeringen in woningbouw (Elsinga e.a., (2015). Het kabinet Drees speelde hierop in door woningcorporaties cruciale spelers van de wederopbouw te maken. De overheid controleerde door subsidie te verstrekken en verdeling van de woningbouw. Het particuliere karakter van woningcorporaties nam echter af (Elsinga e.a., 2015). De woningcorporaties opereerden als uitvoeringsinstanties voor de overheid die regelgeving en toezicht organiseerde.

In 1958 wordt een onderzoek gedaan naar de wijze waarop de zelfstandigheid van woningcorporaties vergroot kan worden. Hiervoor werd de commissie De Roos aangesteld die in 1964 een rapport uitbrengt over de positie van woningcorporaties (Elsinga e.a., (2015). Concluderend blijkt dat woningcorporaties als particulier initiatief dienen te worden gezien. Kern van het oordeel is dat woningcorporaties zelfstandig dienen te opereren zonder overheidsbemoeienis. Corporaties werden zelfstandige instellingen. Hierbij werden zij zelf verantwoordelijk voor het eigen vermogen en de financiële huishouding. De verplichte terugbetaling van subsidies opgelegd in de jaren 30 werd opgeheven (Fleurke e.a., 2009). De invloed van gemeenten werd hiermee teruggedrongen. Corporaties kregen zodoende een groot deel van hun autonomie terug. Dit zou moeten zorgen voor een betere marktwerking, doorstroming van vraag gestuurde nieuwbouw en toenemende keuzevrijheid voor lagere inkomensgroepen. Belangrijk bij een toename van vrijheid voor corporaties is het toenemende belang van de toezichtrol die de overheid op zich dient te nemen. Daarnaast dienden koepelorganisaties de bedrijfsvoering en intern bestuur te verbeteren (Fleurke e.a., 2009).

Vanaf 1965 zorgt dit voor een periode van groeiende woningcorporaties. De woningcorporaties werden hierbij op dezelfde wijze gesubsidieerd als commerciële beleggers, waarbij Elsinga (2015) dit benadert als 'gelijke monniken gelijke kappen'. Hierdoor is er sprake van 'level playing field' en groeit de corporatiesector naar 42% van de totale woningvoorraad (Elsinga e.a., (2015).

Hier kwam verandering in ten tijde van de nota 'Volkshuisvesting in de jaren negentig' in 1987 onder staatssecretaris Heerma (Helderman & Brandsen, 2011). De Nota Heerma en de parlementaire enquête naar bouwsubsidies in 1988 geven het einde weer van subsidiëring aan de woningmarkt (Elsinga e.a., 2015). De kern van de Nota Heerma had als doel het realiseren van een meer doelmatige besteding van het opgebouwde vermogen. Daarnaast is het onderdeel van het zoeken naar nieuwe bestuurlijke verhoudingen tussen woningcorporaties en de overheid (Helderman & Brandsen, 2011). Er wordt gesteld dat dit heeft geleid tot de aanloop van het bruteringsakkoord uit 1995 (Helderman & Brandsen, 2011 en Elsinga e.a., 2015). Hierbij werden woningcorporaties daadwerkelijk financieel verzelfstandigd.

§ 2.1.3 Het Bruteringsakkoord

In 1993 zorgde de invoering BBSH² voor een omslag in de woningsector. De veronderstelling was dat bij de verzelfstandiging van corporaties een brede taakstelling paste (Snuverink, 2006). Dit betekende dat corporaties zich in mochten zetten voor nevenactiviteiten naast de gebruikelijke activiteiten. Dit zorgde voor overheidstoezicht op afstand en verantwoording achteraf. Het BBSH dat in 1993 gevormd werd kenmerkte zich door vier prestatievelden.

1. Bij voorrang huisvesten van de primaire doelgroep
2. Betrekken van huurders bij beleid en beheer
3. Zorgdragen voor de kwaliteit van de woningen
4. Waarborgen van de financiële kwaliteit (Snuverink, 2006).

² BBSH: Het Besluit beheer sociale huursector

De woningcorporaties werden uiteindelijk in 1995 erkend als private ondernemingen in de Wet balanskorting (Elsinga e.a., 2015). De corporaties bleven hierbij deel uitmaken van het publieke stelsel (Keeris, 2012). De door het Rijk openstaande exploitatiebijdragen worden afgekocht en leningen bij het Rijk afgelost. Hiermee ligt sindsdien het financieringsrisico volledig bij de woningcorporaties (Elsinga e.a., 2015). Door een toenemende rente en stijgende prijzen op de woningmarkt is er in de jaren negentig sprake van een aanzienlijke vermogensgroei bij woningcorporaties. Ondanks de vermogensgroei is er nog wel invloed van de Woningwet en het Besluit Beheer Sociale Huursector (BBSH) voor verankerde bestemmingsplicht (Helderman & Brandsen, 2011). Op basis hiervan spreekt men niet van normale private ondernemingen, maar worden corporaties gezien als hybride organisaties die tussen markt, overheid en samenleving opereren (Brandsen, 2006). De bruteringsoperatie is het laatste onderdeel gebleken van de verzelfstandiging van woningcorporaties (Snuverink, 2006).

In de complexe geschiedenis van woningcorporaties wordt in 1997 pas besloten om leefbaarheid te introduceren. Staatssecretaris van Volkshuisvesting Tommel, in navolging van zijn voorganger Heerma, besloot 'leefbaarheid' als vijfde prestatieveld toe te voegen aan een gewijzigd BBSH. Hierbij dienden woningcorporaties om onduidelijkheden te voorkomen alle werkzaamheden te verantwoorden op basis van de prestatievelden (Snuverink, 2006). In 2001 werd hier het verantwoordingsveld 'wonen-zorg' toegevoegd. Met het verantwoordingsveld 'wonen-zorg' wordt ingezet op de toenemende vergrijzing en de verplichting op het terrein van ouderenhuisvesting (Snuverink, 2006).

In de tweede helft van de jaren negentig bleek niet al het vertrouwen in de verzelfstandiging tot zijn recht te komen. In de politiek heerste wantrouwen naar aanleiding van de uitkomsten van het parlementair onderzoek. Er bleken veel problemen bij het functioneren van woningcorporaties. "Hoe meten we precies maatschappelijk rendement?" en "Wordt er voldoende door corporaties met dat vermogen gedaan?" (Helderman & Brandsen, 2009). Op basis van deze verschillende problemen introduceerde staatssecretaris Tommel een aantal maatregelen. Deze hielden in: het versterken van het interne toezicht bij corporaties, het concentreren van de rol van de gemeente op de volkshuisvestingsprestaties, het aanpassen van het sanctie-instrumentarium, het versterken van de rol van het Rijk en het verbeteren van het interne toezicht (Snuverink, 2006). Tevens dienden corporaties nevenactiviteiten die niet binnen het BBSH kader pasten aan het rijk voor te leggen (Snuverink, 2006).

§ 2.1.4 Wonen in de 21e Eeuw

Na het toevoegen van 'wonen-zorg' in 2001 aan de prestatievelden zijn er geen wijzigingen meer doorgevoerd in het BBSH. Wel blijft de discussie bestaan over de taakopvatting van corporaties. Dit vindt plaats tegen een achtergrond van economische recessie in 2003 en een bezuinigingsbeleid van de rijksoverheid (Elsinga e.a., 2015). Politici, ambtenaren en besturen bespreken wel regelmatig over het 'afromen' van corporatievermogen. Ondanks de discussie heeft dit niet geleid tot structurele verandering of aanpassingen van het wettelijk kader met betrekking tot het werkveld en taakopvatting (Elsinga e.a., 2015). In de jaren 2005 tot 2008 wordt er onderling nog gestoeid over het corporatievermogen, invulling van het werkveld en de taak van corporaties. In 2012 doet het Vestia schandaal de bom barsten. Dit is aanleiding voor een parlementaire enquête. Vestia, één van de grootste corporaties in Nederland, ging bijna failliet door zeer onverantwoord om te gaan met haar derivatenportefeuille (Aedes, 2012). Vestia verzekert derivaten tegen een voorspelde rentestijging op leningen, echter daalde de rente waardoor Vestia bijna twee miljard euro in onderpand aan banken moet betalen met een totale schade van 3 miljard euro.

De maat was hiermee vol. De opeenstapeling van incidenten, met als dieptepunt Vestia, werd in de Tweede Kamer gezien als reden voor verandering. Unaniem werd een motie aangenomen

voor een parlementaire enquête. De parlementaire enquête is erop gericht het stelsel door te lichten en de misstanden die binnen de woningsector konden gebeuren aan het daglicht te brengen (Parlementaire enquête Woningcorporaties, 2015). De enquête stelt dat er een aantal fundamentele zaken mis zijn gegaan binnen de volkshuisvesting. Falende corporatiebestuurders hebben hier een grote rol in gespeeld. Falend toezicht op zowel financiën als prestaties, falende politiek en fundamentele problemen in het stelsel zijn hier de oorzaak van (Parlementaire enquête Woningcorporaties, 2015). De Parlementaire enquête Woningcorporaties (2015) is belangrijke input geweest voor het ontwerp van de herzieningswet toegelaten instellingen huisvesting die op 17 maart 2015 door de Eerste kamer werd aangenomen.

§ 2.1.5 De Woningwet 2015/Herzieningswet toegelaten instellingen huisvesting

De Woningwet 2015 tracht het functioneren van corporaties als private ondernemingen met maatschappelijke verantwoording te verbeteren. Er worden in het wetsvoorstel met name aanpassingen gedaan ten aanzien van de rol van corporaties buiten de uitvoering van de woonopgave van gemeenten. Hierbij wordt waarde gehecht aan concrete afspraken tussen gemeenten en corporaties (Eerste Kamer, 2015). Derhalve gaat de Woningwet 2015 een stap verder dan het BBSH. Corporaties dienen meer naar redelijkheid bij te dragen aan het woningbeleid. De corporaties dienen hierbij het 'aanbod'. Van woningcorporaties wordt verwacht dat zij het gemeentelijk woonbeleid uit voeren binnen de gemeenten waar zij werkzaam zijn. Het gaat hierbij om facetten uit het woonbeleid die binnen de verantwoording van corporaties vallen (VNG-adviescommissie, 2013). Dit aanbod moet leiden tot resultaatgerichte en kwantificeerbare prestatieafspraken tussen gemeenten en corporaties (VNG-adviescommissie, 2013). Zodoende wordt verwacht dat de Woningwet 2015 een betere samenwerking tussen gemeenten en woningcorporaties realiseert. Corporaties dragen naar redelijkheid bij aan het gemeentelijk (woning)beleid, binnen de financiële mogelijkheden. De relatie tussen gemeenten en woningcorporaties wordt hierdoor versterkt, maar woningcorporaties blijven volledig zelfstandig (VNG-adviescommissie, 2013). Op 1 juli 2015 trad de nieuwe Woningwet in werking en werd de werktitel 'Herzieningswet toegelaten instellingen volkshuisvesting' definitief veranderd in de Woningwet 2015.

§ 2.1.6 Parlementaire enquête

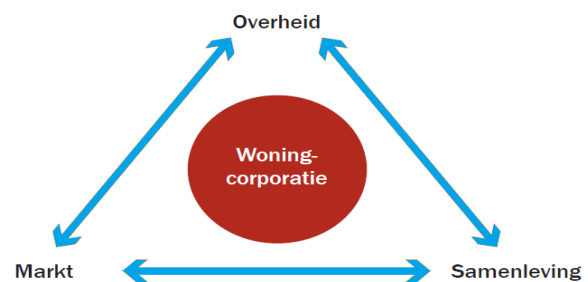
De parlementaire enquête commissie woningcorporaties is ingezet om het functioneren van het woningcorporatiestelsel in kaart te brengen. Op basis van een literatuurstudie, omgevingsanalyse en openbare verhoren is er een aanbevelingenrapport aan de Tweede Kamer gepresenteerd. De parlementaire enquête herbergt 18 aanbevelingen. De aanbeveling is evident voor het realiseren van leefbaarheid: 'Terug naar de kerntaak: begrenzen van (neven)activiteiten' (Parlementaire enquête Woningcorporaties, 2015). De aanbeveling omvat een vijftal kernpunten:

1. Geen commerciële nevenactiviteiten meer
2. Nadere inperking van toegestaan maatschappelijk vastgoed
3. Bestaande commerciële nevenactiviteiten verantwoord afbouwen
4. Beperkte leefbaarheidsuitgaven
5. Grenzen aan grondposities

De investering in leefbaarheid wordt hierdoor onderdeel van prestatieafspraken. De corporaties dienen de prestatieafspraken met gemeenten te maken, waarbij de huurder in het proces betrokken is. Tevens is er invloed van het Rijk door de Minister die landelijke normen vaststelt voor leefbaarheidsinvesteringen. Hier kan gedacht worden aan een maximumbedrag aan leefbaarheidsuitgaven (Parlementaire enquête Woningcorporaties, 2015).

§ 2.2 Stakeholders coproductie

Uit het historisch perspectief is al gebleken dat woningcorporaties worden beïnvloed door verscheidene stakeholders die ook een aandeel hebben bij de totstandkoming van leefbaarheid. Voordat het onderzoek ingaat op de wijze hoe de coproductie ten aanzien van leefbaarheid het beste kan worden vormgegeven, zal worden uiteengezet welke belangrijkste spelers hierbij betrokken zijn. De relatief grootste spelers zijn de gemeenten en corporaties. Hier gaat in verhouding ook de meeste aandacht naar uit, aangezien deze voornamelijk het initiatief nemen om de leefbaarheid te vergroten. Hier zijn ze vanaf nu, op basis van prestatieafspraken gezamenlijk verantwoordelijk voor (VNG-commissie, 2013).

Figuur 2. Versimpelde weergave van woningcorporaties als hybride organisatie (De Jong, 2013).

§ 2.2.1 Woningcorporaties

De woningcorporaties hebben een bijzondere maatschappelijke positie die zich tussen de overheid, markt en gemeenschap bevindt (Helderman & Brandsen, 2011). Dit geeft De Jong (2013) in figuur 2 weer in een versimpelde weergave van de werkelijkheid. Hierbij opereren ze als formele, private non-profit organisaties, maar zijn informele en publieke elementen tevens relevant (Brandsen e.a., 2005). Het legitiem handelen van woningcorporaties is ontleent aan markt, overheid en samenleving (Elsinga e.a., 2015).

De Woningwet (Wetboek artikel 70) is gebaseerd op de eerder genoemde wettelijke bepalingen die zijn opgenomen in het BBSH. In deze voorschriften worden de regelingen van woningcorporaties vormgegeven, zoals het bouwen, verwerven en vervreemden van onroerende zaken. De corporaties dienen zich wel aan wettelijke bepalingen te houden, zoals de huisvestingwet, bouwbesluiten en de huurtoeslagwet (Bieleman e.a., 2010). In het kort stelt de Woningwet dat woningcorporaties de volkshuisvesting dienen te verbeteren waarbij de belangrijkste kerntaak het bouwen, beheren en verhuren van betaalbare woningen is. De primaire doelgroep is het huisvesten van huishoudens met een inkomen tot €34.911 euro³ (Rijksoverheid, 2015). Daarnaast is er in de woningwet aandacht voor meer maatschappelijke taken van woningcorporaties. Deze zijn uiteengezet in zes prestatievelden die de relatie tussen corporaties en gemeenten beïnvloeden:

- Passende huisvesting van de aandachtsgroep, te weten mensen met inkomens die vallen binnen de inkomensgrenzen voor de huurtoeslag;
- Het kwalitatief in stand houden van het woningbezit;
- Betrekken van bewoners bij beleid en beheer;
- Waarborgen van de financiële continuïteit;
- Bevorderen van de leefbaarheid;
- Huisvesting voor ouderen, gehandicapten en personen die zorg of begeleiding nodig hebben (Koning & Leuvensteijn, 2010).

Het Kabinet Rutte-Asscher wil met de invoering van de Woningwet 2015 de taken van de woningcorporaties weer terugbrengen tot de kernactiviteiten. Dit heeft als gevolg voor de corporaties dat zij geen commerciële nevenactiviteiten mogen ondernemen. Ook dienen corporaties diensten die niet vallen onder 'Diensten van Algemeen Economisch Belang' (DAEB)

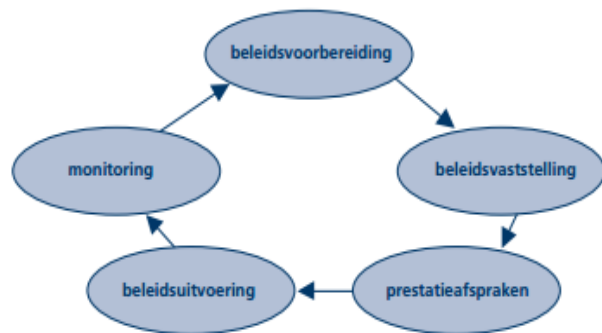
³ Prijspeil 2015 Rijksoverheid (2015).

af te bouwen. Bestaande commerciële nevenactiviteiten moeten verantwoord worden afgebouwd. Verder worden er grenzen aan de grondposities gesteld en tot slot krijgen de corporaties beperkte leefbaarheidsuitgaven. De leefbaarheidsuitgaven worden hierbij gekoppeld aan prestatieafspraken met gemeenten, die een maximumbedrag kunnen stellen. Prestatieafspraken zijn instrumenten die er voor zorgen dat inspanningen van beide partijen op elkaar worden afgestemd. Voorbeelden zijn algemene afspraken, procesafspraken, maar ook concrete afspraken over ruimteverdeling, het aantal nieuwbouwwoningen en de omvang van de huizenvoorraad (Bieleman e.a., 2010).

Door de recente invoering van de Woningwet 2015 zal de organisatie van leefbaarheid wijzigen. De taakopvatting omtrent leefbaarheid is ingeperkt en zal beheerd worden vanuit de gemeente op basis van prestatieafspraken. Corporaties zijn echter wel betrokken bij een cruciale rol, zoals het faciliteren, organiseren en signaleren van leefbaarheid en burgerinitiatieven (Aedes, 2014). Vanuit het Aedesnetwerk, de landelijke vereniging van woningcorporaties, is de inperking van nevenactiviteiten zeer nadelig. Zij stellen dat leefbaarheid altijd tot de kern van werkzaamheden heeft gehoord. De inzet van corporaties betekent een vitale leefomgeving, waarbij naast een sterke fysieke structuur ook sociale aspecten zoals zelfredzaamheid, sociale cohesie en actief burgerschap wordt vergroot (Ministerie BZK, 2013).

§ 2.2.2 Gemeenten

De gemeenten in Nederland hebben een belangrijke spilfunctie tussen het Rijk en corporaties. Naast verantwoordelijkheden voor het realiseren van een aantrekkelijk leefklimaat in een stad of dorp is de gemeente betrokken bij lokale afwegingen die de volkshuisvesting beïnvloeden. In die zin zijn ze partners van de woningcorporaties die op hetzelfde niveau opereren. De beide

Figuur 3. Beleidscyclus woonvisie van Gemeenten (VNG, 2012).

partijen maken op basis van convenanten prestatieafspraken. Om een leidend woonbeleid te voeren maakt de gemeente gebruik van een aantal instrumenten. Het instrumentarium zijn alle middelen die bijdragen aan het behalen van beleidsdoelen en prestatieafspraken. Het belangrijkste instrument voor de gemeente is de woonvisie of het woonbeleid waarmee richting wordt gegeven aan hetgeen in de loop der jaren bereikt dient te worden. Voornamelijk bij de uitvoering van het beleid is de expertise van corporaties van belang (VNG, 2012). Door de beleidscyclus kan een gemeente het beleid bijstellen en haar rol vervullen voor het algemeen belang. Hierbij is het noodzakelijk dat er een goede afstemming is met alle betrokken actoren en de woningcorporaties om zodoende efficiënt en effectief te werk te gaan. De VNG stelt dat één belangrijk gemeenschappelijk doel beide partijen samenbrengt: “Voorzien in de huisvestingsbehoefte van burgers en verbeteren van de leefbaarheid in wijken en buurten” (VNG, 2012).

Gemeenten maken nadat zij vanuit het Rijk de landelijke beleidsvisie van het Ministerie van Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) hebben ontvangen kenbaar waar hun prioriteiten liggen op wooninrichting. Deze doelstellingen dienen te impliceren dat gemeenten rekening houden met de regionale situatie en afstemming van beleid op andere omliggende gemeenten. De gemeenten zullen hierbij belangrijke actoren betrekken, waaronder corporaties en participerende burgers (VNG, 2007). De Woningwet 2015 zal de samenwerking van corporaties en gemeenten, op basis van prestatieafspraken voornamelijk

vergroten (Aedes, 2015). Daarnaast is de gemeente als enige partij betrokken bij het tot stand komen van bestemmingsplannen. Het bestemmingsplan geeft de ruimtelijke ontwikkelingen in een gemeente weer. Burgers hebben bij een ontwerpbestemmingsplan de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen. Door digitale, mondelinge of schriftelijke feedback kan het definitieve besluit door de gemeente nog worden veranderd op basis van de mening van inwoners. Met ingang van de nieuwe huisvestingswet zijn gemeenten verplicht de plaatselijke corporaties te betrekken bij het maken van de huisvestingsverordening en inrichting van woongelegenheden (Aedes, 2015).

Bovendien moet er rekening worden gehouden met het feit dat de gemeenten uit een aantal beïnvloedende partijen bestaan. Allereerst het college van B&W die het dagelijks bestuur van de gemeente vormt en de samenstelling van het college. Daarnaast speelt ook mogelijke electorale druk een rol bij de beleidsvorming. Tot slot is het college voor de uitvoering van een degelijk beleid afhankelijk van het ambtenarenapparaat. Tussen deze verschillende partijen kunnen tegenstrijdige doelen en belangen spelen waardoor de besluitvorming beïnvloed wordt. Ook worden gemeentelijke projecten beïnvloed door externe factoren zoals het maatschappelijk krachtenveld, externe organisaties en andere actoren (Pereboom, 2008).

De VNG ondersteunt de gemeenten bij de verdere ontwikkeling. Het is een dienstverlenende organisatie die de belangen van de gemeenten behartigt. De VNG is zodoende een belangrijke gesprekspartner voor andere overheden en maatschappelijke organisaties. Tot slot vertegenwoordigt de VNG ook de 'woningopvatting' van de gemeenten in Nederland (VNG, 2015).

§ 2.2.3 Bewoners/Burgerinitiatieven

De invloed van bewoners bij woningbouw- of herstructureringsprojecten is voor de gemeenten en woningcorporaties van groot belang. Hierbij wordt op verschillende wijzen getracht burgers te laten participeren binnen projecten (Ministerie van VROM, 2005). Corporaties en gemeenten zijn zich er bewust van dat belanghebbenden bij renovaties, herinrichtingen of nieuwbouwprojecten invloed hebben (Vrom, 2005). Burgers nemen heden ten dage geen genoegen meer met alleen uitleg van plannen, te meer omdat ze zelf willen bepalen hoe een inrichting van een wijk tot stand komt (Marissing e.a., 2008).

Voor gemeenten en woningcorporaties zijn er ook diverse redenen om burgers te betrekken bij (leefbaarheids)projecten. De bewoners dient men te zien als experts aangaande hun wijk en kunnen om deze reden goede ideeën aandragen (Marissing e.a., 2008). Daarnaast kan de betrokkenheid van burgers direct leiden tot het vormen van draagvlak voor proces en plannen (Elander & Blanc, 2001). Dit vraagt om transparant handelen met onderhandelingen onderhevig aan gedragsregels (VNG, 2007). Er zijn drie redenen voor woningcorporaties en gemeenten om burgerinitiatieven te starten en burgers te betrekken bij beleid en uitvoering. Het kan een positieve invloed hebben om draagvlak te vergroten, daarnaast zorgt het voor meer betrokkenheid en zal de kwaliteit van het beleid verbeteren (Fokkema & Krebber, 1991 in Marissing e.a., 2008).

Tot slot is het voor gemeenten en woningcorporaties van belang er op te letten welke burgers er participeren of bij het beleid betrokken zijn. Zodoende kunnen zij kijken naar de participatiemethodiek die het beste van toepassing is (Luyten, 2013). In het algemeen participeren voornamelijk ouderen, hoger opgeleiden en bewoners met een lange woonduur (Marissing e.a., 2008). In de huidige samenleving is de vorm van coproductie, met overleggroepen, projectgroepen, werkgroepen en participatieovereenkomsten een wijze om samen tot oplossingen te komen. De betrokken burgers kunnen op deze wijze invulling geven aan het beleid en proces om zodoende input te geven voor het beste beleid (Luyten, 2013).

§ 2.2.4 Rijksoverheid & Provincie

Het Rijk stelt op basis van recente ontwikkelingen in het woonbeleid een beleidsvisie voor de toekomst van woningcorporaties op. De voornaamste aandeelhouder hierbij is het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM). Waar wenselijk wordt dit verder uitgevoerd tot op provinciaal of lokaal niveau (VNG, 2007). Het VROM heeft in recente beleidsjaren een beperkte rol gehad, voornamelijk als subsidieverstrekker aan gemeenten (Heijkers, van der Velden & Wassenberg, 2012). In de toekomst zal de rol als subsidieverstrekker voornamelijk afnemen door begrotingstekorten. Voorbeeld hiervan is de afschaffing van het 'Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing' dat sinds 2014 niet meer bestaat. Indirect heeft dit invloed op de geldstroom die via gemeenten ook naar woningcorporaties doorvloeit (Heijkers, van der Velden & Wassenberg, 2012).

De inrichting van volkshuisvesting is de afgelopen decennia voornamelijk top down gestuurd. Het Rijk, gemeenten en woningcorporaties staan aan het roer met weinig inbreng van burgers. In de toekomst tracht het Rijk meer burgerinitiatieven op te starten door een eigen invulling aan een leefbare omgeving te geven (Heijkers, van der Velden & Wassenberg, 2012). Met de afname van rijksbudgetten zal er een meer businesscase-achtige aanpak volgen zoals fondsen, aanwending van 'dood kapitaal' en crowdfunding (Heijkers, van der Velden & Wassenberg, 2012).

De Wet ruimtelijke ordening (Wro) uit 2008, met aanpassingen in 2012 en 2014, heeft er voor gezorgd dat de afstand tot het Rijk groter werd. De Wro gaat in principe uit van: 'Decentraal wat kan, centraal wat moet'. Het accent van ruimtelijke ordening komt daarom definitief bij de gemeente te liggen, waar er voorheen nog meer invloed van het Rijk en provincie was. Daardoor moeten de Wro procedures efficiënter, doelgerichter en vlotter worden uitgevoerd (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2014). Urgente problemen zoals de 'Vogelaarwijken' in Arnhem ontvangen vaak nog wel subsidies van het Rijk.

De provincie heeft vanuit wettelijk perspectief geen verantwoordelijkheden bij het vormgeven van woonbeleid en prestatieafspraken, maar beschikt wel over een provinciale woonvisie. Deze woonvisie omvat richtlijnen voor de indeling van regio's en/of gemeenten. Dit betekent dat de provincie voornamelijk een coördinerende taak heeft voor ruimtelijke ordening, waarbij de invloed van de Wro tevens zichtbaar is. Hierbij is op zowel regionaal als lokaal niveau een samenwerking waarbij beide partijen elkaar informeren (VNG, 2007).

§ 2.2.5 Overige stakeholders

Daarnaast zijn er bij het tot stand komen van leefbaarheid op lokaal gebied nog enkele partijen die een kleine rol hebben, voornamelijk met een advies- en of uitvoerende rol. Hierbij moet men denken aan uitvoerende organen, welzijnsorganisaties, voorzieningsinstellingen die naast de burgers, gemeenten en corporaties invloed hebben op de invulling van leefbaarheid. Tot slot is het bij de uitvoering van woningbouw (inclusief leefbaarheidsprojecten) noodzakelijk gebruik te maken van projectontwikkelaars, investeerders of andere marktpartijen. Deze hebben vaak de nodige expertise om een project succesvol te maken, echter hebben zij ook de nodige invloed op het traject. De gemeente en corporatie zijn hierbij vaak initiatiefnemers en hebben de keuze welke overige stakeholders zij benaderen (Van der Zande 2010, Marissing e.a., 2008). Dit vraagt wederom om transparant handelen van alle partijen waarbij de onderhandelingen onderhevig zijn aan gedragsregels om het beste resultaat na te streven (VNG, 2007). De partijen behoren echter niet tot het onderzoeksobject, waarbij voornamelijk naar de grootste spelers zoals hierboven beschreven zal worden gekeken. Echter zijn deze partijen niet veelvuldig betrokken bij de coproductie of leefbaarheidsinvesteringen.

§ 2.3 Samenvatting

Uit de historische beschouwing is waarneembaar dat er binnen de volkshuisvesting veel verschuivingen hebben plaatsgevonden. De ontwikkelingen binnen de volkshuisvesting zijn hierbij veelvuldig aanleiding geweest voor debat en discussie. Het jaar 1901 is kenmerkend door de invoering van de Woningwet, waarbij de volkshuisvesting grotendeels de vorm kreeg zoals deze heden ten dage nog is georganiseerd. Na de tweede wereldoorlog steeg het marktaandeel van corporaties zeer voorspoedig. Middels het kabinet Drees speelde de overheid hier op in door woningcorporaties cruciale spelers van de wederopbouw in de woningsector in de jaren vijftig en zestig te maken. De woningcorporaties blijven hierdoor groeien. In 1987 wordt onder staatssecretaris Heerma ingezet op een woningmarkt zonder subsidiëring. In 1993 zorgt de invoering van het BBSH voor de omslag in de woningsector door woningcorporaties te verzelfstandigen.

De corporaties worden in 1995 erkend als private ondernemingen, waarbij ze wel deel blijven uitmaken van het publieke stelsel. Vervolgens wordt in 1997 leefbaarheid toegevoegd als één van de prestatievelden waar woningcorporaties verantwoordelijk voor zijn. Echter blijven er discussies bestaan over de taakopvatting van de corporaties, vooral over het corporatievermogen. In 2012 barst de bom door het Vestia schandaal, waarbij Vestia bijna failliet wordt verklaard door onverantwoordelijk handelen in derivaten. Unaniem stemt de Tweede Kamer in met een parlementaire enquête. De enquête stelt dat er fundamentele zaken mis zijn gegaan binnen de volkshuisvesting. Hiermee is de Parlementaire enquête woningcorporaties (2015) belangrijke input geweest voor het ontwerp van de 'Herzieningswet toegelaten instellingen huisvesting in 2015. Hiermee is getracht het functioneren van de corporaties als private ondernemingen met maatschappelijke verantwoording te verbeteren.

Van de corporaties wordt verwacht dat zij zich gaan richten op de kerntaak, waarbij zij ingeperkt worden in het investeren/opzetten van nevenactiviteiten. Het investeren en opzetten van leefbaarheid wordt hiermee ook ingeperkt. Dit zorgt voor nieuwe verhoudingen tussen de corporaties, gemeenten en burgers. De corporaties moeten nagaan hoe zij samen met deze actoren de leefbaarheid kunnen organiseren en op welke wijze deze coproductie dient te worden vormgegeven.

Hoofdstuk 3. Theoretisch kader

In de aanleiding en het contextkader is beschreven dat coproductie en leefbaarheid relevante onderzoekonderdelen zijn voor het onderzoek. In het theoretisch kader zullen vervolgens op basis van het literatuuronderzoek de deelvragen worden beantwoord en geoperationaliseerd. Hierbij richt het zich voornamelijk op de wijze hoe coproductie tussen de woningcorporatie en betrokken actoren het beste kan worden vormgegeven om leefbaarheid te vergroten. Eerst is gekeken vanuit welke gedachtegang coproductie is ontstaan, vervolgens zijn de belangrijkste elementen van coproductie ontleed. Daarnaast is gekeken welke factoren invloed hebben op het vormgeven van coproductie, waarbij de uitwerking van het theoretisch kader aanknopingspunten biedt voor het beantwoorden van de deelvragen en operationalisatie.

§ 3.1 Ontwikkelingen in het openbaar bestuur

De woningsector heeft in de afgelopen decennia de nodige verandering doorgemaakt. Met de opkomst van het New Public Management en New Public Governance ontstaan nieuwe paradigma's. De ontwikkeling van coproductie is in grote mate te danken aan de stijgende aandacht voor het nieuwe 'governance'.

§ 3.1.1 New Public Management

Allereerst zal hier worden ingegaan op de wijze hoe de samenstelling van woningcorporaties is georganiseerd. Woningcorporaties zijn namelijk hybride organisaties die tussen overheid en markt in opereren, waarbij zij zich tussen de publieke en private sector bevinden en ook een maatschappelijke functie vervullen. In Nederland zijn deze domeinen sterk met elkaar verweven (Karré, 2011 & Brandsen, 2007). Een belangrijk element van de woningcorporaties als hybride organisaties is dat ze onderscheidende en conflicterende waarden vertegenwoordigen, veelal context gebonden (Brandsen & Karré, 2010). In de jaren 90 werden, zoals eerder aangehaald, de woningcorporaties verzelfstandigd waarmee zij een zeer grote mate van zelfstandigheid ervaren. De verzelfstandiging van de woningcorporaties kan worden geschaard onder het 'New Public Management' (NPM). Een ideologie die sinds de jaren tachtig een sterke opkomst kende. De corporaties bleven hierbij de maatschappelijke taak vervullen onder toezicht van de overheid, maar kregen wel te maken met het opereren in een vrije markt (Nederlandse Woonbond, 2008).

NPM geeft inzicht in de wijze waarop de Nederlandse overheid publieke instellingen en organisatie op basis van economische instrumenten tracht aan te sturen (Helderman, 2006). De NPM benadering wordt gezien als een economische ideologie binnen de publieke sector, waar eerder vooral bureaucratisch gehandeld werd (Ferlie, 1996). Binnen het NPM had men de gedachte dat deze bureaucratische en hiërarchische wijze van organiseren niet geschikt zou zijn voor het produceren van producten en diensten. Inzet van economische instrumenten zoals vraag en aanbod en marktwerking zouden de oplossing bieden (De Jong, 2013). Hiermee werd ingezet op het scheiden van het beleidsontwerp en beleidsontvoering. Hierbij richtte, zoals duidelijk is gebleken met het verzelfstandigen van woningsector, de overheid zich op haar kerntaken en werd de uitvoering vaker uit handen gegeven. Directe sturing werd vervangen door indirecte sturing. De overheid diende op deze manier zelf de koers uit te zetten en probeerde de markt te laten roeien (WRR, 2012). Het maatschappelijke marktwerkingsbeleid zou hiermee voorwaarden scheppen om de publieke belangen te waarborgen op een efficiënte en effectievere wijze dan voorheen (WRR, 2012).

Met de invoering van het NPM is er in de loop van de jaren negentig twijfel ontstaan over de invoering van marktwerking door de overheid (Wrr, 2012). Dit komt tevens terug in de incidenten en schandalen bekend uit de woonsector. Voorbeelden hiervan zijn te risicovolle projecten waarmee financiële risico's ontstaan, mismanagement van projecten, financieel mismanagement, fraude en zelfverrijking (De Jong, 2013). Hiermee voldeed de

volkshuisvesting/woningsector niet aan alle voorwaarden om van het NPM een succes te maken (De Jong, 2013). Voornaamste reden van het falen is het ontoereikend toezicht op de woningsector, blijkt uit de parlementaire enquête. Er was onvoldoende zicht op risicovolle financiële producten waardoor de financiële continuïteit niet veiliggesteld kon worden. Vervolgens is er geen zicht geweest op de volkshuisvestingsprestaties door het ontbreken van actieve monitoring van prestaties. Hierdoor is geen oordeel gevormd over de prestaties en mogelijke wijze waarop de politiek hier op kon interveniëren (Parlementaire enquêtes, 2015). Naast het niet voldoen aan de verwachte voorwaarden heeft dit tevens een negatieve invloed op de legitimiteit en aanspraak van het Rijk (Karré & Montfort, 2011). Met de nieuwe Woningwet 2015 tracht het Rijk de nevenactiviteiten van corporaties in te perken en meer overleg met gemeenten na te streven. Door een lokale beoordeling dient beter maatwerk mogelijk te worden gemaakt (Aedes, 2015).

§ 3.1.2 New Public Governance

Het NPM kreeg in de loop der jaren de nodige kritieken. Door verscheidene auteurs wordt betoogd dat de theorie niet altijd geschikt is voor het inrichten van publieke dienstverlening (Osborne, 2006). De voornaamste kritiek ligt bij het feit dat veel theorieën, gebruikt om de economische instrumenten vorm te geven, uit de markt/industrie sector komen (Osborne, 2006). Deze zouden geen goede invulling geven aan de publieke sector. Een nieuw paradigma komt hierdoor naar voren: het New Public Governance (NPG).

Het NPG tracht een alternatief 'framework' te bieden voor het inrichten van de publieke sector, waarbij het nieuwe ontwikkelingen in het openbaar bestuur aangeeft. De overheid handelt hierbij niet meer als centrale actor. De kern verschuift naar het samenwerken in netwerken, waarbij beleid en uitvoering meer verweven zijn door verschillende partijen (Osborne, 2006). Hiermee verwijst het naar andere overheden, de markt, samenleving en burger, die al eerder ter sprake kwamen (Bekkers, 2007). Hierbij zijn ook alternatieve, vaak hybride arrangementen van invloed op de aanpak van maatschappelijke vraagstukken (Papadopoulos e.a., in Bekkers, 2007). Het NPG geeft hiermee een meervoudig en pluralistisch beeld van besturen en verstrekken van sociale diensten, op basis van publiek-private samenwerking (en tussenvormen). Hierbij hebben de betrokken partijen in een netwerk een belangrijke rol als co-producent van een dienst (Osborne, in Pestoff et al., 2012).

Binnen dit nieuwe paradigma dient de overheid niet als eerste partij iets op te lossen, maar zijn er meerdere partijen die invloed hebben op het oplossen van maatschappelijke problemen (Osborne, 2006). Bij de invulling van leefbaarheid kan hier worden gedacht aan het samenwerken met partijen als burgers, gemeenten en woningcorporaties. Deze trend is te zien bij veel overheden die op zoek zijn naar efficiëntere samenwerking tussen verschillende partijen (Pestoff, 2012).

De gedachte is dat door het aangaan van een samenwerking een meerwaarde bereikt wordt die zonder samenwerking niet tot stand zou komen (Klijn & Twist, 2007). De NPG literatuur probeert de kwaliteit van beleidsuitvoering en dienstverlening te vergroten door optimaal gebruik te maken van verspreide kennis en het verbeteren van inter-organisatiele coördinatie. Tevens zijn burgers en maatschappelijke organisaties van belang bij de vorming en totstandkoming van het beleid (Klein & Twist, 2007). Deze wijze vormt ook de basis waarop coproductie tussen verschillende partners wordt bereikt (Klein & Twist, 2007). Hiermee veranderen de verhoudingen en wordt een effectieve manier van samenwerken gezocht. Ostrom trachtte in de jaren negentig op basis van een aantal casestudies een invulling te geven aan coproductie om synergie tussen verschillende partijen in een netwerk te creëren (Ostrom, 1996).

In dit verband komt coproductie naar voren. Hierbij wordt aangegeven dat de uitvoering niet bestaat uit eenrichtingsverkeer, maar samenwerking en onderhandeling van doelgroep of netwerk impliceert (Hoogerwerf & Herweijer, 2014). Tevens kenmerkend voor het nieuwe governance is zelfregulering, aangezien de overheid niet in staat is om vanuit een centraal punt het resultaat te beïnvloeden. Het gaat om een erkende samenwerking van collectieve acties. Het is tevens belangrijk dat de betrokken actoren de samenwerking als een noodzakelijke voorwaarde zien om tot een effectieve aanpak van maatschappelijke vraagstukken te komen. Binnen deze hybride samenwerkingsverbanden maken de partijen onderling afspraken waarbij zij het eens worden over de toedeling van waarden voor de samenleving als geheel (Bekkers, 2007). Op basis van deze nieuwe 'governance' structuren heeft coproductie een ontwikkeling doorgemaakt waar de meerwaarde voor meerdere partijen interessant is. Hierbij is het wel van invloed op welke wijze de coproductie vorm gegeven wordt vanuit zowel theoretisch-, beleids- of interventionistisch oogpunt (Bekkers, 2007).

§ 3.2 Coproductie

Overleg en beraadslaging tussen betrokken partijen heeft een lange geschiedenis in Nederland, meer dan enig ander land in Europa (Vree, 1991 in Geul, 1998). Van oudsher is er de pluriforme traditionele wijze van politiek, die in het hedendaags bestuur nog steeds relevant is. Tevens is de consensus structuur er langzaam ingesleten. Meerdere partijen die verschillende overwegingen naar voren brengen om tot een gezamenlijke uitkomst te komen. Overlegstructuren zijn naast het politieke domein ook binnen de maatschappelijke samenleving tot ontwikkeling gekomen, waarbij actoren als grote organisaties en bedrijven een rol spelen bij beleidsconstructie of het tot stand komen van consensus. Dit kwam voornamelijk in de jaren negentig in overlegstructuren tot stand (Geul, 1998). Daarnaast werd getracht het vertrouwen van de burger in de overheid te herstellen door burgers actief deel te laten nemen in burgerparticipatie en interactieve beleidsvorming (Tops, 1999). Ostrom legde als onderzoeker de basis voor het concept van coproductie, waarbij de rol van burgers een grote invloed op de efficiëntie wordt toegedicht (Ostrom, 1996). Sinds de opkomst van het NPG wordt er steeds meer aandacht besteed aan het coproduceren tussen partijen uit markt, overheid en maatschappij (Ostrom, 1996). Het kan betrekking hebben op verschillende instellingen, stichtingen en organisaties voor service gerichte diensten, waarbij zowel lokale als nationale autoriteiten in formele en informele zin zijn betrokken (Prince, 2014). Coproductie blijkt relevant in een samenleving waarin zowel burgers, publieke en private partijen betrokken zijn bij het tot stand komen van beleid, maar tevens bij de uitvoering projecten (Bovens e.a., 2007).

§ 3.2.1 Toename van coproductie

Bij coproductie zijn actoren vaak afhankelijk van andere partijen waarmee zij zich in een netwerk bevinden. Binnen een netwerk zijn meerdere actoren met verschillende belangen, waarbij iedereen streeft naar realisering van eigen doelstellingen maar tevens naar afhankelijkheid van elkaar (De Bruin & Ten Heuvelhof, 2011). Binnen netwerken bevinden zich coproducenten die verschillende (maatschappelijke) belangen nastreven. Elk belang vergt kennis, expertise en relaties met de actoren die betrokken zijn bij de desbetreffende uitvoering (De Bruin & Ten Heuvelhof, 2011). Elke actor kan worden aangeduid als een coproducent die in samenspraak met andere coproducenten streeft naar een bepaald doel of resultaat. De verschuiving naar het bevorderen van coproductie speelt een prominente rol in voornamelijk Europese landen. De overheid, zo ook in Nederland, probeert burgers te betrekken in de zin van vrijwilligerswerk. Ten tweede is er een duidelijke groei zichtbaar van nieuwe en andere vormen van sociale diensten om coproducenten bij eigen diensten en diensten van anderen te betrekken. Denk hierbij bijvoorbeeld aan social media. Ook is er een ontwikkeling te zien waarbij de gebruikers van diensten meer betrokken worden in de openbare diensten, zodat levering en beheer van deze diensten verbeteren en vergemakkelijken. Deze factoren vormen een belangrijke innovatie en verandering in het handelen van de staat (Pestoff et al., 2012).

Daarnaast is er binnen netwerken een toename van professionalisering herkenbaar. Op basis hiervan is er in mindere mate behoefte aan hiërarchische sturing en meer vraag naar interorganisationale samenwerkingsverbanden (Bovens e.a., 2007).

In de huidige moderne samenleving zijn coproductie, interactieve besluitvorming en samenwerkingsverbanden van cruciaal belang. Coproducties staan voor de veranderingen in het hedendaagse bestuur en verschuivende verhoudingen tussen de samenleving en bestuur (Tops, 1999). Tops beschrijft deze nieuwe verhoudingen als een intelligente reactie op eerdere samenwerkingsvormen. Coproductie wordt gezien als een van de processen waarbij een relatieve verzelfstandiging van het publieke domein ontstaat doordat meerdere partijen worden betrokken. Hierbij dient gestreefd te worden naar een bepaalde mate van productieve bemiddeling tussen uiteenlopende waarden- of betekenisssystemen (Tops, 1999). Coproductie is hierbij relevant aangezien het op systematische en weloverwogen wijze vorm en inhoud aan interventies kan geven (Koppenjan & Klijn, in Bekkers, 2007). De mate van succes van coproductie is wel afhankelijk van begunstigende omstandigheden en een aantal vuistregels. Hier zal vanaf § 3.2.3 verder op in worden gegaan.

§ 3.2.2 Coproductie begrippenkader

Er is een breed uiteengezet aantal definities in omloop van ‘coproductie/coproduceren’ die variëren van “the mix of public service agents and citizens who contribute to the provision of public services” tot “a partnership between citizens and public service providers” (Pestoff, 2015). Naast een groot aantal uiteenlopende definities wordt coproductie beïnvloed door de culturele achtergrond van actoren en het doel dat men wil behalen (Brandsen & Helderma, in Pestoff et al., 2012). Binnen dit onderzoek zal de focus van coproductie liggen op het Nederlandse woonbeleid, corporaties, burgers en gemeenten die betrokken zijn bij vergroten van de leefbaarheid op lokaal niveau. Aanvankelijk lag de focus bij coproductie voornamelijk op de rol van individuen of groepen burgers die meewerkten in de productie van openbare diensten (Parks e.a., 1981). Een andere voorgestelde definitie van het begrip coproductie komt uit handen van Bovaird (2007): “User and community co-production is the provision of services through regular, long-term relationships between professionalized service providers (in any sector) and service users and or other members of the community, where all parties make substantial resource contributions” (Bovaird, in Pestoff et al., 2012). Van belang is dat deze definitie geen grenzen stelt aan de sector waar de dienstverleners actief in zijn. Herkenbaar in deze opvatting is het feit dat in het openbaar bestuur coproductie in de loop der tijd een bredere opvatting heeft gekregen.

Binnen netwerkstructuren komen volgens Bekkers & Meijer (2010) tevens nieuwe samenwerkingen naar voren in het publieke domein waarbij coproductie een belangrijke rol kan vervullen. Door coproductie en ‘cocreaties’ aan te gaan kan de ‘intelligentie van de toeschouwer/gebruiker’ benut worden om maatschappelijke problemen sneller vorm te geven. De input van individuen kan hier gestalte aan geven (Bekkers & Meijer, 2010). Teisman (e.a., 2004) stelt dat coproductie gezien kan worden in meerdere relaties, breder opgevat dan enkel publieke diensten en burgers. “Co-production can be seen in the relation between government and citizens, government and private organizations and also between governmental organizations among each other” (Teisman e.a., in Buijs & Edelenbos, 2005). Deze benadering sluit al meer aan op de bestaande verhouding tussen woningcorporaties, gemeenten en invloed van burgers. In de Nederlandse literatuur beschrijft Tops (1999) coproductie als: “Burgers, betrokkenen, belanghebbenden laten mee-produceren in de totstandkoming van beslissingen” (Tops, 1999). De opvatting van Hoogerwerf & Herweijer (2014) gaat er vanuit dat er bij coproductie geen uitvoering is met eenrichtingsverkeer, maar dat het samenwerking en onderhandeling met de doelgroep impliceert (Hoogerwerf & Herwijer, 2014). Hierbij komt in bijna alle definities naar voren dat het niet meer om een

‘passieve’ publieke dienst gaat, maar dat gebruikers betrokken worden bij het proces. Er blijkt in zeer korte tijd een groot aantal nieuwe initiatieven onder de noemer ‘bestuurlijke vernieuwing’ te ontstaan waar coproductie onderdeel van is. In de literatuur zijn er naast de gegeven literatuur nog tientallen definities en opvattingen te vinden. Daarom is het nodig om de definities af te bakenen op relevantie en enige ordening aan te brengen (Geul, 1998).

§ 3.2.3 Kenmerkende aspecten van coproductie

Uit de verschillende opvattingen in het begrippenkader is gebleken dat er een grote mate van differentiatie is bij het begrip coproductie. Tevens is bij het organiseren van coproducties op lokaal niveau een grote variëteit herkenbaar. Dit gaat om zowel organisatorisch niveau als inhoudelijke samenwerkingen (Boogers & Van de Wijdeven, 2012). Tijdens samenwerkingsverbanden, in tijdelijke of langdurige vorm, worden bewonersinitiatieven of verenigingen in de meeste gevallen georganiseerd in samenspraak met woningcorporaties, zorginstellingen, bedrijven of gemeentelijke overhead. Hierbij komen verschillende kenmerken van samenwerking naar voren met een grote dynamiek, waardoor coproductie niet makkelijk te categoriseren is (Hurenkamp, in Boogers & Van de Wijdeven, 2012). Ondanks de vele definities is op basis van de context en aansluitende beleidspraktijk gekozen voor de definitie van coproductie gevormd door Bekkers (2007). Belangrijk is het om te beseffen dat in een netwerk actoren van elkaar afhankelijk zijn om tot afstemming van een gezamenlijke beleidspraktijk te komen. Er is voor deze definitie gekozen omdat deze aansluit op de dagelijkse beleidspraktijk, gebaseerd op een tiental casestudies naar gemeentelijke coproducties. Tevens sluit de omschrijving van beleidspraktijk aan op het onderzoek in die zin dat het om verschillende organisatievormen kan gaan (Tops, 1999).

“Coproductie is een proces van gemeenschappelijke beeldvorming dat is gericht op het ontwikkelen van een gezamenlijke beleidspraktijk in een netwerk van wederzijds afhankelijke actoren” (Tops, 1999 & Bekkers, 2007).

Wanneer de definitie nader wordt bekeken zijn een aantal relevante factoren te herkennen die coproductie kenmerken. Er is sprake van een proces van gemeenschappelijke beeldvorming, het ontwikkelen van een gezamenlijke beleidspraktijk, verschillende (wederzijdse) afhankelijke actoren, uitgaande dat deze naar een verbeterde situatie streven. Op basis hiervan spreekt men van vier kenmerken/aspecten van coproductie:

1. Gemeenschappelijk belang/wederzijds voordeel
2. Gemeenschappelijke beeldvorming
3. Gezamenlijke beleidspraktijk
4. Wederzijds afhankelijke actoren

Hierbij gaan we uit van een viertal factoren die gebaseerd zijn op basis van literatuur en cases die het meeste overeen komen met het onderzoek. In navolging van de definitie van Bekkers uit 1996 stelt Tops dat twee factoren in ieder geval van belang zijn. Hierbij gaat het om de gemeenschappelijke beeldvorming en gezamenlijke beleidspraktijken. De vraag of een case succesvol is door coproductie is lastig te beantwoorden, aangezien binnen een netwerk verschillende opvattingen bestaan over een succesvolle productie. Hierbij kan men bij coproductie een onderscheid maken in een succesvolle inhoudelijke of procesmatige samenwerking (Tops, 1999). Bij inhoudelijk succes gaat het erom of datgene wat men voor ogen had ook daadwerkelijk gerealiseerd is. Het procesmatige succes richt zich op de besluitvorming en of dit naar volledige tevredenheid van de actoren tot stand is gekomen. De succescriteria kunnen gezien worden als zelfstandige factoren, maar er is ook de mogelijkheid dat ze samenhangen (Tops, 1999).

§ 3.2.4 Gemeenschappelijk belang

Essentieel onderdeel voor een succesvolle coproductie is de mate waarin gemeenschappelijk belang aanwezig is. Om tot een gemeenschappelijk belang te komen worden er hoge eisen gesteld aan de deelnemende organisaties van het proces en de vakkundigheid van de actoren die in het netwerk opereren. Bij coproductie is het van belang dat de betrokken partijen zich in elkaar verplaatsen, elkaars tegenstellingen in beeld krijgen en andermans posities en belangen in beeld hebben (Tops, 1999). Hierbij moeten de betrokken partijen zich in de andere actoren verplaatsen (Bekkers, 2007). De afhankelijkheid van de betrokken partijen maakt dat de samenwerking een gezamenlijk belang naar voren brengt dat een voorwaarde schept voor een effectieve aanpak van de problematiek (Bekker, 2007).

§ 3.2.5 Gemeenschappelijke beeldvorming

Om tot coproductie te komen is het van belang dat afhankelijke actoren binnen een netwerk tot een gemeenschappelijke definitie van het probleem komen. Deze leidt tot een voortbouwende aanpak, waardoor de gezamenlijke beleidsaanpak kan staan. Deze dient tot stand te komen door middel van overleg, ruil en handelingen binnen het netwerk en tussen de actoren (Bekkers, 2007). Bij het vormen van de gemeenschappelijke beeldvorming is het essentieel dat er een gedeelde opvatting en definitie ontstaat over de aard en omvang van gedeelde en wederzijdse afhankelijkheden die tussen de actoren in staan. Het kan hierbij gaan om aspecten van de beeldvorming, belangen of posities van actoren (Tops, 1999). In de kern tracht men met alle betrokken actoren binnen het proces na te gaan wat ieders benadering van het probleem is, welke wederzijdse afhankelijkheden er zijn en hoe men tot oplossingen van deze problemen en afhankelijkheden gaat komen (Tops, 1999). Hierbij dienen de uiteenlopende benaderingen, beelden, belangen of invalshoeken geëxpliciteerd te worden. Door gebruik te maken van discussie, onderzoek en onderhandelingen kan het besluitvormingsproces worden vormgegeven (Tops, 1999). Machtsfactoren zijn hier niet uitgesloten.

§ 3.2.6 Gezamenlijke beleidspraktijk

Het proces waarbij men tot een gemeenschappelijke beeldvorming komt, zorgt er daarnaast voor dat actoren tot een gemeenschappelijke beleidspraktijk komen. De vorming van een beleidspraktijk kan verschillende vormen aannemen, zoals partijen die samen hun krachten bundelen, een project samen gaan uitvoeren of een gezamenlijk plan uitwerken. Door deze gezamenlijke beleidspraktijken ontstaan er bij de verschillende betrokken actoren gezamenlijke verantwoordelijkheden. Hierdoor zal er actiever worden gehandeld door de betrokken actoren (Tops, 1999). Naast het uitvoerend handelen kan er ook sprake zijn van coproductie door passief te handelen. Hierbij kan het zijn dat een actor of partij af ziet van haar potentieel, waardoor gebruik wordt gemaakt van zijn/haar hindermacht (Tops, 1999). Hier zal vaak wel iets tegenover moeten staan (compensatie in toekomst), aangezien de partijen die de coproductie aangaan hier baat bij hebben. Hierbij staat coproductie voor een resultaat, het moet tot iets leiden voor de partijen die in het netwerk betrokken zijn.

§ 3.2.7 Netwerk van wederzijds afhankelijke actoren

Elke samenwerking van coproductie wordt gevormd door onderling afhankelijke actoren. Hierbij heeft elke actor zijn eigen specifieke hulpbronnen (geld, kennis, expertise en macht), welke tijdens de besluitvorming noodzakelijk zijn om tot een mix van zorgvuldigheid, bestuurlijke slagvaardigheid en maatschappelijk draagvlak te komen (Tops, 1999). Deze besluitvorming wordt gekenmerkt door actoren die voordeel hebben bij een doorslaggevende rol in het proces, maar tevens rekening dienen te houden met de belangen van andere actoren. Hierbij kan er tussen de actoren wel sprake zijn van verschillen in de mate van invloed of macht (Tops, 1999). Het is tevens mogelijk dat de partijen niet afhankelijk van elkaar zijn, maar dat een collectieve actie wordt gekenmerkt door zelforganisatie of -regulering waarbij de partijen door overleg en samenwerking verwachten tot een beter resultaat te komen (Bekker, 2007).

Opvallend verschijnsel is dat er binnen de interactieve beleidsuitvoering vaak niet de noodzaak wordt gezien om coproductie vorm te geven door digitale discussieplatforms of digitale participatie (De Bruijn, 2008).

§ 3.3 Succes- en faalfactoren van coproductie

Op basis van artikelen en publicaties van verschillende auteurs zijn relevante factoren geselecteerd die van invloed zijn op een gemeenschappelijke samenwerking om coproductie vorm te geven. In de onderzoekssituatie dient er rekening mee te worden gehouden dat de factoren spelregels, onderlinge verhoudingen, win-win situaties, open beleidsproces, onafhankelijkheid, technologische ontwikkelingen, financiële middelen, betrokkenheid belanghebbenden en voortgang op basis van de literatuur een verwachte positieve bijdrage hebben op het vormgeven van coproductie. De factoren openbaarheid, politieke invloed, emoties, gelijke invloed van burgers en regelgeving zouden een verwachte negatieve bijdrage leveren. Zeer relevant hierbij is dat wanneer succesfactoren niet volledig benut worden zij tevens een negatieve invloed kunnen hebben. Omgekeerd, wanneer goed gebruik wordt gemaakt van de inzet van verwachte faalfactoren dan kunnen deze bijdragen aan een goed proces van coproductie (Bekkers, 2007). In het conceptueel model (§4.8) worden deze onderscheiden in succes en faalfactoren, echter dient de onderzoeker en lezer zich bewust te zijn dat er ook een tegenwerking van factoren mogelijk is.

§ 3.3.1 Spelregels

Binnen het netwerk is het van belang dat de actoren het eens zijn op de wijze waarop ze handelen en met elkaar omgaan. Dit beïnvloedt namelijk elkaars belangen en het vertrouwen dat actoren in elkaar hebben. De partijen zullen om deze reden een minimale set van spelregels opstellen die door de betrokken partijen gevolgd moet worden. Het gaat hierbij om regels met betrekking tot het gebruik van voorzieningen, inrichting van ruimten of investeringen die op lokaal niveau moeten worden toegepast (Ostrom, 1994). Hierbij heeft elke actor tevens een aantal kernwaarden, waarbij het van belang is dat de andere partijen deze niet aantasten. Als een dergelijke spelregel wel wordt overtreden dan kan het vertrouwen tussen de partijen geschaad worden, met negatieve gevolgen voor het eindproduct (De Bruin & Ten Heuvelhof, 2011).

Tevens zijn er regels die betrekking hebben op de vraag hoe de besluitvorming binnen een groep dient te verlopen en of hier geen vitale belangen worden geschaad die grotendeels overeenkomen met de kernwaarden van partijen (Bekkers, 2007). Hierbij moeten de partijen erkennen dat niet alles op voorhand kan worden vastgesteld, maar dat het ordentelijk en transparant opzetten van een proces een belangrijke succesfactor is die bijdraagt aan succesvolle coproductie. Naast de genoemde aspecten moet elke partij nagaan welke randvoorwaarden zij voor ogen heeft om te voorkomen dat tijdens het proces onduidelijkheid over beïnvloedingsmogelijkheden ontstaat. De betrokken partijen moeten wel een beperkte ruimte houden om onverwachte omstandigheden op te vangen (Tops, 1999). Dit betekent niet dat de spelregels tussendoor gewijzigd worden. Betrokken actoren dienen de opgestelde procedures op voorhand vast te stellen en tijdens het proces te respecteren. Dit voorkomt belangentegenstellingen en bevordert het proces van overleg en onderhandeling (De Bruin & Ten Heuvelhof, 2011). Hierbij uitgaande dat de actoren de spelregels bij het coproduceren nakomen.

§ 3.3.2 Onderlinge verhoudingen

Binnen het proces dat tracht coproductie vorm te geven is het niet mogelijk om de aard en ontwikkeling vorm te geven zonder een goede kwaliteit van onderlinge verhoudingen tussen betrokken partijen. Het proces staat of valt bij het vermogen van actoren om geen stereotype beeld te vormen van de uitvoering of beleidsontwikkelingstrajecten (Bekkers, 2007). Het is gebleken dat deze verhoudingen relevant zijn om onzekerheid en ambiguïteit van het gedrag

van andere actoren en bijbehorende inbreng te verminderen. Binnen deze onderlinge verhoudingen is er bij het vormgeven van coproductie vaak sprake van 'not in my own backyard' situaties. Als voorbeeld valt hierbij te denken aan buurtbewoners die stellen dat er wel een plek moet zijn waar verslaafden of gebruikers dienen te worden opgevangen, maar dat deze opvang niet in hun buurt mag worden geplaatst omdat hierdoor waarden verloren gaan zoals de mate van veiligheid of een waardedaling van de koophuizen. Dit is bij uitstek voor critici een reden om te wijzen op de negatieve aspecten van coproductie (Bekkers, 2007). Het is hierbij van belang om de burgers en betrokken actoren van coproductie in gesprek met elkaar te laten gaan, de verhoudingen in goede orde te houden en door discussie en confrontatie de productiviteit te bevorderen (Tops, 1999).

Tevens relevant bij de onderlinge verhoudingen is de mate waarin actoren gegroeide vanzelfsprekendheden ervaren of erkennen. Deze vanzelfsprekendheden komen naar voren bij actoren in de zin van tradities, routines en ingeslepen denkkaders. De tradities, routines en ingeslepen denkkaders kunnen een rol spelen bij coproductie aangezien de actoren hierdoor al een bepaalde visie of kijk hebben hoe de coproductie vormgegeven dient te worden (Bekkers, 2007). Tops (1999) en Bekkers (2007) stellen dat er tijd en energie in de coproductie moet worden gestoken om andermans perspectieven te begrijpen en te accepteren. De tijd en energie moet zowel voor, tijdens als na het project aanwezig zijn. Dit kan door andere belevingswerelden te analyseren en problematiek vanuit verschillende (professionele) werkelijkheidsbelevissen aan te gaan (Tops, 1999). Dit komt de vormgeving van het proces op zowel organisatorisch als institutioneel vlak ten goede.

Het is noodzakelijk om rekening te houden met een transparante en open inbreng bij de wijze waarop de visie en problematiek van actoren in kaart worden gebracht. Een leider kan er voor zorgen dat actoren met elkaar worden verbonden. Door verschillende belangen samen te brengen is dit mogelijk. Hiervoor is het nodig dat een potentieel leider het vertrouwen van de actoren heeft en onafhankelijk handelt (Bekkers, 2007). Deze leiders hebben naast de expertise en kennis tevens de persoonlijke vaardigheden om de actoren in het gareel of goede verhouding te houden. Leiders moeten daarnaast rekening houden met toevalligheden die de samenwerking beïnvloeden en de samenwerking grillig kunnen maken. Hierdoor zou een proces of productie op voorhand door actoren worden vastgelegd (Tops, 1999).

De verhoudingen tussen managers en bewoners verandert wanneer bewoners langere tijd in een huis verblijven, waarbij relatief meer contact is door het management van corporaties met de bewoners. Bij een juiste benadering van bewoners door corporaties kan een goede verstandhouding worden gerealiseerd. De goede verstandhouding kan voor corporaties als nuttig worden beschouwd wanneer burgers bereid zijn vrijwillige inbreng te leveren ten aanzien van de wijk. Vrijwillige inzet of vrijwilligerswerk kan een positieve bijdrage leveren aan zowel kostenreducering voor corporaties als het realiseren van projecten (Sociaal en Cultureel Planbureau, 1999).

§ 3.3.3 Win-win situatie

In het netwerk moet voor elke individuele actor meer winst zijn dan verlies, zodat het voor elke betrokken partij een meerwaarde heeft om deel te nemen (Mandell, 1988). De win-win situatie gaat er vanuit dat door coproductie een synergie tussen de betrokken actoren kan worden gecreëerd waardoor een meerwaarde voor alle partijen ontstaat. Het is hierbij belangrijk dat niet alleen wordt gekeken naar een uiteindelijk beter geheel, maar dat elke individuele betrokken actor een positief effect ervaart van de coproductie (De Bruin & Ten Heuvelhof, 2011). De vraag blijft echter wel wat winst en verlies is, aangezien deze onderhevig zijn aan de perceptie van actoren. Om deze reden moet worden getracht de winst voldoende objectiveerbaar te maken. Hiermee komen partijen niet bedrogen uit (De Bruin & Ten

Heuvelhof, 2011). Door pluriformiteit van de problemen te erkennen, de belangen die in het geding zijn te accepteren en een beleidsprogramma te ontwikkelen dat voor alle betrokken actoren een meerwaarde oplevert kan een 'win-win' situatie ontstaan (Bekkers, 2007). Het nastreven van een win-win situatie sluit ook aan bij de 'governance' onderhandelende overheid. Door een interactieve beleidsvorming worden doelen verkend en nagestreefd (Kickert et al., 1997). Om tot een win-win situatie te komen is vaak contact en/of confrontaties tussen de verschillende maatschappelijke betrokkenen nodig. Dit wordt gecreëerd door met elkaar in gesprek te gaan. Op deze wijze kunnen zij direct onderhandelen en invloed uitoefenen op factoren die in het proces een belangrijke rol spelen (Tops, 1999).

§ 3.3.4 Open beleidsproces

Een ander kenmerkend aspect voor het succesvol vormgeven van coproductie is de aanwezigheid van een open proces of open beleidsstijl. Binnen een gesloten beleidsstijl opereren organisaties als monopolisten met eigen perceptie van problemen. Op basis van deze perceptie wordt de doelstelling van elke aparte actor gebaseerd. Hierdoor zal elke actor zich opstellen als probleemeigenaar. Terwijl bij een open benadering de doelstellingen gerealiseerd worden door overleg, ruil en onderhandeling. Bij een open beleidsproces wordt gestreefd naar een gezamenlijke uitkomst van het beleidsproces (Bekkers, 2007). Bekker stelt hiermee dat de doelstellingen geen gegeven zijn, maar onderdeel vormen van het gezamenlijke ontwikkelingsproces tussen alle betrokken actoren (Bekkers, 2007). Dit proces dient georganiseerd te worden met de mogelijkheid tot veranderingen. Hierdoor ontstaat ruimte voor onvoorspelbaarheid. Door niet alles vanaf het begin vast te stellen komt er ruimte voor tussentijdse bijstelling.

Belangrijk aspect van coproductie is dat het niet als een multi-actor blauwdruk kan worden gezien (Tops, 1999). Aansluitend hierop kan op basis van een open beleidsopvatting een meerwaarde worden gecreëerd door een open proces bij het formuleren van doelstellingen. Ondanks dat doelstellingen bepaalde richting geven aan de coproductie kan elke verandering of bijstelling zorgen voor potentieel verlies. Daarnaast neemt bij de betrokken actoren tevens de bereidheid om inspanningen te verrichten af wanneer de doelstellingen vaststaan en geen vrijheid bieden (Bekkers, 2007). Tops geeft ook aan dat 'verabsolutering' van inhoudelijke doelstellingen zich slecht verhoudt met de processen van coproductie (Tops, 1999). Voor het bijsturen in collectieve mechanismen moeten de betrokken actoren in staat gesteld worden om deel te nemen aan het proces of de organisatie van coproductie om de besluitvorming te sturen. Dit kan door rechtstreekse of indirecte vertegenwoordiging worden gegeven (Ostrom, 1994).

§ 3.3.5 Afhankelijkheid

Voor de actoren die de coproductie vorm geven is het een noodzakelijke voorwaarde om de afhankelijkheid die hen verbindt te zien en te erkennen. Het moet helder zijn dat de actoren zich op zowel korte als lange termijn trajecten bewust zijn van elkaars noodzaak. Het doel of de inhoud bindt de actoren en laat zien waar de actoren voor de aanpak van coproductie van afhankelijk zijn (Bekkers, 2007). Deze vorm van afhankelijkheid gaat samen met een professionele houding van actoren om de lange termijn overlevingskansen van coproductie te vergroten (Ackerman, 2015). In deze afhankelijkheid dienen de actoren het probleem als gezamenlijk te definiëren waarbij men zich op het nut en noodzaak richten van de coproductie. Elke partij moet zich er van bewust zijn dat het nut en noodzaak allereerst voorop staat. De partijen moeten realiseren dat het niet verstandig is om direct een discussie aan te gaan over wiens taak en bevoegdheid het is om problemen aan te pakken. Dit kan worden gerealiseerd wanneer actoren in staat zijn om 'in de huid van' andere actoren te kruipen. Elke actor krijgt zodoende inzichtelijk welke opties bespreekbaar zijn in het proces. Denk hierbij aan de mogelijkheid om inzichten te verwerven over specifieke kenmerken van actoren zoals het achterhalen van cultuur, denkwijzen en omgeving.

De realisatie van deze kenmerken vraagt dan ook om specifieke competenties van betrokken personen (Bekker, 2007). Om deze reden is het belangrijk te kijken welke actoren geselecteerd worden in het proces van coproductie. Hiervoor kan, om tot een gevestigde en geordende coproductie te komen, de inzet van onafhankelijke leiders worden ingezet, zoals beschreven in § 3.3.2. De leiders in coproductieprocessen zijn cruciaal als onafhankelijke bemiddelaars. Voorbeelden zijn voorzitters, projectleiders of netwerkmanagers. Door een onafhankelijke leider kan het proces beter gefaciliteerd worden. Op belangrijke momenten kan onafhankelijk leiderschap het proces versnellen of het verschil maken in succes of verlies (Tops, 1999). Deze onafhankelijke leiders hebben naast het faciliteren van het proces de mogelijkheid een visie op een bepaalde problematiek in te brengen. De inzet van een leider kan door het inbrengen van een visie richting geven, binden, inspireren en mobiliseren (Bekkers, 2007). De leiders komen in een proces vaak naar voren doordat zij beschikken over specifieke kennis en expertise en tevens de persoonlijke vaardigheden om een leiderschapspositie te vervullen (Tops, 1996). Een onafhankelijke leider vervult daarnaast een controle functie, mits uitgevoerd op transparante en verantwoordelijke wijze, wat de vorming van coproductie ten goede komt (Ostrom, 1996).

§ 3.3.6 Technologische ontwikkelen

De invloed van technologische ontwikkelingen is merkbaar in de maatschappij. De informatie- en communicatietechnieken hebben ingrijpende effecten gehad op de wijze van organiseren en werking van overheidsorganisaties, maar tevens op de wijze waarop burgerinitiatieven georganiseerd worden (Hoogerwerf & Herweijer, 2014). Met de opmars van het internet bekleedt deze een steeds grotere invloed in het dagelijks leven. In Nederland heeft, op een enkeling na, vrijwel iedere burger toegang tot een verbinding (CBS, 2014). Tevens blijkt dat het mobiele dataverkeer sinds de smartphones en tablets enorm is gestegen (2014). Hiermee zien we ook een stijging in het aantal virtuele gemeenschappen die betrokken zijn bij virtuele beleidsgemeenschappen, responsieve democratie en digitale participatie (Bekkers, 2001). Bekkers stelt dat er vier motieven aan ten grondslag liggen om virtuele gemeenschappen aan te gaan. Het belangrijkste motief voor coproductie is het richten op mensen die kennisgerichte belangen willen delen, ofwel mogelijke kennis aandragen ter invulling van beleidsproblematiek (Hamel & Armstrong, in Bekkers, 2001).

§ 3.3.7 Financiële middelen

In de verdeling van taken en verantwoordelijkheden is het onontkoombaar om te discussiëren over de verdeling van kosten en baten. De discussie van kosten en baten hangt in vele gevallen samen met de bevoegdheden en verantwoordelijkheden van actoren. Dit komt omdat degene die verantwoordelijk is in veel gevallen ook de kosten voor een initiatief of regeling draagt (Bekkers, 2007). Middels coproductie wordt op basis van gezamenlijke investeringen gestreefd naar het realiseren van een meerwaarde voor alle partijen. Door de gezamenlijke investeringen te stimuleren zal de betrokkenheid worden vergroot. Doordat iedere actor hierdoor van zijn vrijblijvendheid wordt onttrokken is er de mogelijkheid om de betrokkenheid van actoren te doen stijgen (Tops, 1999). In die zin heeft de woningsector een bijzonder karakter aangezien zij zelfstandig financiële projecten kunnen opstarten en onderhouden waarbij zij geen gebruik maken van subsidie of overheidsmiddelen. Dit in tegenstelling tot veel andere vormen van dienstverlening die vaker afhankelijk zijn van financiële overheidssteun of andere financiële inbreng (Helderman & Brandsen, 2011).

Veelal is een financieel aantrekkelijke samenwerking ook het uitgangspunt, waar op basis van een contractvorm het project en samenwerking wordt gestart. Een financieel aantrekkelijk uitgangspunt zorgt, naast juridisering en regels, er voor dat de betrokken partijen en actoren met elkaar in zee gaan. Vaak hebben partijen de veronderstelling dat een financiële contractvorm de basis is voor een goede samenwerking en dat het proces vanzelf goed loopt.

In de praktijk blijkt echter dat een financiële contractvorm geen uitsluitel biedt voor een goed interactieproces (Klijn & Twist, 2007).

§ 3.3.8 Betrokkenheid van belanghebbenden

Bij coproductie is de betrokkenheid van de lokale overheid herhaaldelijk onmisbaar gebleken om een succesvol resultaat te realiseren. In veel gevallen blijkt dat zonder gemeentelijke steun de betrokkenheid van burgers en bijbehorende zelfredzaamheid, niet lang stand houden (Tops, 1999). Tevens kan te veel invloed van de gemeenten ervoor zorgen dat er een 'inkapseling' ontstaat van bestaande initiatieven van burgers of maatschappelijke organisaties. Deze bestaande routines en denkwegen worden als logisch beschouwd. Dit maakt dat de eigen opvatting van het probleem of definitie dominant is in het besluitvormingsproces, waardoor mogelijke andere actoren afhaken (Tops, 1999). Tevens wordt in vele definities van coproductie de inzet en betrokkenheid van burgers als onderdeel van coproductie gezien. Het gaat hierbij om een proces waarbij burgers op directe of indirecte wijze invloed hebben (Brandsen & Pestoff, 2006).

Een ander belang dat meespeelt is het selecteren van betrokken belanghebbenden/actoren. Het is van belang dat er gelijkwaardige, relevante actoren worden geselecteerd. In de selectie moet men ervoor waken dat er geen eenzijdige vertegenwoordiging ontstaat. In deze selectie moet specifieke aandacht worden besteed aan relatief zwakkere of slechter georganiseerde actoren (Bekkers, 2007). Hierbij is het ook van belang de representativiteit van belangen af te wegen. Naast de selectie van actoren en belangen is er bij coproductie in veel gevallen sprake van politieke invloed. In veel gevallen is coproductie namelijk afhankelijk van beleid op basis van politieke besluitvorming door het parlement of de gemeenteraad. Ondanks dat binnen de coproductie meerdere betrokken partijen werkzaam zijn, staat de uitvoering altijd in schaduw van de democratie (Bekkers, 2007). Tops stelt dat wanneer de politieke actoren worden verwaarloosd de kans op problemen toeneemt. Bij het vormgeven van coproductie moet nauwgezette aandacht worden besteed aan de politieke invloed en actoren. Echter moeten deze politieke invloeden niet alleen doorslaggevend zijn, de andere belangen zijn eveneens van waarde (Tops, 1999).

§ 3.3.9 Voortgang

De besluitvorming van projecten is vaak complex waarbij de voortgang van de projecten in veel gevallen afhankelijk is van processturing. Dat betekent het actief verbinden van besluiten, actoren activeren en de actoren samen sturen naar een interessante uitkomst (Klijn & Twist, 2007). Een oplossing hiervoor kan zijn iemand aan te wijzen die de voortgang van kritische activiteiten bewaakt en betrokken actoren hier op wijst (Grit, 2011). Voornamelijk omdat bij coproductie het niet altijd vanzelfsprekend is voor partijen om te geven en te nemen. Dit moet tijdens het proces van samenwerking tussen de verschillende actoren groeien (Bekkers, 2007). De voortgang is afhankelijk van onderhandelingsprocessen tussen partijen. Er kunnen onderhandelingen voorkomen die het proces of voortgang stilleggen. Hierbij is het van belang dat actoren bewust zijn dat de tijdsinvestering die men doet, op den duur wordt teruggewonnen. Dit komt tevens omdat elke actor een sterke voorkeur heeft voor eigen strategieën en uitvoering. De interactie tussen verschillende partijen met eigen percepties en institutionele regelgeving dient gecoördineerd te worden. Hierbij is er sprake 'pushing and pulling' over de wijze hoe de formulering van problemen moet worden vormgegeven. Door deze interactie komen strategieën samen en wordt de voortgang bevorderd (Koppenjan & Klijn, 2004). Het gaat er hierbij om dat alle belangen van verschillende partijen aan bod komen. Echter moeten er wel duidelijke grenzen van de groep en gebruikers worden gedefinieerd aangaande het proces en de voortgang (Ostrom, 1994).

De invloed van een actor zal zich hier mogelijk verhouden tot de machtsverhoudingen tussen actoren. Het is niet ongebruikelijk dat sterke partijen meer realisatievermogen hebben in de

praktijk en het interactieproces. Dit is relevant, maar met het oog op voortgang en het creëren van een win-win situatie moet in de uiteindelijke uitkomst, zoals eerder aangegeven, meer winst zijn dan verlies. Actoren moeten realiseren wat ze uit de samenwerking kunnen halen om de voortgang van het proces te versterken (De Bruijn & Ten Heuvelhof, 2011). De sterke(re) partijen die in verhouding veel macht kunnen uitoefenen zullen zich zo moeten opstellen dat de relaties tussen de verschillende actoren niet zullen verstoren. Elke partij dient de beleving te hebben dat hun inzet relevant is om doelen te realiseren (Kloppenjan & Klijn, 2004).

§ 3.3.10 Openbaarheid

In Nederland heeft de media een rol van openbaarheid. Doordat de projecten op lokaal niveau vaak aandacht krijgen van de media kunnen zij invloed uitoefenen op de coproductie. Top stelt dat wanneer hiermee geen rekening wordt gehouden, het proces wordt beïnvloed. De media kan een positieve invloed hebben door projecten op een positieve wijze te promoten. Echter kan negatieve aandacht zorgen voor problemen zoals onrust en opwinding bij de betrokken actoren (Tops, 1999). Tevens zorgt een niet volledige verslaglegging er voor dat conflicten sterker worden aangezet dan deze in werkelijkheid zijn. Dit kan de beleving van actoren en de percepties tussen actoren beïnvloeden.

§ 3.3.11 Politieke invloed

De invloed van (lokale) politiek kan tevens de coproductie beïnvloeden. De politiek kan met een bepaald beleid of visie de betrokken spelers beïnvloeden. De betrokken actoren zullen hierdoor een standpunt moeten innemen. Wanneer een vooraf ingenomen positie niet overeenkomt met het politieke beleid kan dit de coproductie in twijfel brengen. Wanneer het beleid overeen komt met het ingenomen standpunt van een actor kan deze de coproductie versterken (Bekkers, 2007). Dit komt tevens omdat coproductie een horizontale 'governance' structuur kent, waarbij spanning kan ontstaan met de politieke denkbeelden. Bij coproductie moet de invloed van politieke belangen niet worden onderschat, voornamelijk in welke mate zij de percepties van actoren kunnen beïnvloeden (Teisman, 2004). De invloed van een meewerkend afgevaardigde, zoals een minister, gedeputeerde of wethouder kan zorgdragen voor politieke steun. Een afgevaardigde kan zorgen voor het overtuigen van sceptici en hiermee politieke steun voor de coproductie verwerven (Bekkers, 2007).

Het politieke besluitvormingsproces kenmerkt een eigen dynamiek. De politieke besluitvorming wordt gekenmerkt door een complexe combinatie van concurrentie, samenwerking, partij profilering en slagvaardigheid (Tops, 1999). Hierbij is de vraag welke gevolgen de politieke verhoudingen hebben op de coproductie. Hierbij gaat het om welke politieke verhoudingen de coproductie beïnvloeden of verstoren. De politiek kan de afwegingsruimte voor actoren in die zin heel erg beperken.

§ 3.3.12 Emoties

Betrokken professionals en bestuurders bij coproductie zijn in veel gevallen bekend met de problematiek die kan spelen bij het vormen van coproducerende werkvormen. Echter kan in het proces, voornamelijk bij betrokken burgers, de inzet en beleving door elkaar heen gaan lopen. Burgers ervaren het als beslissingen die hen persoonlijk raken. Dit kan er toe leiden dat burgers emotioneel worden of emotioneel reageren (Tops, 1999). Door het verschil in inzet en beleving te verbinden kunnen heftige emoties worden voorkomen. Dit heeft ook te maken met het gelijkwaardig behandelen van actoren binnen de coproductie, waarbij burgerbelangen of comités met bijbehorende achterban serieus genomen moeten worden (Bekkers, 2007). Deze burgercomités kunnen de krachten van burgers mobiliseren tegen de betrokken professionals of politiek om zodoende het bestaan van heftige emoties te beperken (Tops, 1999).

§ 3.3.13 Gelijke invloed van burgers

De gedachte bij coproductie is dat alle betrokken actoren invloed kunnen uitoefenen. Ook uit de verschillende definities van coproductie blijkt dat veel auteurs hier de burgerinitiatieven van belang achten bij coproductie. De belangenvorming komt vaak tot stand op basis van vertegenwoordigers of comités. Allereerst is hier vaak sprake van een specifieke groep die zich vertegenwoordigt. Dit zijn voornamelijk blanke, hoogopgeleide oudere mannen. Dit kan risico's met zich meebrengen. De vertegenwoordiging komt hierbij niet tot stand op basis van stemmen, zoals in het politieke domein, maar voornamelijk uit interesses. Risico's hiervan zijn dat de belangen van burgers niet gelijk verdeeld zijn en er eenzijdige input ontstaat (Meijer, 2010).

§ 3.3.14 Invloed van regelgeving

In het beleidskader is geschetst welke invloeden de Woningwet 2015 heeft op de invulling van leefbaarheid door woningcorporaties. Hiermee is zichtbaar dat het vormgeven van een beleidspraktijk beïnvloed wordt door regelgeving. Daarnaast stellen Teisman & Klijn (2004) dat binnen een coproductie het oerwoud van regelgeving invloed heeft. Elke actor dient zich binnen de huidige regelgeving aan te passen en te verantwoorden. Dit kan in tegenspraak zijn met een open beleidsvorm of gelijke onderlinge verhoudingen. De complexe regelgeving, kan, net als de politieke invloed, voor complexe situaties zorgen waardoor de coproductie bemoeilijkt wordt of geen voortgang meer kent (Teisman & Klijn, 2004). Hierbij is het relevant te verwijzen naar de context, waar de Woningwet 2015 in § 2.1.5 wordt toegelicht met betrekking tot coproductie.

§ 3.4 Leefbaarheid

Uit de literatuur is gebleken dat er diverse benaderingen kunnen worden onderscheiden van de definitie van leefbaarheid. In veel artikelen is geen afbakening van het begrip gemaakt, of daadwerkelijk getracht een werkbaar begrip te maken. Dit geeft veel openheid en eigen interpretatiemogelijkheden aan het begrip. Het begrip leefbaarheid heeft, net als coproductie, geen eenduidige definitie. Het wordt gezien als een verzamelterm voor alles wat te maken heeft met leef- en woonomgeving in buurten. Hierbij is het onderhevig aan de subjectiviteit en perceptie van personen en burgers (Wilkens, 2006). Leidelmeijer & Van Kamp (2003) geven een overzicht van de aangetroffen definities. In veel definities komt overeen dat het gaat over de manier waarop de bewoners en de leef- en woonomgeving zich tot elkaar verhouden (Leidelmeijer e.a., 2008).

Kenmerkend voor leefbaarheid is dat de definitie gevormd wordt door interactie tussen het sociale en fysieke domein (Leidelmeijer, 2008 & VROM, 2003). Leidelmeijer stelt dat er in de literatuur de nodige overeenstemming is dat elementen van het sociale en fysieke domein leefbaarheid vormen. Dit komt overeen met het feit dat iedereen een eigen invulling aan het begrip geeft, maar tegelijkertijd dat er ook een gemeenschappelijke basis voor het begrip aanwezig is (Leidelmeijer, 2008). Bewoners kunnen een belangrijke rol vervullen voor het aanjagen van deze factoren van leefbaarheid (Frieling, 2008). In de jaarlijkse rapportage van de Rijksoverheid aangaande leefbare wijken; de leefbaarometer, waar de leefbaarheid in Nederlandse wijken en buurten wordt gemeten en vergeleken, is het economische aspect geschaard onder het sociale domein. Echter wordt hier veiligheid als een van de drie hoofddimensies gezien (Leidelmeijer e.a., 2003). Hieruit blijkt dat het fysieke en sociale domein centraal staan en per context of definitie relevante variabelen worden toegevoegd of weggehaald.

§ 3.4.1 Fysieke domein

Het fysieke domein wordt gezien als zowel de natuurlijke als gebouwde omgeving (Leidelmeijer & Kamp, 2003). In modelvorm geven zij de belangrijkste elementen van leefbaarheid weer. De fysieke omgeving van leefbaarheid wordt geschetst als de aanwezig

zijnde woningen, ruimtelijke kenmerken en de milieukwaliteit (RIVM, 2000 in Leidelmeijer & Kamp, 2003). In de leefbaarometer wordt het fysieke domein verdeeld onder een viertal sub-dimensies. De subdimensies bestaan uit de openbare ruimte en groeninrichting, de samenstelling en kwaliteit van de woningvoorraad, kwaliteit van de publieke ruimte (inclusief milieuaspecten van geluid en lucht) en tot slot de aanwezigheid van voorzieningen (Leidelmeijer e.a., 2008 en RIVM, 2000). Gezien de overeenkomsten over het fysieke domein voor het vormgeven van leefbaarheid zal met deze definitie worden gewerkt. Hierbij zal kort toegelicht worden hoe de auteurs de relevante sub-dimensies vormgeven.

Ruimte en Groen

Bij de invulling hiervan gaat het om de verhouding tussen bebouwing en open ruimte binnen een leefgebied. Relevant hierbij is de afstand naar water- en groenvoorziening, denk aan de aanwezigheid van parken en tuinen (Leidelmeijer e.a., 2008)

Woningvoorraad

Het gaat hierbij voornamelijk om hoe de samenstelling van de woningvoorraad is ingericht. Een goed voorbeeld hierbij is het verschil tussen wijken met vrijstaande huizen of een wijk met galerijflats. Deze samenstelling lijkt voornamelijk te worden beoordeeld door de mate van aantrekkelijkheid van bebouwing of oordelen hierover. Hierbij is wederom sprake van een grote mate van perceptie (Leidelmeijer e.a., 2008).

Kwaliteit van publieke ruimte

De kwaliteit van de publieke ruimte is een belangrijke dimensie die veelvuldig met de leefbaarheid van wijken wordt geassocieerd. Het gaat er hier om in welke mate de openbare ruimte wordt onderhouden, in die zin schoon is en tevens hoe aantrekkelijk de wijk wordt ervaren. Denk hierbij ook aan omgevingsfactoren als de kwaliteit van gebouwen, verloedering in wijken en milieu invloeden (Leidelmeijer e.a., 2008).

Voorzieningen

De voorzieningen geven weer welke fysieke verschijningen de bewoners ter beschikking hebben. Het gaat hierbij om de aanwezigheid van winkelcentra, nabijheid van recreatiemogelijkheden zoals parken, supermarkten, winkelcentra, banken en tot slot plekken waar de jeugd terecht kan (Parlementaire enquête, 2015 & Leidelmeijer, e.a., 2008).

§ 3.4.2. Sociale domein

In het sociale domein wordt ingegaan op de sociale kenmerken van wijken. Deze factoren hebben invloed op de mate waarin burgers zich op hun gemak voelen in wijken. De bewoners van wijken moeten zich thuis voelen. Het sociale domein wordt door een aantal factoren gekenmerkt. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen sociaal-economische en sociaal-culturele kenmerken, veiligheid en overlast en sociale cohesie.

Sociaal-economisch kenmerken

De sociaal-economische factoren gaan in op de wijze waarop een wijk is opgebouwd. Dit kan gaan om het feit dat mensen zich herkennen in elkaars achtergrond, leefstijl of gezinsfase. Het kan zijn dat er tussen bevolkingsgroepen met een verschillende achtergrondcultuur grote verschillen zijn (Leidelmeijer e.a., 2008).

Sociaal-culturele kenmerken

Naast de sociaal economische opvatting van burgers of een wijk is tevens de samenstelling van de bevolking relevant. Het blijkt dat de etniciteit, opleiding en levensfase van grote invloed zijn op de kwaliteit van de woonomgeving. Een groter aandeel van niet-westerse allochtonen zou naast veel werklozen een gemiddeld negatief oordeel opleveren. Wanneer er veel

hoogopgeleiden wonen zou dit de kwaliteit van de woonomgeving ten goede komen (Leidemeijer e.a., 2008).

Veiligheid en overlast

De veiligheid en overlast wordt gevormd door de mate waarin burgers in de woonomgeving last ervaren van geweld, diefstal, vervuiling en vernielingen. Een ervaren goede kwaliteit van de woonomgeving blijkt een groot aandeel in de positieve beleving die burgers hebben van woonwijken. Hoe minder overlast van deze factoren, hoe positiever de leefomgeving wordt beoordeeld (Leidemeijer e.a., 2008)

Kenmerken sociale cohesie

De samenhang in een buurt blijkt lastig te definiëren aangezien hier geen eenduidigheid over bestaat (Leidemeijer e.a., 2008). In andere literatuur wordt besproken in welke mate er samenhang is tussen de samenlevingen (Schnabel, Bijl & De Hart, 2008). In de Raad van Europa wordt sociale cohesie als volgt gedefinieerd: "The capacity of a society to ensure the well-being of all its members, minimising disparities and avoiding marginalisation" (Committee of Ministers of the Council of Europe, 2010).

§ 3.5 Samenvatting

In de jaren tachtig en negentig heeft de overheid in Nederland de nodige ontwikkelingen doorgemaakt. Belangrijke invloeden blijken New Public Management- en New Public Governance paradigma's. Voornamelijk laatstgenoemde heeft een invloed gehad op de ontwikkeling van coproductie. De overheid handelt bij het New Public Governance niet meer als centrale actor. De kern verschuift naar het samenwerken in netwerken, waarbij beleid en uitvoering meer verweven zijn door verschillende partijen (Osborne, 2006). Dit komt in grote mate overeen met de ontwikkeling van coproductie.

Op basis van verschillende literatuur is coproductie als volgt vormgegeven:

"Coproductie is een proces van gemeenschappelijke beeldvorming dat is gericht op het ontwikkelen van een gezamenlijke beleidspraktijk in een netwerk van wederzijds afhankelijke actoren" (Tops, 1999 & Bekkers, 2007).

Vervolgens zijn factoren geselecteerd die het vormgeven van coproductie beïnvloeden. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen succes- en faalfactoren die invloed hebben op het vormgeven van coproducties. Factoren van invloed op coproducties:

Succesfactoren	Faalfactoren
• Spelregels • Onderlinge verhoudingen • Win-win situatie • Open beleidsproces • Afhankelijkheid • Technologische ontwikkelingen • Financiële middelen • Betrokkenheid belanghebbenden • Voortgang	• Openbaarheid • Politieke invloed • Emoties • Gelijke invloed burgers • Regelgeving

Tabel 1. Samenvatting & overzicht van succes- en faalfactoren.

Hoofdstuk 4. Methode van onderzoek

In het data hoofdstuk volgt een beschrijving van gebruikte methoden. Ook zal de wijze waarop de dataverzameling tot stand is gekomen worden toegelicht. Getracht is de aanpak te verantwoorden en hiermee te laten zien hoe de beantwoording van de deelvragen tot stand is gekomen. Het onderzoek herbergt twee onderzoeksmethoden. Enerzijds is gebruik gemaakt van een vragenlijst om relevante onderzoekseenheden te selecteren. Anderzijds betreft het onderzoek een kwalitatief onderzoek om relevante factoren uit de literatuur verder uit te diepen. In dit hoofdstuk wordt dit verder toegelicht.

§ 4.1 Type onderzoek

Het onderzoek heeft een verklarend karakter waar op basis van theoretische begrippen is weergegeven welke factoren in de empirie van belang zijn bij het vormgeven van coproducties (Van Thiel, 2007). Daarnaast tracht het onderzoek aanbevelingen te doen ter verbetering van de huidige situaties. De aanbevelingen om de huidige beleidspraktijk te verbeteren kunnen deels worden gezien als prescriptief onderzoek. Voor de prescriptie zijn op basis van een survey een tweetal cases geanalyseerd. Op basis van de problematiek, de aard van coproductie en de verscheidenheid in casussen is gekozen voor een kwalitatief casestudie onderzoek met een interpretatieve benadering. Het onderzoek heeft hiermee als doel de wijze waarop coproductie in de praktijk tot stand komt te analyseren, te verklaren en uiteindelijk aanbevelingen te doen. De gekozen methode, een case- of gevalsstudie, wordt veelvuldig toegepast om bestuurskundige onderwerpen te onderzoeken. Bestuurskundige onderwerpen zijn vaak uniek met actuele onderwerpen en dagelijkse realiteit (Van Thiel, 2007).

§ 4.1.1 Kwalitatief onderzoek

Kwalitatief onderzoek is gericht op alle vormen van onderzoek waarbij het verzamelen en interpreteren van talig materiaal centraal staat. Op basis van de verzamelde gegevens en interpretatie kan men uitspraken doen over een (sociaal) verschijnsel in de werkelijkheid (Bleijenbergh, 2013). De onderzoeker dient zich er bewust van te zijn dat een kwalitatieve dataverzameling op een systematische wijze moet gebeuren. Dit vergroot de navolgbaarheid van het onderzoek (Van Thiel, 2007). Kwalitatief onderzoek sluit aan bij casestudieonderzoek aangezien onderzoekers zich richten op het begrijpen en beschrijven van de empirische werkelijkheid, waarbij men rekening houdt met de context. Omdat deze context lastig in getallen samengevat kan worden is kwalitatief onderzoek noodzakelijk en geschikter voor casestudies (Van Thiel, 2007).

§ 4.1.2 Interpretatieve benadering

De interpretatieve benadering is gebaseerd op antropologische inzichten van Geertz en Weber. Clifford Geertz stelde op basis van Max Weber's ideologie dat er een verschil is tussen het verklaren en interpreteren van (culturele) individuele standpunten (Geertz, 1972). De interpretatie is gebaseerd op een open en dynamische invulling van individuen. Hierbij worden in de werkelijkheid vaak betekenissen toegevoegd of ontnomen waardoor er verschillen zitten in de interpretatiekaders van actoren. Deze kaders kunnen van elkaar verschillen. Voor onderzoekers is het hierbij relevant op de hoogte te zijn van dit verschijnsel. Bij een interpretatieve wetenschapsopvatting (voornamelijk bij interviews) kan men niet vanuit één werkelijkheid uitgaan (Van Thiel, 2007). Twee verschillende actoren die hetzelfde meemaken zullen een andere belevenis en opvatting van het geheel hebben. De onderzoeker probeert de percepties van mensen, de wijze waarop ze gebeurtenissen ervaren en zien en welke betekenis ze er aan geven, te begrijpen en op holistische wijze te onderzoeken (Van Thiel, 2007). Door rekening te houden met een interpretatieve benadering wordt in het onderzoek naast de uitgangspunten van actoren tevens met de interpretaties van actoren rekening gehouden.

§ 4.2 Casestudie

De wijze waarop coproductie tot stand komt is contextafhankelijk. Aangezien elke coproductie uniek is, is er binnen dit onderzoek gekozen een casestudie ontwerp te hanteren. Een casestudie heeft de mogelijkheid om gedetailleerd alle motieven en variaties uit de praktijk te

achterhalen, waarbij tevens rekening wordt gehouden met de herkomst van de motieven (Verschuren & Doorewaard, 2007). De casestudie bestudeert hierbij van één of enkele dragers van een sociaal verschijnsel in de natuurlijke omgeving gedurende een bepaalde periode. In dit geval is het sociaal verschijnsel het vormgeven van coproductie. Op deze wijze kunnen uitspraken worden gedaan over de patronen en processen die aan het verschijnsel ten grondslag liggen (Swanborn, 2003 en Bleijenbergh, 2013). Kwalitatieve methoden sluiten veelvuldig aan bij een casestudie omdat casestudies voor een diepgaand inzicht van processen in de praktijk kunnen voorzien (Verschuren & Doorewaard, 2007). George en Bennett (2005) stellen dat over het algemeen casestudies 'strong precisely' zijn tegenover statistische analyses en geschikt voor specifieke informatieverzameling (George & Bennet, 2005). Het casestudie onderzoek behelst dus een gering aantal onderzochte situaties die specifieke situaties uitgebreid bestudeert (Van Thiel, 2007). Daarnaast biedt een casestudie voordelen voor onderzoeken die in de natuurlijke omgeving onderzocht worden (Swanborn, 2003). Karakteriserend voor een casestudie is dat de selectie of de steekproeftrekking op strategische wijze tot stand komt, ten opzichte van een vragenlijst waar voornamelijk gestreefd wordt naar een aselechte trekking. Door op een strategische wijze te selecteren houdt de onderzoeker zich bewust bezig met het conceptueel model en de facetten die de onderzoeker van de onderzoekseenheden wil achterhalen (Verschuren & Doorewaard, 2005).

§ 4.3 Theoretische onderbouwing en literatuuronderzoek

Het theoretisch kader geeft een beschrijving van reeds bestaande relevante theorieën en literatuur, waarmee getracht is een deel van de deelvragen te beantwoorden. Het theoretisch kader is van belang om relevante factoren en begrippen gerelateerd aan het onderzoek te herkennen en te kunnen operationaliseren (Verschuren & Doorewaard, 2007). Daarnaast heeft het onderzoek als doel de huidige theorie te versterken of aan te passen (George & Bennet, 2005). Verder stelt Yin dat het opstellen van een theoretisch kader zeer gewenst tot noodzakelijk is. De theorie geeft handvatten om de deelvragen van het onderzoek te beantwoorden, handvatten voor operationalisatie en factoren die het vormgeven van coproductie beïnvloeden (Yin, 2014). Van Thiel bevestigt dit door te stellen dat theorie en modellen gebaseerd zijn op axioma's. Dit zijn bouwstenen die mogelijke verbanden tussen de onderzochte kenmerken van de onderzoekseenheid aantonen (Van Thiel, 2007). Deze benadering van onderzoek, waarbij op zoek wordt gegaan naar bestaande axioma's wordt beschreven als deductief onderzoek. Het onderzoek richt zich hierbij op bestaande kennis en theorie en heeft als doel te verklaren of deze correct is (Van Thiel, 2007). Hiermee heeft het onderzoek naast een verklarend en prescriptief deel tevens een descriptief karakter. Het theoretisch kader is gebaseerd op wetenschappelijke artikelen, boeken en publicaties die zich richten op het vormgeven van coproductie, waar mogelijk relevant voor leefbaarheid. Op deze wijze is getracht op efficiënte wijze coproductie vorm te geven.

§ 4.4 Onderzoekstechnieken

Door het gebruik van verschillende onderzoekstechnieken wordt gestreefd naar een betrouwbaar en valide onderzoek. Door middel van triangulatie is geprobeerd de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten. Triangulatie is een wijze van onderzoek waarbij de onderzoeker het onderzoeksobject op holistische wijze in kaart probeert te brengen (Verschuren & Doorewaard, 2005). De onderzoeker dient er zich van bewust te zijn welke databronnen er worden gebruikt, in welke context deze tot stand zijn gekomen, wie het geproduceerd heeft en van welke kwaliteit het materiaal is (Van Thiel, 2007). Binnen dit onderzoek is de wijze waarop data verzameld en/of verwerkt is op meerdere relevante databronnen en methoden gebaseerd. Daarnaast is het relevant om triangulatie toe te passen omdat bestuurskundig onderzoek vaak verband houdt met praktijkgerichte unieke onderzoeken (Van Thiel, 2007). Om deze redenen is er in dit onderzoek voor triangulatie gekozen. Dit betekent tevens dat er bij bestuurskundig onderzoek een aantal kanttekeningen te bekenen zijn. Deze worden verder uitgewerkt in § 9.2.1 Beperkingen van casestudies.

Tevens is in dit onderzoek getracht de validiteit te waarborgen. De validiteit van het onderzoek beslaat de interne en externe validiteit (Van Thiel, 2007). Om de interne validiteit te garanderen is gebruik gemaakt van literatuur, waarbij zoals eerder aangehaald, verschillende relevante artikelen en publicaties met elkaar zijn vergeleken en geselecteerd om tot een conceptueel model te komen. Hierbij is rekening gehouden met de auteurs, doel van het toewijzen, methoden en publicaties. Middels deze wijze is de interne validiteit gewaarborgd. De externe validiteit gaat in op de generaliseerbaarheid van het onderzoek. In dit geval heeft de casestudie relatief weinig onderzoekseenheden waardoor de validiteit in het geding kan komen (Van Thiel, 2007). Binnen dit onderzoek is om deze reden getracht het onderzoek navolgbaar te maken. Dit betekent dat alle stappen en analyses worden toegelicht. Dat draagt bij aan de betrouwbaarheid, overdraagbaarheid en geldigheid van conclusies en aanbevelingen (Van Thiel, 2007). Om deze reden is gekozen voor een aanpak met semigestructureerde interviewvragen waardoor de kwaliteit en navolgbaarheid van de analyse relatief goed is.

§ 4.4.1 Documenten inzage

Voor elk kwalitatief onderzoek is het van belang dat de onderzoeker zich goed voorbereid. Op basis van relevante bronnen is een beeld gevormd van bevraagde partijen. Door relevante documenten te verzamelen kan de onderzoeker een beeld over de betrokken actoren/organisaties vormen (Bleijenbergh, 2013). Hierbij is een selectie gemaakt van zowel formele als non-formele documenten. De documentanalyse richtte zich hierbij op jaarverslagen, beleidsrapporten, website- en mediateksten, notulen en uitvoeringsplannen (Bleijenbergh, 2013). In gedachte is hierbij rekening gehouden met bepaalde criteria, zo dienen documenten inhoudelijk relevant te zijn, samenhang te hebben met coproductie of leefbaarheid en betrekking te hebben op de onderzochte actoren.

§ 4.4.2 Selectie van casussen

Bij het selecteren van de casussen zijn een aantal criteria opgesteld om relevante partijen te selecteren. Allereerst is er bewust geselecteerd op woningcorporaties die andere partijen relevant (noodzakelijk en grootste voordeel) achten bij het samenwerken bij leefbaarheidsmaatregelen. Ten tweede is bevraagd welke activiteiten corporaties in het verleden en in de afgelopen vijf jaar al ondernamen ter bevordering van de leefbaarheid. Ten derde is er nog onderscheid gemaakt tussen partijen die geïnteresseerd waren in de uitkomsten van de enquête en de partijen die hier niet meer bij betrokken wilden zijn. In die zin kunnen relevante onderzoekseenheden worden geselecteerd die allereerst mogelijke coproducten van waarde achten, die leefbaarheid van belang achten en geïnteresseerd zijn in de resultaten van het onderzoek. Tot slot is binnen mogelijke relevante casussen getracht te achterhalen of zij al enige actie hebben ondernomen van coproductie, voornamelijk door media te doorzoeken. Op deze wijze zijn de meest relevante casussen geselecteerd en opgenomen als onderzoekseenheden. Hierbij is naast de enquête gebruik gemaakt van de expertise en kennis van adviesbureau De Corporatiestrategie, waarbij door onderzoekers en collega's met een kritisch oog naar de selectie van onderzoekseenheden is gekeken. Een enkele geïnterviewde is naar aanleiding van eerdere interviews geselecteerd. Dit ging voornamelijk om partijen die binnen dezelfde gemeente, wijk of project betrokken waren en van toegevoegde waarde bleken binnen de casussen.

De enquête/vragenlijst is verspreid onder de noemer 'Werken volgens de nieuwe Woningwet' onder woningcorporaties. Deze is alleen gebruikt om tot een relevante selectie van onderzoekseenheden te komen. De enquête heeft niet bijgedragen aan de directe onderzoeksresultaten. Deze enquête is bijgevoegd in bijlage 1. Middels deze enquête zijn zowel algemene gegevens verzameld als specifieke gegevens over coproductie, samenwerken en leefbaarheid. De resultaten van de enquête hebben bijgedragen aan de selectie van

relevante actoren. Het voordeel bij een survey/enquête is dat men in een kort tijdsbestek een zeer grote doelgroep kan onderzoeken (Verschuren & Doorewaard, 2007). Op deze wijze is in de beperkte tijd van het onderzoek toch mogelijk de juiste actoren te selecteren.

§ 4.4.3 Selectie van onderzoekseenheden

Om tot een relevante onderzoekspopulatie te komen is gebruik gemaakt van meerdere criteria. Allereerst is er gebruik gemaakt van de eerder aangehaalde enquête van bijlage 1. Op basis van deze enquête zijn woningcorporaties geselecteerd die de betrokkenheid van andere actoren binnen een coproductie een grote invloed toekennen. De adressenverzameling van alle woningcorporaties is tot stand gekomen door een selectiedocument van Denhatex Media. In dit document staan alle contactgegevens van de woningcorporaties in Nederland (Denhatex, 2014).

Ten tweede is bestudeerd binnen welke corporaties of gemeenten coproducties zijn aangegaan. Hierbij is gebleken dat er een aantal corporaties zijn die meerdere projecten ondersteunen, zowel op lange als korte termijn. Om van coproductie te spreken, en niet van een samenwerking, moesten de betrokken actoren bestaan uit minimaal drie partijen. Bij voorkeur met de invloed van zowel de gemeente, woningcorporaties als burgers. Binnen een aantal projecten is gebleken dat maatschappelijke instellingen of welzijnsinstellingen tevens relevante actoren zijn. Binnen elke gemeente is geprobeerd deze actoren ook te benaderen voor de afgenomen interviews. Tijdens de uitvoering van de interviews is tevens aan de actoren gevraagd welke mogelijke andere partijen benaderd dienden te worden.

Aangezien de enquête een respons van negentig woningcorporaties op heeft geleverd is een deel van de selectie van relevante actoren afhankelijk geweest van nieuwsberichten, jaarverslagen, leefbaarheidsrapportages, mail en telefonisch contact met relevante partijen. Op deze wijze is op voorhand een zo volledig mogelijk beeld geschetst van geschikte gemeenten die als case konden dienen met verschillende woningcorporaties betrokken bij coproducties. Zodoende zijn de interviews gehouden met actoren die betrokken zijn geweest bij coproducties aangaande leefbaarheidsprojecten. In totaal zijn er negentien interviews gepland, waarvan veertien doorgang hebben gevonden tot een daadwerkelijk interview/gesprek. Drie interviews zijn uiteindelijk digitaal afgenomen. Dit maakt dat er in totaal zeventien respondenten aan het onderzoek hebben deelgenomen. Er zijn relatief veel interviews in Arnhem gehouden, ook aangezien hier veel animo bleek naar een dergelijk onderzoek. In de resultaten dient rekening te worden gehouden dat er elf respondenten gesproken zijn in Arnhem en zes respondenten in Nijmegen.

Er is geselecteerd op relevantie van het onderzoeksobject en tevens geprobeerd een zeer divers aantal professionals en bewoners te interviewen. De respondenten zijn afkomstig van een adviesorganisatie ter verbetering van de leefomgeving, woningcorporaties, bestuur van een wijkcentrum/wijkraad, welzijnsinstellingen, een onderzoekersinstituut, een buurtcommissie, wijkraden en wijkbewoners. De functieomschrijving van de respondenten is als volgt: Adviseur sociaal domein, Programmamanager woningcorporatie, Wijk/leefbaarheidsconsulente, Manager wijken, Projectleider Sociale ontwikkeling, Bestuurder wijkraad, Wijkraad deelnemer, Wijkbeheerder, Opbouwwerker, Wijkregisseur, Sociaal architect leefbaarheid/Sociaal wetenschapper, Bewonerscommissies en tot slot de huurders/bewoners. Het is van groot belang te beseffen dat bewoners in leefbaarheidsprojecten naast de doelgroep van de professionals tevens functioneren als actor in de coproducties. De bewoners kunnen hierdoor een dubbelfunctie vervullen.

Op voorhand is geprobeerd meerdere partijen uit dezelfde coproducties te spreken. Dit is binnen de cases tot bepaalde hoogte gelukt. Zo is in Arnhem gesproken met de Gemeente

Arnhem, een tweetal woningcorporaties en een welzijnsinstelling die allen aan dezelfde leefbare wijk hebben gewerkt. Een aantal respondenten hebben aan verscheidenen coproducties gewerkt, maar zijn niet allen actief werkzaam geweest in één en dezelfde coproductie. Uit de telefonische selectie gesprekken bleek dat veel partijen de afgelopen jaren hebben meegewerkt aan leefbaarheidsprojecten. In die zin kan er dus meer worden gesproken van het lokale netwerk van leefbaarheid binnen Arnhem en Nijmegen. In de interviews is om deze reden ingegaan op coproducties ten behoeve van leefbaarheidsprojecten in algemene zin. Hierbij zijn alle factoren uit de gestructureerde vragenlijst behandeld. De geïnterviewden hebben hierbij de instructie gehad tevens in te gaan op succes- of faalfactoren die de leefbaarheidsprojecten in positieve of negatieve zin hebben beïnvloed. Op deze wijze zijn er zeventien interviews afgenomen op basis van meerdere coproducties die allen geselecteerd zijn op leefbaarheid.

§ 4.4.4 Interviews

Bij casestudie onderzoek worden vaak kwalitatieve methoden van onderzoek gehanteerd (Verschuren & Doorewaard, 2007 en Van Thiel, 2007). Om deze reden is gekozen voor een semigestructureerd interview bij relevante actoren. Deze keuze is gemaakt omdat het een bestuurskundig, complex en specifiek onderwerp betreft. Interviews sluiten hier nauw op aan en zijn gerechtvaardigd om gedetailleerde waarnemingen in specifieke cases te doen (Van Thiel, 2007 en Verschuren & Doorewaard, 2007). Daarnaast is de reden om interviews te houden gebaseerd op het feit dat, voornamelijk in sociaal wetenschappelijk onderzoek, personen veelal de belangrijkste bron van data en informatie zijn. Verschuren & Doorewaard stellen dat er twee belangrijke redenen zijn waarom onderzoekers een voorkeur hebben om personen te selecteren als bron voor sociaal onderzoek. Allereerst hebben personen de mogelijkheid om zowel individueel als in groepsverband een grote diversiteit van informatie te kunnen verschaffen. Daarnaast is het mogelijk om de informatie die personen afgeven op een relatief makkelijke en snelle wijze met andere bronnen te vergelijken (Verschuren & Doorewaard, 2007).

Bij het interview is door de onderzoeker een gesprek met de actoren aangegaan. Dit betreft het stellen van vragen aan één of meerdere actoren om informatie te verzamelen over het vormgeven van coproductie (Van Thiel, 2007). Het onderzoek houdt hierbij een semigestructureerde interviewstijl aan om de navolgbaarheid van het onderzoek te vergroten en daarnaast om gedegen voorbereid bij interviews aan te komen. Om aan de doelstelling en vraagstelling te voldoen is een gestructureerd interview topic lijst ontworpen op basis van het theoretisch kader en de operationalisatie. Deze zijn verder uitgewerkt in § 4.9.2, tabel 2 en 3. De gestructureerde interviews (topic lijst) zijn opgesteld zodat factoren die met zekerheid bevraagd dienen te worden in elk gesprek aan bod komen. Hiermee wordt de betrouwbaarheid van dataverzameling vergroot. De lijst biedt tevens een houvast en geheugensteun voor de onderzoeker zodat hij welbeslagen ten ijs komt (Bleijenbergh, 2007). Echter heeft de onderzoeker het voordeel dat er een relatief grote mate van stuurbaarheid is, waardoor de kans op het beantwoorden van de onderzoeksvragen wordt vergroot (Verschuren & Doorewaard, 2007). Tegelijkertijd kan deze grote mate van stuurbaarheid en flexibiliteit gevaren opleveren voor de betrouwbaarheid van het onderzoek (Van Thiel, 2007). Om deze reden is er voor gekozen, waar mogelijk, de gesprekken op te nemen en de interviews te transcriberen en coderen.

§ 4.5 Prepareren van data

Om het onderzoeksmateriaal te analyseren is het bij kwalitatief onderzoek noodzakelijk de tekst volledig uit te typen (Baarda, de Goede en Teunissen, 2009). Dit is gedaan met het programma Word 2013. Hierbij zijn de interviews volledig getranscribeerd. Om tot een gefundeerd onderzoek te komen is het van belang een bepaalde manier van analyseren te hanteren (Van Staa & Evers, 2010). De getranscribeerde teksten dienen gelabeld te worden.

De onderzoeker gaat op zoek naar belangrijke termen die kenmerkend en relevant zijn voor het beantwoorden van de vraagstelling. Een label geeft hiermee informatie over een individu, situatie, groep of proces (Baarda, de Goede en Teunissen, 2009). Een in traditie veel gebruikte wijze van analyseren start met het open coderen, vervolgens het axiaal coderen en tot slot het selectief coderen, waar deze voornamelijk bij proefschrift onderzoek worden toegepast (Van Staa & Evers, 2010). In dit onderzoek zal ook gebruik worden gemaakt van deze analysemethode.

§ 4.6 Procedure van interviews

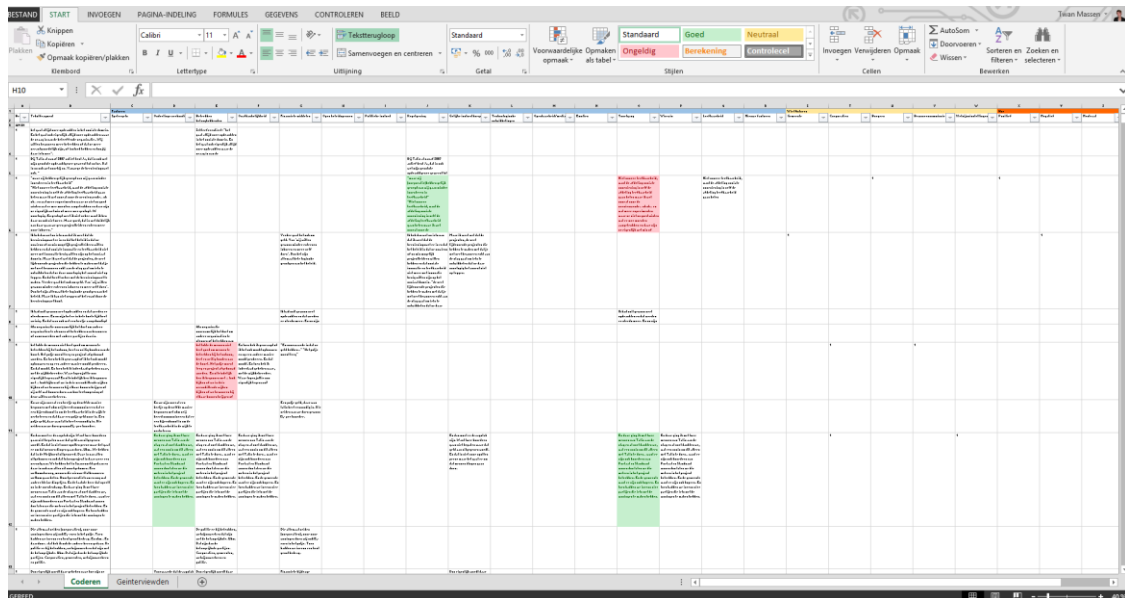
Bij elk interview is geprobeerd dezelfde aanpak te bewerkstelligen. Hierbij wordt allereerst het onderwerp geïntroduceerd, waarbij het doel van het onderzoek, verloop van het gesprek en omgang met informatie worden toegelicht. Mits de geïnterviewde hier toestemming voor geeft zijn alle gesprekken opgenomen om het transcript zo volledig mogelijk weer te geven (Emans, in Van Thiel, 2007). Dit heeft wederom een meerwaarde voor de navolgbaarheid van het onderzoek. Vervolgens worden de vragen gesteld. De factoren van de operationalisatie zijn onderverdeeld in drie delen. Allereerst de voorbereiding van de coproductie, vervolgens het proces en tot slot het resultaat en toekomst van de coproductie. Hiermee is geprobeerd een begrijpelijke en heldere opbouw voor de geïnterviewden te realiseren. Factoren die mogelijke overlap vertonen, zoals regelgeving en politieke invloed zijn hierbij onder elkaar geplaatst in de vragenlijst. Op voorhand is gebleken dat verschillende actoren een groot aantal aan projecten op zowel kleine als grote schaal hebben georganiseerd. Om deze reden is gekozen om de respondenten een algemeen oordeel te geven betreffende de factoren en tevens de mogelijkheid te bieden om in te gaan op negatieve of positieve ervaringen. Hiermee is geprobeerd een voor elke bevraagde factor een goede terugkoppeling naar de theorie te kunnen maken. De vragenlijst is weergegeven in § 4.9.2. Binnen het gestructureerde interview is er voor de onderzoeker de mogelijkheid tot doorvragen bij andere relevante antwoorden (Verschuren & Doorewaard, 2007). De onderzoeker heeft hierbij getracht vragen te stellen die doelgericht, concreet en relevant waren voor de beantwoording van hoofd- en deelvragen. Op voorhand is er overleg geweest met collega's binnen De Corporatiestrategie over de vragen, de tijdsduur van het interview en bijstelling van de vragen per case.

§ 4.7 Procedure van coderen

Op basis van de getranscribeerde teksten kan de onderzoeker beginnen aan de inhoudelijke ordening van de data. Door het analyseren en opdelen van de data kan de onderzoeker teksten met elkaar vergelijken en nieuwe theoretische afwijkingen of concepten aanduiden (Verschuren & Doorewaard, 2007). Binnen dit onderzoek heeft de onderzoeker allereerst per data-eenheid, voor elk interview, een 'quickscan' gedaan en geselecteerd welke relevante data of delen tekst voor de analyse geselecteerd worden (Van Thiel, 2007). De operationalisatie en indicatoren uit het theoretisch kader zijn hierbij als leidraad genomen om te selecteren op relevantie. Vervolgens is er begonnen met een 'open' codering van relevante teksten. Het genereren van codes is gekoppeld aan de operationalisaties verwerkt in § 4.9.2, tabel 2. Nieuwe relevante motieven of factoren zijn tevens opgenomen in het open codeerschema. Ondanks dat er geen vaste regels zijn voor het coderingsproces, is het van belang dat de onderzoeker dit proces zorgvuldig en consequent uitvoert (Van Thiel, 2007 & Doorewaard & Verschuren, 2007).

In dit onderzoek is gekozen om de codering met behulp van het programma Excel 2013 te verwerken. Alle tekstfragmenten zijn in dit programma verwerkt en vervolgens gekarakteriseerd aan een indicator of relevante factor voor het vormgeven van coproducties. In bepaalde mate is hier tevens een onderscheid aangebracht voor welke actoren ze relevant zijn en op welke wijze ze hieraan bijdragen. Door middel van een rode (negatieve bijdrage), groene (positieve bijdrage), of witte (neutrale bijdrage) markering is aangegeven op welke wijze een uitspraak bijdraagt aan het vormgeven van coproducties inzake leefbaarheid. Naast

de factoren van coproductie zijn een aantal kaders ingericht met relevante actoren die een mogelijke rol spelen bij de coproductie. Wanneer een uitspraak relevantie betrof voor één van de actoren dan werd hier een 'x' gemarkeerd. Met het programma Excel kunnen op deze wijze alle teksten per relevante actor worden geselecteerd en tevens worden aangegeven op welke wijze ze bijdragen aan de coproductie.

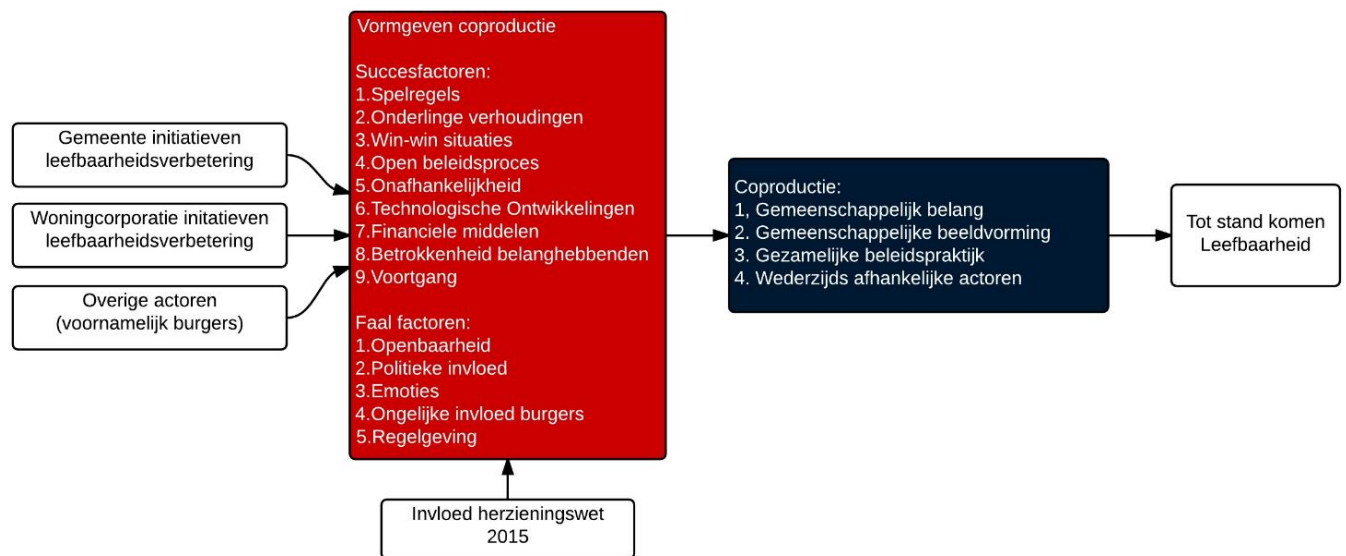

Figuur 4. Coderingsmethode in het programma Excel.

Vervolgens is de onderzoeker verder gegaan met het axiaal coderen van de kwalitatieve data. De onderzoeker gaat hierbij op zoek naar het vinden van patronen in de gebruikte codes/indicatoren (Van Thiel, 2007). De indeling op motieven en relevante actoren is in het Excel bestand al gerealiseerd. Door de onderzoeker is tevens besloten om de politieke invloed en regelgeving samen te voegen. Dit voornamelijk omdat veel geïnterviewden dit onderscheid niet maakten en het onder één noemer gebruikten, maar tevens omdat actoren niet altijd bij het vormen van de regelgeving of politiek betrokken zijn.

Nadat de teksten zijn geordend en gereduceerd is het van belang om de beschreven verschijnselen en ontwikkelde begrippen tot een kernachtige beschrijving terug te brengen. Concepten worden vergeleken en met elkaar in verband gebracht. Hierbij is geprobeerd de condities en context waarbinnen het fenomeen optreedt, de handeling en gevolgen die hierbij relevant zijn aan te geven door de onderzoeker (Doorewaard & Verschuren, 2007). Vervolgens zijn de relaties tussen bevonden factoren verder uitgewerkt. Dit is gebeurd door kernbegrippen en aanverwante verschijnselen te formuleren of op te schrijven in een korte betooglijn (Doorewaard & Verschuren, 2007). In het resultatenkader (hoofdstuk 6) zijn deze relevante factoren voor het vormgeven van coproductie beschreven en uitgewerkt.

§ 4.8 Conceptueel model

Figuur 5. Conceptueel model vormgeving coproductie.

§ 4.9 Operationalisatie

Uit de literatuurstudie is gebleken dat er verschillende factoren zijn die het vormgeven en organiseren van coproductie beïnvloeden. In de operationalisatie wordt beschreven welke determinanten/factoren vanuit de literatuur omgezet zijn voor empirisch onderzoek. Hierbij worden relevante indicatoren/factoren omschreven die het fenomeen dat men onderzoekt beschrijft, tevens hoe deze worden vastgesteld (Verschuren & Doorewaard, 2007). Hierbij zijn sommige begrippen abstract en complex. Op basis van relevantie, pragmatische en persoonlijke motieven wordt een selectie gemaakt van relevante factoren en begrippen (Van Thiel, 2007 en Verschuren & Doorewaard, 2007).

§ 4.9.1 Aspecten coproductie

Gemeenschappelijke belangen

Betrokken actoren zijn op elkaar aangewezen, waarbij men elkaars tegenstellingen, belangen en posities in beeld heeft en men zich in elkaar moet verplaatsen. De afhankelijkheid van het gezamenlijk belang schept voorwaarden voor een effectieve aanpak van de problematiek.

Gemeenschappelijke beeldvorming

Betrokken actoren hebben op basis van overleg, ruil en handelingen binnen het samenwerkingsnetwerk een gemeenschappelijke beeldvorming en gedeelde opvatting en definitie over de aard en omvang van wederzijdse afhankelijkheden. Dit heeft invloed op de wijze waarop men tot oplossingen van deze problemen en afhankelijkheden gaat komen. Hierbij komt expliciet een discussie of interactie aan bod waar benaderingen, beelden, belangen en invalshoeken van actoren worden vormgegeven.

Gezamenlijke beleidspraktijk

Betrokken actoren komen tot een gezamenlijke uitwerking of initiatief waarbij iedereen een actieve rol heeft in het realiseren van een gezamenlijk einddoel. Dit kan zijn op beleidsniveau, uitvoerend niveau, maar tevens kan een actor invloed uitoefenen door passief te handelen en geen gezamenlijke beleidspraktijk na te streven.

Wederzijds afhankelijke actoren

Samenwerking waarin het eindresultaat afhankelijk is van specifieke hulpbronnen geboden door betrokken actoren. Elke actor als individu heeft een doorslaggevende rol in het proces

om tot een mix van zorgvuldigheid, bestuurlijke slagvaardigheid en maatschappelijk draagvlak te komen.

§ 4.9.2 Operationalisatie & Interviewvragen

Operationalisatie

In tabel 2 is de operationalisatie van coproductie weergegeven⁴. De operationalisatie bestaat uit veertien factoren. Op basis van elke factor is een set van indicatoren opgesteld. Denk hierbij aan antwoorden van onderzoekseenheden die onder één van de indicatoren kan worden geschaard. De indicatoren kunnen bijdragen om de tekst te coderen en onder te brengen bij factoren. De operationalisatie geeft weer welke invulling binnen dit onderzoek aan de factoren wordt gegeven.

Interviewvragen

In tabel 3 is de vragenlijst weergegeven⁵. Tijdens elk interview zijn dezelfde topics gebruikt. De onderzoeker heeft desondanks wel de mogelijkheid om in te gaan op relevante antwoorden en door te vragen op specifieke onderwerpen. Voor elk interview is geïnventariseerd welke relevante informatie al voorhanden was en op welke wijze deze ingezet kan worden voor het interview. Voorbeelden hiervan zijn het opzetten van een wijkvisie, leefbaarheidsprojecten, subsidies, convenanten en samenwerkingsverbanden tussen actoren.

⁴ Voor tabel 2 zie pagina 44.

⁵ Voor tabel 3 zie pagina 45.

Factor	Indicatoren	Operationalisatie
Spelregels	-Voorziening -Inrichting ruimte -Investerings -Belangen -Kernwaarden	De minimale set van regels die betrokken actoren dienen op te stellen met betrekking tot gebruik van voorzieningen, randvoorwaarden, inrichting van ruimten en investeringen waarbij de spelregels er voor zorgen dat de kernwaarden van actoren niet aangetast worden.
Onderlinge verhoudingen	-Vanzelfsprekendheden -Vertrouwen & transparantie -Beheersing	Het vermogen van actoren om op transparante wijze problematiek in kaart te brengen waarbij rekening wordt gehouden met andere actoren en bijbehorende tradities, routines en ingeslepen denkkaders.
Win-win situaties	-Winst/verlies -Synergie -Percepties winst -Onderhandelingen -Meerwaarde	Voor elke betrokken actor wordt op basis van de samenwerking een meerwaarde gecreëerd die niet alleen voor het eindresultaat aanwezig is maar tevens voor elke individuele actor een positief effect heeft.
Open beleidsproces	-Open benadering -Tussentijdse bijstelling -Ruimte voor grilligheid	Bij het vormgeven van een coproductie moet het opereren van actoren binnen een gezamenlijk open overleg ontstaan. Dit open proces kan nog veranderingen of bijstellingen ondergaan.
Onafhankelijkheid	-Leiderschap (onafhankelijk leiderschap) -Gedeelde probleemvisie -Transparantie	Het bewustzijn van actoren dat voor de coproductie een noodzakelijke voorwaarde is om op de hoogte te zijn van elkaars belangen, waarbij men het als een gezamenlijk probleem definieert op zowel lange als korte termijn.
Technologische ontwikkeling	-Digitale participatie -Virtuele beleidsgemeenschap -Informatie- en communicatie technieken	Het aantal mensen/actoren dat aangaande coproductie kennisgerichte belangen via informatie- en communicatietechnieken wil delen, of mogelijke kennis wil aandragen ter invulling van beleidsproblematiek.
Financiële middelen	-Gezamenlijke investeringen -Financieel contract -Uitgangspunt financiën	Vanuit de betrokken actoren financieel aantrekkelijke samenwerking, waar op basis van een contractvorm het project en samenwerking kunnen worden gestart.
Betrokkenheid belanghebbenden	-Zelfreferentieel -Selectie actoren -Politieke invloed	Een gelijkwaardige participatie en vertegenwoordiging van relevante geselecteerde actoren die onmisbaar zijn voor het vormgeven van coproductie.
Voortgang	-Complexe situaties -Interactie -Vertrouwen -Tijdsinvestering -Machtsinvloed	Gestuurde onderhandelingsprocessen en interactie tussen betrokken actoren om hen actief te verbinden bij besluiten die efficiënt tot het eindresultaat leiden.
Openbaarheid	-Media -Verslaggeving -Percepties	De media die publiekelijk invloed heeft op coproductie door het beïnvloeden van de beleving en percepties van actoren betrokken bij coproductie.
Politieke invloed	-Beleid -Politieke denkbeelden -Besluitvormingsproces -Politieke verhoudingen	Eigen dynamiek van politieke actoren die door het complexe besluitvormingsproces invloed kunnen hebben op de coproductie.
Emoties	-Beleving -Persoonlijke inzet -Burgercomités	Persoonlijk raken of beleven van het proces door voornamelijk burgers waardoor het proces van coproductie kan worden beïnvloed.
Gelijke invloed burgers	-Gelijke invloed -Minimaal machtsverschil	Alle betrokken actoren dienen invloed te kunnen uitoefenen, waarbij in verhouding minimale machtsverschillen zijn.
Invloed regelgeving	-Herzieningswet -Aanpassen wetgeving -Tegenstrijdigheid -Complex	Betrokken actoren dienen zich aan de regelgeving te houden, waardoor de complexe regels de voortgang van de coproductie in gevaar kunnen brengen.

Tabel 2. Operationalisatie factoren coproductie.

Onderwerp	Interviewvragen
Toelichting onderzoek	-Doel onderzoek/interview toelichten -Achtergrond onderzoeker -Toelichting coproductie -Toelichting herzieningswet
Introductie onderwerp	-Op welke wijze is uw organisatie betrokken bij coproducties/leefstijlprojecten? -Welke rol vervult u hierbij binnen het project? -Welk doel heeft uw organisatie met de coproductie(s)? -Welke actoren zijn bij de coproductie(s) betrokken geweest?
Spelregels	-Welke afspraken/set van regels zijn er opgesteld om te zorgen dat kernwaarden van andere betrokken actoren niet worden aangetast? *Mogelijke voorbeelden zijn: Gebruik voorzieningen, randvoorwaarden, inrichting van ruimte en investeringen die worden toegepast.
Onderlinge verhoudingen	-Bij het onderlinge proces van coproductie(s), op welke wijze worden problemen van andere partijen op transparante wijze in kaart gebracht? -Hoe wordt tijdens het proces rekening gehouden met andere actoren met betrekking tot bijbehorende tradities, routines en ingeslepen denkkaders? -Ervaart u problemen met de onderlinge verhoudingen tussen partijen/actoren? -Welke problemen heeft de coproductie opgeleverd, zo ja op welke wijze heeft dit de onderlinge verhoudingen aangetast?
Win-win situaties	-Is er op basis van de coproductie/samenwerking in uw ogen een meerwaarde gecreëerd voor elke betrokken actor? -Is er een positief eindresultaat gerealiseerd?
Open beleidsproces	-Had de coproductie een open vorm waar ruimte was voor gezamenlijk overleg? -waren tijdens het proces van coproductie veranderingen of bijstellingen van doelen/afspraken mogelijk?
Onafhankelijkheid	-Zijn betrokken actoren altijd bewust van elkaars belangen? -Definieert men samen een gezamenlijk probleem voor zowel korte als lange termijn?
Technologische ontwikkelingen	-Is er bij de coproductie gebruik gemaakt van mensen/actoren die kennisgerichte belangen middels informatie- of communicatietechnieken wilden delen ter verbetering van het probleem?
Financiële middelen	-Behelst de coproductie voor actoren een financieel aantrekkelijke samenwerking (ten opzichte van zelfstandige organisatie)? -Diende een contract(vorm) als basis waarin de financiële situatie van actoren is vastgelegd voordat het project is gestart?
Betrokkenheid belanghebbenden	-Hebben alle relevante (geselecteerde) actoren de gelijkwaardige kans om te participeren en vertegenwoordigen bij het vormgeven van coproductie(s)? -Is er bewust gekozen actoren niet te betrekken bij de coproductie(s)?
Voortgang	-Hebben gestuurde onderhandelingsprocessen en interactie tussen betrokken actoren geleid tot een efficiënt eindresultaat? -Is er om de voortgang van het proces te bewaken een procesbewaker of onafhankelijk persoon ingezet of naar voren gekomen? -Hebben machtsverschillen tussen betrokken actoren invloed op de voortgang, zo ja hoe?
Openbaarheid	-Heeft u ervaren dat door media invloed de beleving en percepties van betrokken actoren zijn beïnvloed?
Politieke invloed	-Welke invloed heeft de (lokale) politiek gehad op de coproductie(s)?
Emoties	-Hebben persoonlijke (emotioneel) geraakte burgers het proces van coproductie beïnvloed?
Gelijke invloed van burgers	-Welke invloed hebben burgers gehad op de coproductie? -Hebben alle burgers hierbij een gelijke invloed kunnen uitoefenen? -Is er sprake van machtsverschillen bij het uitoefenen van invloed door burgers?
Invloed regelgeving	-Heeft de invloed van regelgeving (complexe regels) de voortgang van de coproductie in gevaar gebracht?
Geachte relevante succesfactoren	-Welke succes/faal factoren of relevante acties hebben een positieve/negatieve rol gehad bij het vormgeven/organiseren van de coproductie(s)? -In welke mate heeft dit bijgedragen aan het einddoel?
Evaluatie	-Is de coproductie voor herhaling vatbaar? -Wat zou u in het vervolg anders doen? -Zou u de coproductie wederom aangaan? -Wat zou u anders aanpakken bij herhaling? -Heeft coproductie een meerwaarde gehad?
Leefbaarheid	-Heeft de coproductie een positieve invloed gehad op de leefbaarheid op lokaal niveau?

Tabel 3. Gestructureerde vragenlijst.

Hoofdstuk 5. Lokaal netwerk van leefbaarheid

Het onderzoek heeft op basis van de selectiecriteria twee gemeenten als cases geselecteerd. Allereerst zal worden ingegaan op de gemeente Arnhem. Vervolgens wordt een beschrijving gegeven van de bevindingen in de gemeente Nijmegen. Er zal in beide situaties worden gestart met casusbeschrijving om vervolgens in te gaan op het verloop van het onderzoek en tot slot de inhoudelijke analyse van factoren van coproducties.

§ 5.1 Casusbeschrijving

Om de theoretische factoren in de praktijk te analyseren, verklaren en aanbevelingen te doen is gebruik gemaakt van de cases 'gemeente Arnhem' en de 'gemeente Nijmegen'. Allereerst volgt een objectieve beschrijving van de gemeente. Op basis van de praktijkervaring in de cases zullen vervolgens aanbevelingen worden opgesteld hoe coproducties door corporaties, gemeenten, burgers en maatschappelijke organisaties aangaande leefbaarheid het beste kunnen worden vormgegeven. De twee gemeenten hebben als overlap dat ze binnen dezelfde stadsregio actief zijn, namelijk samen met twintig andere gemeenten wordt één bestuur gevormd. De belangrijkste taken waar de stadsregio zich op richt zijn mobiliteit, ruimte, wonen en werken. Daarnaast heeft het samenwerken tussen de gemeenten als doel een aantrekkelijke, goed bereikbare en internationaal concurrerende regio te creëren (Stadsregio, 2015).

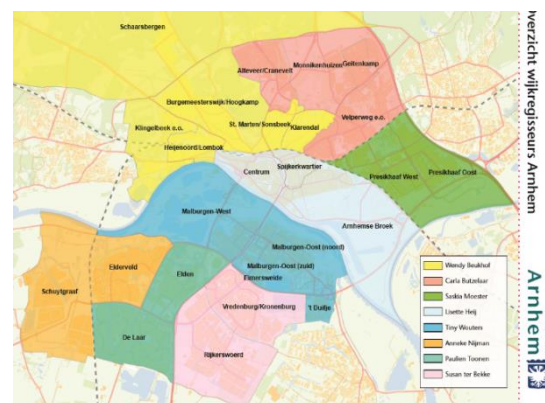

Figuur 6. Ligging Arnhem in de Provincie Gelderland.

§ 5.2 Gemeente Arnhem

De gemeente Arnhem bevindt zich in de provincie Gelderland en is de tevens de hoofdstad van deze provincie. Met een inwonersaantal van ruim 150.000 burgers betreft het één van de grotere steden in het oosten van Nederland. De stad Arnhem kenmerkt zich tevens door haar ligging aan de rivier de Rijn en het natuurgebied de Veluwe. Daarnaast is Arnhem bekend om haar rijke geschiedenis, waarbij de slag om Arnhem in 1944 vaak wordt genoemd als bekendste historische gebeurtenis.

Arnhem heeft in totaal vierentwintig verschillende wijken⁶ waarbij de gemeente Arnhem voor elke wijk een aparte wijkaanpak heeft ontwikkeld (Gemeente Arnhem, 2015). De gemeente stelt hierbij dat de wijken centraal staan bij het aanpakken van de leefbaarheid en geeft aan dat de bewoners, corporaties en instellingen hierin ook een noodzakelijk rol vervullen voor het boeken van resultaten (Gemeente Arnhem 2015). Ook voor de caseselectie is het relevant dat

Figuur 7. Overzicht Arnhemse wijken (Gemeente Arnhem, 2015).

⁶ Arnhemse Wijken: Schaarsbergen, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Alteveer/Cranevelt, Velperweg e.o., Burgemeesterswijk/Hoogkamp, Klingelbeek e.o., Heijenoord/Lombok, Klarendal, St. Marten/Sonsbeek, Presikhaaf- Oost en West, Centrum, Spijkerviertel, Arnhemse Broek, Malburgen- West, Oost en Zuid, Eimersweide, 't Duifje, Vredenburg/Kronenburg, Rijkerswoerd, Elden, De Laar, Elderveld en de Schuytgraaf.

de gemeente Arnhem aangeeft bezig te zijn met leefbaarheid en tevens dat er prioriteiten liggen bij andere partijen. De gemeente Arnhem heeft hierbij ook aangegeven gesprekken te voeren met deze partijen. Dit gaat door onder de noemer 'Wijkaanpak nieuwe stijl' (Gemeente Arnhem, 2015). De Wijkaanpak nieuwe stijl is het vervolg van de Vogelaarwijken uit 2007 waar Arnhem met vier probleemwijken bij betrokken was, ook bekend als kracht- of aandachtswijken. De gemeente Arnhem heeft leefbaarheid een prominente rol gegeven bij zowel het beleid rondom de krachtwijken als de nieuwe wijkaanpak.

§ 5.2.1 Leefbaarheid op Arnhems lokaal niveau

De Vogelaarwijken, vernoemd naar de toenmalige Ministers van Wonen, Wijken en Integratie werden als achterstandswijken geselecteerd om met projectsteun vanuit het Centraal Fonds voor de Volkshuisvesting de leefbaarheid te vergroten. Naast de overheid en corporaties werden burgers betrokken bij de inspanningen om de leefbaarheid in de krachtwijken te verbeteren (Rijksoverheid, 2015). Uit de evaluatie van het Sociaal Plan Bureau is gebleken dat de interventies binnen de Vogelaarwijken een gematigd positief effect hebben gehad op de leefbaarheid en veiligheid in wijken, maar een beperkte invloed op de openbare ruimte (Sociaal Plan Bureau, 2011). De Vogelaarwijken hebben hiermee ondanks de grote investeringen niet het gehoopte effect bereikt. Sinds 2012 is gebleken dat er geen extra subsidies vanuit het Rijk beschikbaar zijn voor de aandachtswijken (Aedes, 2013). Ondanks dat het hier maar vier wijken in Arnhem betreft staat de stad er landelijk om bekend dat het de grootste voortgang heeft geboekt met de krachtwijken (Gemeente Arnhem, 2013). Echter gaat het hier maar om vier wijken van de in totaal vierentwintig wijken in Arnhem. De rest van de wijken hebben sinds 2001 ook een sterke ontwikkeling doorgemaakt. Het aantal buurtproblemen zoals verloedering, sociale overlast en dreiging zijn in Arnhem sterk afgenomen. De laatste jaren is er echter een stabilisatie te zien over de tevredenheid van leefbaarheid en veiligheid. De gemeente Arnhem heeft deels door deze situatie besloten na het Vogelaarbeleid besloten de wijkaanpak tussen gemeente, bewoners, corporaties en andere maatschappelijke instellingen voort te zetten en dit in de gehele stad in te zetten (Gemeente Arnhem, 2013).

De Gemeente Arnhem probeert dit te bereiken door een nieuwe wijkaanpak te lanceren. Voor elke wijk is een wijkactieplan gemaakt. De kern van de wijkaanpak heeft zich gericht op de vraag: "Waar moeten volgens de inwoners de prioriteiten liggen?" (Gemeente Arnhem, 213). Op deze wijze heeft de gemeente en het stadsbestuur geprobeerd niet op afstand een beleid te creëren, maar de burger bij de uitvoering actief te betrekken. Ondanks de bezuinigingen de afgelopen jaren wil de gemeente Arnhem met de wijkactieplannen inzetten op verbetering van wijken. De leefbaarheid binnen wijken is hier een groot onderdeel van en wordt door veel burgers van belang geacht. Uit onderzoek uit 'Staat van de stad 2014' blijkt 22% van de bewoners van Arnhem zich medeverantwoordelijk voor de leefbaarheid in de stad. Deze groep geeft aan zich hiervoor ook actief in te zetten (Staat van de stad, 2014). Uit het rapport blijkt bovendien dat Arnhem een aantrekkelijke stad is in verhouding met andere grote gemeenten in Nederland. Arnhem bevindt zich op een 15^e plek in de lijst met 50 grootste steden.

§ 5.2.2 Woningcorporaties regio Arnhem

In Arnhem zijn er in totaal vijf woningcorporaties actief. De corporaties zijn Volkshuisvesting, Omnia, Portaal, Vivare en Drie Gasthuizen Groep. De gemeente Arnhem acht het van belang dat Arnhem een aantrekkelijke woon- en werkstad is. De gemeente maakt in samenspraak met de vijf corporaties prestatieafspraken om de ambitie tot uitvoering te laten komen. Deze ambitie is vormgegeven in de beleidsplannen: De gemeentelijke woonvisie (2005), Het lenteakkoord (2010) en het huidige plan 'Partnership Samen voor de stad (2015). De gemeente streeft naar vitale, toekomstbestendige wijken en leefbare buurten. Dit perspectief moet samen worden gerealiseerd (Gemeente Arnhem, 2015). In het beleid geeft de gemeente te kennen dat zij sociaal willen investeren, waarbij nauw samen wordt gewerkt met de gemeente

en corporaties. Betreft leefbaarheid willen de gemeente en corporaties zich blijven inzetten voor vitale en toekomstbestendige wijken en leefbare buurten. Dit door het blijven monitoren van leefbaarheid en de voortgang van prestatieafspraken te communiceren, tevens daarbij de inwoners te informeren over ontwikkelingen en inspanningen van gemeente en corporaties (Gemeente Arnhem, 2015).

§ 5.3 Gemeente Nijmegen

De gemeente Nijmegen ligt zuidelijk ten opzichte van Arnhem en tevens in de provincie Gelderland. Opvallend gegeven is het feit dat Nijmegen met haar 170.000 inwoners bijna 20.000 inwoners meer heeft dan de hoofdstad Arnhem. Daarmee is Nijmegen de grootste stad in de Provincie. Nijmegen bevindt zich aan de zuidelijke kant van de Waal. Wereldwijd aanzien heeft Nijmegen jaarlijks met het grootste wandelevenement ter wereld: de Nijmeegse Vierdaagse (Stichting 4daagse, 2015). Tot slot mag de stad zich met de Radboud Universiteit sinds 1923 officieel ook rekenen tot één van de Universiteitssteden die Nederland rijk is (Radboud Universiteit, 2015).

Figuur 8. Ligging van Nijmegen in de provincie Gelderland.

Nijmegen bestaat uit negen stadsdelen⁷ waarin zich 44 wijken⁸ bevinden. De gemeente Nijmegen heeft voor elk stadsdeel een wijkaanpak ontwikkeld. Binnen de wijkaanpak werkt de gemeente samen met verschillende corporaties, de politie, welzijnsinstellingen, de bewoners en bewonersgroepen. De verschillende partijen communiceren over kansen en problemen in de wijken. In een aantal wijken waar leefbaarheid en veiligheid extra aandacht eist zijn wijkaanpakplannen opgesteld (Nijmegen, 2015). Voor de caseselectie is het, net als bij de gemeente Arnhem relevant dat de gemeente Nijmegen aangeeft bezig te zijn met leefbaarheid en dat er gedeelde belangen en prioriteiten liggen bij andere partijen zoals de corporaties, bewoners en welzijnsinstellingen. De gemeente Nijmegen probeert hier zoveel mogelijk relevante partijen in te betrekken en op elkaar af te stemmen (Gemeente Nijmegen, 2015). De gemeente heeft in het verleden te maken gehad met één Vogelaarwijk, namelijk Hatert. Dit is echter hedendaags irrelevant aangezien het Rijk geen geld meer inzet betreft de 'Vogelaaraanpak' (Gelderlander, 2013). De gemeente Nijmegen blijft zich echter wel inzetten voor alle wijken. Hatert zal tot 2015 echt aandacht ontvangen zoals de initiatieven als 'Houvanhatert' en wijkactieplan 'Ongedeeld Hatert' (gemeente Nijmegen, 2011).

§ 5.3.1 Leefbaarheid in Nijmegen op lokaal niveau

De gemeente Nijmegen heeft een wijkaanpakprogramma waar voor elke wijk een programma wordt ontwikkeld om het wijknetwerk te optimaliseren en relevante partijen te betrekken. Op een dynamische wijze, met bijsturing, probeert de gemeente andere relevante partijen mee te laten doen in het wijknetwerk om de leefbaarheid te verbeteren. Centraal hierin staat dat bewoners hier een concrete invulling aan kunnen geven op basis van een wijkagenda (gemeente Nijmegen, 2015). De bewoners, corporaties, gemeenten en andere

⁷ Stadsdelen: Nijmegen- Centrum, Oost, Oud-West, Nieuw-West, Midden, Midden en Noord. Daarnaast Lindenholt en Dukenburg.

⁸ Stadswijken: Benedenstad, Hazenkamp, Heseveld, Staddijk, Stadscentrum, Goffert, Neerbosch-Oost, 't Acker, Bottendaal, St. Anna, Haven- en industrieterrein, De Kamp, Galgenveld, Hatertse Hei, Tolhuis, 't Broek, Altrade, Grootstal, Zwanenveld, Kerkenbos, Hunnerberg, Hatert, Meijhorst, Westkanaaldijk, Hengstdal, Heijendaal, Lankforst, Neerbosch-West, Kwakkenberg, Brakkenstein, Aldenhof, Bijsterhuizen, Groenewoud, Biezen, Malvert Oosterhout, Ooyse Schependom, Wolfskuil, Weezenhof, Ressen, Nije Veld, Hees, Vogelzang en Lent.

ondersteunende diensten hebben ieder een eigen rol, maar proberen wel in verbinding te staan. Hoe deze rol er echter in de praktijk uit ziet blijft in de wijkaanpakken deels op de achtergrond. Een voorbeeld hierin kan zijn de 'praktijkwijzer Leefbaarheid' die de corporatie Talis in 2012 uitbracht. Een pragmatische benadering hoe projecten inzake leefbaarheid het beste kunnen worden aangepakt, ook beschikbaar voor alle externe partijen (Talis, 2012). Vanuit het wijkmanagement is de gemeente Nijmegen zelf in de wijken actief om de leefbaarheid en veiligheid te bevorderen. Hierbij proberen zij de spil te zijn tussen het wijknetwerk en het bestuur en beleid van de gemeente Nijmegen. De gemeente stelt hiervoor aanjaagmiddelen beschikbaar, waarbij de burgerinitiatieven kunnen rekenen op subsidies bij participatieprojecten of wijkontwikkeling (gemeente Nijmegen, 2015).

§ 5.3.2 Woningcorporaties regio Nijmegen

Nijmegen telt in totaal zes woningcorporaties. De corporaties die in Nijmegen actief zijn en een gezamenlijke 'Stedelijke Raamovereenkomst Wonen Nijmegen' met de gemeente Nijmegen hebben gerealiseerd zijn: De gemeenschap, Portaal, Standvastwonen, Talis, Vivare en Woongenoot. In dit document zijn onderlinge verhoudingen, samenwerking en uitgangspunten tussen de partijen vastgelegd. De ambitie van Nijmegen is gebaseerd op de Nijmeegse woonvisie 'Wonen leeft!' (2009) en een aantal bijbehorende kader tellende documenten betreffende structuur, WMO⁹ en de huisvestingverordening (Stedelijk raamovereenkomst wonen, 2012). Alle partijen zetten in het beleidsdocument in op een gelijkwaardige benadering waarbij iedereen op een wederzijdse manier een bijdrage levert aan het lokale beleid van wonen. De corporaties streven naar transparantie waarbij inzicht in de middelen en activiteiten wordt gegeven die het beleid inhoud en vorm geven. Op deze wijze dient iedere partij vanuit eigen verantwoordelijkheid aan een aantrekkelijke en leefbare stad te bouwen. Een opmerkelijk en relevant punt is hierbij dat de partijen hebben opgenomen bewust te zijn dat gebiedsgericht werken en gezamenlijk inzetten op de verbetering van leefbaarheid meer effect voor de kwaliteit van het wonen van burgers/huurders heeft dan wanneer men afzonderlijk handelt (Stedelijk raamovereenkomst wonen, 2012).

⁹ Wet maatschappelijke ondersteuning.

Hoofdstuk 6. Resultaten

In dit hoofdstuk wordt op de belangrijkste bevindingen van het onderzoek ingegaan. In dit kader wordt toegelicht hoe het vormgeven van coproductie betreffende het werken aan leefbare wijken op basis van de respondenten binnen de tweetal cases het beste kan worden vormgeven en welke factoren hierbij van belang worden geacht.

§ 6.1 Toelichting opzet hoofdstuk

Op basis van de interviews wordt in deze paragraaf vanuit de verschillende onderzoekseenheden toegelicht welke factoren vanuit ieders perspectief bijdragen aan een gezamenlijk vormgegeven coproductie. De bevindingen uit de praktijk zullen verklaard worden aan de hand van het theoretisch conceptueel model. Allereerst wordt toegelicht welke factoren van coproductie in het krachtenveld van actoren relevant zijn voor een succesvolle vormgeving van coproductie. Daarna wordt tevens de invloed op leefbaarheid toegelicht. Aansluitend zullen nieuwe factoren op basis van de bevindingen worden gepresenteerd. Tot slot zal een vergelijking van de cases volgen.

§ 6.2.1 Spelregels en afspraken

Spelregels

De minimale set van regels die betrokken actoren dienen op te stellen met betrekking tot het gebruik van voorzieningen, randvoorwaarden, inrichting van ruimten en investeringen, waarbij de spelregels er voor zorgen dat de kernwaarden van actoren niet aangetast worden.

Het opstellen van spelregels heeft bij elk leefbaarheidsproject een ander doel. In de praktijk blijkt dat er twee varianten zijn waarop regels worden vormgegeven. Allereerst zijn grootschalige projecten te onderscheiden die in bijna alle gevallen gevormd worden door regels of contracten. Grootschalige projecten gaan vaak gepaard met een groot aantal actoren. Deze projecten die een complexe samenwerking en meerdere financiële risico's met zich meebrengen vragen om vaste regels in de vorm van een samenwerkingsconvenant of contractvorm. Dit komt omdat er aan veel belangen moet worden voldaan van veel diverse partijen. Enkele belangrijke voorbeelden die respondenten noemen zijn het voldoen aan de prestatieafspraken van de Woningwet 2015, gedeelde visies of kernwaarden van de organisaties, verdeling van grondbezit en de inzet van financiële middelen per actor. Als voorbeeld van een grootschalig project is vaak het realiseren van een multifunctioneel centrum of buurthuis aangehaald. Dit vraagt om grootschalige fysieke veranderingen met een grote financiële verantwoordelijkheid. "Een contractvorm is vereist voor op welke plek het zou komen, hoe de aanpak zou verlopen en verdeling van grondbezit in de wijk", vertelt een wijkregisseur.

Daarnaast zijn er ook kleine(re) projecten waar een samenwerkingsconvenant of contractvorm bijna nooit wordt ingezet. De professionele organisaties geven vorm aan deze coproducties op basis van vertrouwen en mondelinge afspraken. Een wijkregisseur vertelt: "Investeren in vertrouwen, dan krijg je in de praktijk ook bijna altijd vertrouwen voor terug." Een voorbeeld van een kleiner project is de aanleg van een moestuin voor de buurtbewoners ter bevordering van de leefomgeving. Met een investering van €100,- heeft een project weinig financieel risico maar zijn er wel meerdere actoren gebaat bij zoals de woningcorporaties, gemeente en buurtbewoners. Een leefbaarheidsmanager van een woningcorporatie stelt het als volgt: "Heel eenvoudig, als het niet lukt dan spit je die moestuin weer om en leg je er graszoden neer." In enkele uitzonderingen maakt een professionele organisatie gebruik van een intentieverklaring om burgers te laten committeren bijvoorbeeld vanuit juridische eisen die aan een project verbonden zijn bijvoorbeeld ten behoeve van de veiligheid van bewoners.

Het opstellen van regels, afspraken en bijsturing van het proces kan op zowel formele als informele wijze worden besloten. Grootschalige projecten en bijbehorende regels komen in

alle gevallen in formele bijeenkomsten tot stand. Voorbeeld van zo'n dergelijk overleg is een stedelijk overleg, bestuursvergadering of een maandelijks bewonersoverleg waarbij alle actoren van de coproductie zijn betrokken. Dit zorgt ervoor dat alle actoren zeggenschap en beïnvloedingsmogelijkheden hebben om tot compromissen te komen. "Het was helder, transparant en heel zakelijk. Die hebben er belang bij en die partijen niet. Dat is een hele verademing in zekere zin", stelt een wijkconsulent over de professionele zakelijke overlegvormen. Kleinschalige projecten kennen ook informele overlegvormen en bijsturing. Dit kan bestaan uit het verbinden van burgerbelangen of anticiperen op problemen in wijken. Voornamelijk de wijkregisseurs van woningcorporaties stellen dat zij namens elkaar durven te handelen en projecten op basis daarvan te sturen. "Dat is dus durven gaan op professioneel vertrouwen en dus energie willen steken in andere dingen dan het blauw maken", verklaart een sociaal architect.

Omdat elk leefbaarheidsproject een ander doel nastreeft hebben de actoren vaak te maken met het realiseren van maatwerk. De meerderheid van de respondenten geeft aan dat dit vraagt om flexibiliteit. "Het is continue maatwerk, laveren met de vragen die je op je afgevuurd krijgt", stelt een programmamanager. De sociaal architect beaamt dit: "Maatwerk op zich is al onderdeel van de oplossing ongeacht wat je als project of doel hebt." Hiermee wordt aangetoond dat elk project een andere opzet vraagt en niet kan uitgaan van basisregels. Dit vraagt van professionals om afhankelijk van het doel, project en betrokkenen te bepalen welke regels zij van belang achten om tot de juiste voorzieningen, inrichting van ruimten en investeringen te komen. In de desbetreffende cases geeft de meerderheid van de respondenten aan dat zij bewust zijn van het feit dat ze gezamenlijk tot compromissen en regels moeten komen. Dit vergroot de kans om tot een succesvolle set van regels te komen. Een voorbeeld: "Als je met veel partners samen werkt, is het altijd goed je te realiseren dat ieder werkt vanuit een eigen kader, ongeacht de wens om samen te werken. Als je respecteert dat de ander een andere invalshoek heeft kom je tot compromissen."

Leefbaarheidsprojecten staan vaak centraal om de burger te dienen. De professionele organisaties, in de leefbaarheidsprojecten vaak de gemeente of corporatieadviseurs, stellen op voorhand vast in welke mate bewoners invloed kunnen uitoefenen op de regels en het proces. Dit komt omdat deze bij het opstellen van de afspraken afhankelijk zijn van tijd, inzet en financiële middelen. De organisaties stellen allemaal dat men niet zomaar uit kan gaan van andermans perspectief en dat hiervoor overleg nodig is. "Er zijn veel overleggen waar we elkaar tegenkomen. En dat is in het bewonersoverleg met bewoners erbij, voorheen het wijkplatform, het kernteam waar we met corporaties, gemeenten en opbouwwerkers¹⁰ bij elkaar zaten. Er is een stuurgroep die daar weer boven hangt met MT leden en wethouders. Dus er zijn veel overlegmomenten waar je elkaar ziet." De afspraken moeten zodoende bijdragen aan meervoudige partijdigheid en het verbinden van belangen. "Dat begint vanuit openheid. De koppen bij elkaar steken en bedenken hoe de weg er naartoe uit moet zien. Dan geeft iedereen aan, dit zijn mijn kaders, dit kan ik betekenen, dit zijn beperkingen en mogelijkheden." De basis van afspraken met bewoners is afhankelijk van elk soort project: "Soms maken we convenanten, intentieverklaringen, gaan we in op waar we ons aan committeren, aan hetgeen wat we samen gaan doen. Dat is echt afhankelijk van het project." De variëteit in leefbaarheidsprojecten maakt dat afhankelijk van de projectvorm wordt bekeken hoe de afspraken vast worden gelegd.

Draagvlak en inzet van bewoners/burgers is hierbij een noodzakelijke voorwaarde voor het maken van succesvolle afspraken. "Dan is de vraag, waarvoor is voldoende draagvlak om door te gaan? In sommige gevallen gaat dat heel formeel en soms gaat dat informeler. Vanaf het

¹⁰ Welzijnsinstellingen.

moment dat we instemmen zijn we een team”, aldus een projectleider. Ook de wijkbeheerders stellen bewoners centraal: “Aan de bewoners vragen wat zij belangrijk vinden en een paar partijen er bij betrekken.” Door inspraakbijeenkomsten, contact in de wijk en een gezamenlijke probleemstelling moeten de afspraken voor iedereen transparant en helder zijn. De bewoners hebben zodoende invloed op de wijze waarop met ze gecommuniceerd wordt, welke belangen zij van waarde achten (bijvoorbeeld cultuur-historisch) en welke aanpak of voorzieningen zij graag terug zien komen bij de coproducties. Voor bewoners is het van belang dat zij weten waar ze aan toe zijn, welke speelruimte zij hebben en op welke wijze zij op de hoogte worden gehouden. De afspraken richten zich hierbij voornamelijk op het algemene belang van de burgers met als doel een soepele uitvoering van de projecten. Voorwaarde is dat er wel input geleverd wordt door de burgers wanneer de professionele partijen benadering zoeken en faciliterende middelen inzetten.

Om de wederzijdse belangen helder te formuleren is het van belang de bewoners te betrekken in het verwachtingsmanagement. “Daarom is het van belang om van tevoren duidelijk te maken wat de speelruimte van bewoners is in het proces. Mogen ze meedenken, meebepalen of mee uitvoeren.” Door veelvuldig onderling contact zijn de professionals in de uitvoerende laag op de hoogte van elkaars denkkaders en doelen. Bij het formuleren van een gezamenlijk doel is het van belang dat iedereen geïnformeerd wordt. Elke afzonderlijke partij dient zich af te vragen in welke mate zij zich willen committeren, hoeveel verantwoordelijkheid zij dragen en welke mogelijkheden zij hebben. De bijeenkomsten en overlegmomenten dienen hiervoor wederom als basis. Doordat alle professionele partijen regelmatig met elkaar in contact komen op wijkraden, buurtbijeenkomsten of andere bijeenkomsten voorkomen zij dat het proces onduidelijk wordt. Volgens een wijkconsulente: “Dat is een discussie die we wel elk jaar weer met elkaar moeten voeren. Het is niet een vanzelf sprekend iets dat we dat allemaal doen. We moeten wel met de neuzen dezelfde kant op blijven kijken.” De burgers moeten hierbij ook als gelijke belangenpartij worden opgenomen en de mogelijkheid hebben een breder verhaal te vertellen. Alle corporaties streven er naar burgers onderdeel uit te laten maken van de onderlinge afspraken: “Die samenwerking mobiliseert motivatie en nieuwe sociale verbindingen. Daar wordt dan ook in geïnvesteerd.”

Ondanks dat de meerderheid van respondenten aangeeft transparant te handelen en vertrouwen in elkaar te hebben is het in sommige gevallen lastig ‘harde’ afspraken te maken. Dit komt omdat sommige facetten van leefbaarheid, voornamelijk in het sociale domein, lastig vast te stellen zijn in concrete doelen (Steenhuisen, Dicke & Bruijn, 2009). Denk hierbij aan de toename van sociale cohesie of participatie. Dit maakt ook dat afspraken of investeringen lastig bij te sturen zijn. Voor fysieke investeringen geldt vaak dat bewoners instemmen of aanmerkingen hebben waarop de gemeente of corporaties besluit de voorzieningen wel of niet te faciliteren. In het sociaal domein is het lastiger na te gaan welk effect een afspraak daadwerkelijk heeft tussen partijen. “Sociale participatie is lastig meetbaar. Alleen het gaat er met name om wat mensen doen om met elkaar in gesprek te komen” en “Waar wij ons met name bij leefbaarheid op richten is vooral op de betaalbaarheid, onderhoud, participatie en overlast en zorgtrajecten. En daar kun je heel veel onder scharen. Veilige woonomgeving draagt daar ook heel veel aan bij.”

Het maken van afspraken zorgt ook voor mogelijke problemen. In sommige gevallen zien enkele respondenten dat in de hedendaagse veranderlijkheid van de maatschappij en omgeving dat er verhoudingsgewijs door een toename van afspraken minder daadkrachtig kan worden ingespeeld op problemen betreffende leefbaarheid. Een sociaal architect van leefbaarheidsprojecten geeft een verhelderend voorbeeld uit de zorg: “Steeds meer precieze afspraken tussen de gemeenten en welzijnsinstellingen tussen wat ze moesten leveren en voor welk bedrag. Maar daarmee verloren mensen het grotere doel uit ogen. Door het vele regelen,

plannen en beheersen is men afspraken aan het nakomen maar neemt de kans toe dat er minder aandacht is voor irrationele aspecten van het proces.” Dan richten de afspraken zich te veel op het monitoren van afgesproken stappen (Caluwé & Vermaak, 2002). Dit heeft ook grotendeels te maken met de veranderende wetgeving waar in § 6.2.10 verder op in zal worden gegaan.

Vanuit de theoretische bouwstenen is gebleken dat een minimale set van regels dient te worden opgesteld met betrekking tot het gebruik van voorzieningen, randvoorwaarden, inrichting van ruimten en investeringen. Dit zijn in de praktijk grootschalige risicovollere geachte projecten met grootschalige financiële investeringen. De afspraken geven zekerheid en richting aan projecten. In kleinschalige projecten bieden regels ook een leidraad, maar wordt deels ook gevaren op basis van vertrouwen en transparantie. Investeringen die geen risico voor een organisatie met zich meebrengen worden niet altijd vastgesteld op basis van regels. Burgers zijn op deze wijze het minst bezig met procesmatig denken, netwerkplanning en het resultaat zorgvuldig te omschrijven en definiëren (Caluwé & Vermaak, 2002). In de praktijk hebben actoren in de coproductie vaak gedeelde belangen waardoor zij rekening met elkaars percepties moeten houden. De regels versterken de actoren hierin om rekening te houden met elkaars kernwaarden en belangen.

§ 6.2.2 Onderlinge verhoudingen

Onderlinge verhoudingen

Het vermogen van actoren om op transparante wijze problematiek in kaart te brengen waarbij rekening wordt gehouden met andere actoren en bijbehorende tradities, routines en ingeslepen denkkaders.

De meerderheid van de respondenten stelt dat een goede verstandhouding een voorwaarde is om te coproduceren. In de coproducties wordt verwacht van actoren dat zij gezamenlijk tot een realistisch einddoel komen. De beleidsvorming, uitvoering of projectontwikkeling staat of valt bij het vermogen van actoren zich aan te passen aan de andere betrokken partijen. In het verleden konden corporaties grotendeels zelfstandig beslissen over de aanpak van de leefbaarheid. Wijkregisseur van de gemeente: “Dat zijn projecten die konden in de Vogelaartijd. Toen was er ook veel geld en werd er ook flink uitgetrokken voor heel veel projecten.” Dat is volgens een meerderheid van de respondenten nu veranderd. De corporaties, gemeenten en anderen moeten nu veel meer samenwerken aan leefbaarheid. Een andere projectleider geeft aan: “Bijvoorbeeld bij woningcorporatie x, dat het aanvankelijk prima vond om veel geld te investeren. Dat maakte ook niet uit of anderen dat ook deden. Maar daar zijn ze veel strenger in geworden dat echt iedereen een evenredig deel bijdraagt.” Alle professionele organisaties erkennen deze nieuwe verhoudingen en het belang van een gezamenlijke bijdrage. De nieuwe verhoudingen hebben de tendens dat wanneer het resultaat van een project voor meerdere partijen relevant is, daar een gelijkwaardige bijdrage bij hoort. Dit maakt tevens dat er wordt gewerkt aan een gezamenlijke doelstelling waar elke partij verantwoordelijkheden heeft. In de praktijk blijkt dat er een grote mate van doelvervlochten aanwezig is bij de geïnterviewde partijen aangezien zij allen op een wederzijdse manier een bijdrage leveren aan het lokale beleid van wonen. Zoals eerder werd gesteld is het tot iedereen doorgedrongen dat alle partijen elkaar nodig hebben bij leefbaarheidsprojecten. Dit komt tevens naar voren in de beleidsdocumenten (Stedelijk Raamovereenkomst Wonen, 2012).

De gelijkwaardige bijdrage begint bij de burgers. Om tot goede onderlinge verhoudingen te komen is het voor de organisaties van belang burgers altijd de kans te geven om mee te denken bij leefbaarheidsprojecten, voornamelijk op uitvoerend niveau. Om te voorkomen dat de bewoners onzekerheid en ambiguïteit ervaren is het vanuit de professionele instellingen noodzakelijk de burgers te benaderen. “Het contact in de wijk is het belangrijkste, niet altijd geld maar het aantal uren in de wijk” en “Dus heel belangrijk om als corporatie om echt

letterlijk die mensen te spreken en het gevoel te geven dat ze gehoord worden”, volgens een corporatiemanager leefbaarheid. Door een goede correspondentie met de burgers wordt duidelijk welke ontwikkelingen er gaande zijn en binnen welke kaders deze gevormd worden. Dat wil zeggen, binnen de mogelijkheden van de initiatiefnemer en het budget dat ingezet kan worden door actoren. De burger staat tevens vrij om initiatief te nemen, maar heeft hierbij in veel gevallen wel de faciliterende kracht van de gemeente, corporatie of welzijnsinstelling nodig.

De gemeenten en corporaties in dit onderzoek bewaken de onderlinge verhoudingen door het organiseren van wijkbijeenkomsten, bewonersactiviteiten, stuurgroepen en (wijk)platforms. Dit maakt het mogelijk de bewoners mee te laten discussiëren en de faciliterende partijen te confronteren. Dit vergroot de doelvervloechting, waarbij gezamenlijk een oplossing wordt geformuleerd voor het projectdoel. Een bewonerscommissie geeft een voorbeeld van een gezamenlijk initiatief: “Gericht op het verbeteren van communicatie met mensen, waarmee je de betrokkenheid en binding in de wijk weer krijgt. Daar zetten we nu op in. De ontmoetingsplek voor ouderen, dat is uitgebreid in overleg.” De meerderheid van de respondenten geeft aan dat het begrijpen van andermans perspectieven noodzakelijk is, maar tevens veel inzet, uren en geld kost. Geen tot weinig animo vanuit de bewoners of burger maakt dat de projecten vaak geen doorgang vinden. “Het moet veel meer vanuit de burgers komen nu. Als de burger het initiatief niet neemt of niet mee helpt dan doen wij het ook niet. Wij willen het wel faciliteren, ook wel aanjagen maar we gaan het niet meer doen” stelt één van de woningcorporaties die voor velen spreekt. Voornamelijk de welzijnsinstellingen, woningcorporaties en gemeenten hebben een belangrijke signaleringsfunctie. Voor het realiseren van goede onderlinge verhoudingen zijn een opbouwwerker en wijkregisseur, -beheerder of -consulent noodzakelijk om deze signalerende functie te vervullen. Een leefbaarheidsmanager stelt: “Wij, de betrokken professionals signaleren, op het moment dat er problematieken spelen dan zetten we het sociale wijkteam in.” Ook zijn zij het aanspreekpunt voor burgers om de goede onderlinge verhoudingen in stand te houden.

Binnen projecten wordt in veel gevallen als uitgangspunt genomen dat de meest verantwoordelijke partner de procesregisseur is. In dit onderzoek is dit veelvuldig een van de corporaties of gemeenten gebleken. Woningcorporaties en gemeenten streven er naar zowel met elkaar als naar bewoners toe een professionele benadering te hanteren. Dit vergroot de basis voor vertrouwen en transparantie. Door met een open agenda te werken en openheid van zaken te bieden, ook in financiën, kan de problematiek vanuit een open inbreng worden gerealiseerd. De meerderheid van de professionele organisaties geeft aan overtuigd te zijn van elkaars transparantie en professionaliteit. Enkele voorbeelden zijn: “Door heel open te zijn. Wat mij betreft nooit verborgen agenda’s.” en “Tenminste het niveau waar ik op werk daar wordt zeker transparant en professioneel gehandeld.” Dit vertaalt zich tevens naar onderling goede verhoudingen. De onderlinge verhoudingen kunnen veranderen wanneer er sprake is van curatieve leefbaarheidsverbetering. Wanneer een wijk verloedert en burgers individueel aansprakelijk zijn voor de slechte situatie dan kunnen er machtsverschillen ontstaan. Denk bijvoorbeeld aan het weigeren de tuinen te onderhouden of grofvuil op te ruimen. De corporaties en gemeente kunnen dan op basis van de huurdersovereenkomst of regelgeving dwang uitoefenen op de bewoners. Dit maakt dat de gelijke onderlinge verhoudingen worden aangetast. Anderzijds zie je ook een verandering vanuit de burgers. Wanneer een grootschalig project wordt gerealiseerd zonder dat bewoners hierover geïnformeerd worden dan kan de projectontwikkelaar of corporaties ook grote weerstand ervaren. Het overbrengen van informatie, interactie en onderhandeling zijn door het merendeel van de respondenten als belangrijke voorwaarde gesteld voor goede onderlinge verhoudingen.

Om tot kwalitatief goede verhoudingen te komen is het relevant burgers altijd serieus te nemen en met de samenwerkingspartijen te kijken welke boodschap men wil overbrengen. De uitvoerende professionals zijn hierbij de belangrijkste schakel naar de burger toe: “De woonconsulenten¹¹ zijn de verbindende factor tussen de bewoners en de woningcorporatie.” Dit wordt gerealiseerd door met burgers in gesprek te gaan en als gelijke partij te benaderen. Een deel van het succes van projecten zit in het verbinden van de partijen, aandacht geven het gevoel geven iets te kunnen betekenen. De gesprekken dragen bij aan een eensgezinde visie. “Het is nuttig dat de professionals niet zomaar het perspectief denken te weten. Dus dat ze echt gaan verdiepen wat voor die ander belangrijk is”, aldus een sociaal architect leefbaarheid. Tevens wordt er door een enkele respondent van de gemeente onderscheid gemaakt tussen een succesfactortoren van de professionals of bewoner: “Succesfactoren tussen professionals zijn deels hetzelfde zoals bepaalde verwachtingen en speelruimte, maar bij professionals speelt het nakomen van afspraken veel meer.” Burgers kunnen vaak niet worden vastgepind op harde (contractuele) afspraken, enkel kan het project worden stilgelegd of afgebroken.

Een kanttekening moet gemaakt worden dat niet alle partijen op de hoogte zijn welke beweging er in het politieke apparaat gaande is. Relatiebeheer, achterkamertjes politiek en onderhandelingen tussen politieke partijen zijn niet altijd zichtbaar voor burgers en corporaties. Daardoor wordt dit niet altijd als transparant en onafhankelijk handelen door burgers en corporaties ervaren. Dit kan tevens worden gezegd over het bestuur en managementteam van corporaties waar niet elke burger en gemeente zicht op heeft. “Er is duidelijk onderscheid tussen de onderlinge verhoudingen op beleidsniveau en uitvoerend niveau. De politiek die een bepaalde traagheid heeft in de beleidsvorming, waar ze dan bij de woningcorporatie verhoudingsgewijs daadkrachtiger willen omgaan.” Bewoners kunnen voornamelijk invloed uitoefenen op de uitvoering van projecten, maar hebben geen volledig zicht op politiek- of bestuursniveau. De meeste professionele organisaties bewaken deze invloed door “meer mensen op uitvoerend niveau in te zetten” en met de bewoners de vertaalslag te maken naar pragmatische oplossingen, zoals de eerder benoemde bijeenkomsten.

Een ander facet om rekening mee te houden bij de onderlinge verhoudingen is het feit dat bewoners/burgers naast deelnemers van het proces tevens de doelgroep zijn voor gemeenten, woningcorporaties en welzijnsinstellingen. Hierdoor is er een merkbaar andere verstandhouding dan in ‘normale’ coproducties. Ook een belangrijk onderdeel hiervan is het feit dat zowel de corporatie, gemeente als welzijnsinstelling maatschappelijke verantwoording/betrokkenheid heeft en een grotere mate van doelvervlochtenheid ervaren dan partijen in het bedrijfsleven. De professionele organisaties moeten de verhoudingen afstemmen op de mogelijkheden die ze hebben, maar tevens op de vragen en belangen die burgers hebben.

Coproduceren vraagt om een goede verstandhouding tussen actoren. Voornamelijk de professionele organisaties zijn hiervan op de hoogte en stellen dit als voorwaarde. De samenwerking vergt investeringen van alle betrokken partijen waarbij men moet streven naar het begrijpen en accepteren van andermans perspectieven. Tevens wordt een leider/kartrekker, binnen de woningsector vaak de gemeente of corporatie, ingezet om het project in het gareel te houden. De bewoners vervullen hier een bijzondere maar zeer belangrijke rol. De corporatie of gemeente signaleert, faciliteert, jaagt aan en bewaakt het proces maar acht de inzet van burgers noodzakelijk om een succesvol project te realiseren. Hierbij wordt inzet gezien als vrijwillige bijdrage en participatie. De professionele organisaties zijn vaak budgettair verantwoordelijk. Doordat elk leefbaarheidsproject maatwerk betreft

¹¹ Kan tevens worden opgevat als wijkregisseur, wijkbeheerder of leefbaarheidsconsulent.

vraagt dit alertheid van de organisaties die aan de coproductie meewerken. Bij elk van de projecten kan de organisatievorm en onderlinge verhouding veranderen. Dit vraagt om zelfreflectie en competentiesturing binnen de publieke organisaties (Steijn & Groeneveld, 2013). Voorbeelden hiervan zijn maatschappelijke normen en waarden of tumult in de samenleving die coproducties beïnvloeden (Van Osch & Van Doorn, 2008). De Woningwet 2015 wordt gezien als een politiek maatschappelijke verandering, waardoor men waakzaam moet omgaan met de onderlinge verhoudingen en facetten die de verhoudingen beïnvloeden.

§ 6.2.3 Betrokkenheid van belanghebbenden

<i>Betrokkenheid van belanghebbenden</i>	<i>Een gelijkwaardige participatie en vertegenwoordiging van relevante geselecteerde actoren die onmisbaar zijn voor het vormgeven van coproductie.</i>
--	---

Een leefbaarheidsproject komt beter tot zijn recht wanneer relevante belanghebbenden bij het proces en werkzaamheden van de coproductie worden betrokken. De voornaamste reden om elkaar te betrekken is de gedeelde maatschappelijke verantwoording die partijen dragen. De corporaties streven naar leefbare, veilige en sociale wijken. De gemeente voorziet minder verloederende, minder sociale overlast en een toename van veiligheid en gebruikt leefbaarheidsverbetering hiervoor als middel. Voor de burger is het van belang ter verbetering van sociale en fysieke aspecten in en rondom huis en wijk. Een grote mate van overlap in de maatschappelijke doelen en verantwoording zorgt dat voor een verhoogde betrokkenheid van actoren. De mogelijke meerwaarde van coproduceren is aanwezig bij belanghebbenden. “Samenwerking is al jaren, maar de laatste tijd zeker nog meer, het mantra als het gaat om gebiedsgericht werken. Het besef dat niemand, noch instelling, noch gemeente, noch bewoners het alleen kunnen is tot iedereen doorgedrongen.” Op enkele uitzonderingen daargelaten zijn alle respondenten het er over eens dat het verbeteren van leefbaarheid geen negatieve ondertoon kent en dat maakt dat veel actoren het nut er van inzien en verhoogde betrokkenheid tonen, voornamelijk van maatschappelijke georiënteerde organisaties. “Iedereen onderschrijft leefbaarheid, in die zin is het met leefbaarheid heel makkelijk. Niemand is daar op tegen.”

Het lastigste aspect bij leefbaarheidsprojecten is het realiseren van een gelijke vertegenwoordiging van belangen door bewoners. De inzet van bewoners bij coproducties ter verbetering van leefbaarheid blijkt minimaal. De inzet hangt in veel gevallen af van een aantal vaste enthousiaste individuen, bewonerscommissie of wijkraad. Hier komt de problematiek naar voren: “Je kunt niet uitgaan van één bewonerscommissie en die vertegenwoordigen alle bewoners. Dat bestaat gewoon niet.” De gemeenten en woningcorporaties streven allen naar een breed gedragen visie (algemeen belang) en niet één selectieve groep bewoners die de inbreng van bewoners bepaalt. Dit zou de legitimiteit van de gemeenten en corporaties aantasten. “Je mag wel een bewonersoverleg gebruiken, maar je mag het nooit als legitimering gebruiken. Zo werkt het niet”, stelt een opbouwwerker. Om toch de belangen van alle bewoners te vertegenwoordigen zie je bij meerdere partijen een verandering. Meer inspelen op wijkniveau door vaker in de wijken aanwezig te zijn, informeren, hoor en wederhoor toepassen en terugkoppelen naar bewoners. Ondanks de laagdrempelige benadering blijkt het niet altijd garant te staan voor betrokken bewoners. “Op een gegeven moment moet je de wijk in. Dat is ook de tendens van de afgelopen jaren. Veel meer er op af. Dan haal je ook veel meer binnen. Daar moet je op anticiperen. Dat is goed, door het contact met huurders, kun je een hele hoop voorkomen”, aldus een manager leefbaarheid.

De lokale overheid heeft, zoals in de literatuur (o.a. Teisman e.a, in Buijs & Edelenbos, 2005) naar voren komt, ook een belangrijke functie in dit geheel. In de praktijk zie je dat de gemeenten als de instellingen veelvuldig worden betrokken bij leefbaarheidsprojecten. De

gemeente heeft vast overleg met corporaties en is op deze wijze relatief goed op de hoogte van wat er speelt bij andere actoren. Daarnaast kan de gemeente als overheidsorgaan gemakkelijk welzijnswerkers, politie, een regieteam of andere maatschappelijk georiënteerde partijen voor het project inschakelen. In dit proces moet de gemeente wel waken om niet vanuit een vast patroon, continu dezelfde partijen aan te spreken. In sommige projecten is hierdoor een bepaalde mate van creativiteit vereist om buiten de normale kaders te denken. Een genoemd voorbeeld in de wijk Klarendal te Arnhem is het betrekken van ondernemers in het Modekwartier¹². Door nieuwe winkeltjes en barretjes te sponsoren en te realiseren komen bewoners weer met elkaar in gesprek en blijkt de sociale participatie toegenomen te zijn. Ook zijn er voorbeelden te noemen waar het weghalen van buurtwinkels een negatief gevolg heeft voor de leefbaarheid in de wijk. Een inkapseling van bestaande routines en denkwegen door een sterke invloed van de lokale overheid wordt niet ervaren in de tweetal cases. De gemeente blijkt over het algemeen geen dominante speler en is over het algemeen goed bereikbaar. De wijkregisseurs en opbouwwerkers in Arnhem achten dit van groot belang: “Het vergt van jou als ontwikkelaar of gemeente dat je aanvoelt het hoe het zit met die bewoners. Het is goed dat als je met plannen komt dat je daar in een gesprek ook rekening mee houdt. Je weet wie er tegenover je zit. Dan weet je, die projectontwikkelaar (gemeente of corporatie), gaat er op een serieuze manier mee om, dan zullen mensen ook zoiets hebben van “Wat fijn dat jullie meedenken.” Een goede communicatie en interactie, zowel onderling als naar de burgers, wordt door de meerderheid van de actoren als belangrijke voorwaarde gezien voor een succesvolle coproductie.

De woningcorporaties zijn vaak bij leefbaarheidsprojecten betrokken omdat men met een groot gedeelte van de bewoners in contact staat. Vanuit de corporaties blijkt: “Het belangrijkste is met mensen het gesprek voeren en dat ze onderling in contact blijven en komen”, maar tevens vanuit de gemeente is interactie en onderhandeling van groot belang: “Er is heel veel contact en onderlinge afstemming. Je ondersteunt elkaar bij initiatieven.” In de praktijk blijkt dat de meeste corporaties goed op de hoogte zijn van elkaars belangen, inzet en betrokkenheid. Doordat wijken vaak bestaan uit verschillende corporatiewoningen en de corporaties goed in contact met elkaar staan wordt eenzijdige vertegenwoordiging in projecten voorkomen. De gemeente neemt de rol op zich om de bewoners van koopwoningen bij leefbaarheidsprojecten te benaderen. “Een langere termijn visie, waar we echt willen dat er naar toe wordt gewerkt. Bijvoorbeeld het opknappen van het Velperpoort gebied. Dat is iets waar de gemeente, bewoners, volkshuisvesting, politie en heel veel partijen bij betrokken zijn.” Zodoende kan worden gesteld dat een goede verstandhouding tussen relevante maatschappelijke organisaties en de gemeente bijdraagt aan een efficiënte en effectieve selectie van belanghebbenden.

Het initiatief om een coproductie te starten komt vaak van “Iemand van de professionele organisaties of iemand uit de wijk die daarin kan overtuigen.” Bij grootschalige projecten zijn dit in veel gevallen de gemeente of corporatie. Bij enkele gevallen starten projecten vanuit eigen initiatief van bewoners die vervolgens benadering van professionele partijen zoeken. Alle professionals geven aan dat het benaderen van betrokken belanghebbenden wederom afhankelijk is van ‘maatwerk’. Afhankelijk van het soort project gaan de initiatiefnemers/kartrekker na welke partijen zij relevant achten. De sociaal architect leefbaarheidsprojecten zegt het volgende: “Het is relevant na te gaan om wat voor soort probleem het gaat en welk doel je wil bereiken. Vervolgens kijk je welke waarde een mogelijke belanghebbende heeft, welke meerwaarde kan worden gecreëerd en op welke wijze ze een bijdrage kunnen leveren op basis van een soort actoranalyse. Het is belangrijk dat de burger er toe wordt aangezet tot een volledige participatieve aanpak. Dat betekent allereerst dat je

¹² Wijkdeel van Klarendal.

een goede analyse moet hebben van welke factoren zijn belangrijk. Dat je een goede actoranalyse doet, vervolgens dat je die actoren inhoudelijk in beeld brengt. Hoe staan die ten opzichte van het thema wat je denkt te moeten aanpakken?” Deze aanpak komt grotendeels overeen met de meerderheid van professionele organisaties. Een enkele partij kiest een wat meer pragmatische, organische of inventieve benadering, maar in overleg komt het erop neer dat men een heldere actoranalyse doet waarbij altijd wordt ingezet op burgerparticipatie. Een peiling onder mogelijke belanghebbenden kan, naast standaard overleg, ook een nuttige bijdrage leveren. Daarnaast is het binnen de woonsector zeer relevant om na te gaan op welk moment je belanghebbenden betreft. “Wanneer betrek je bewoners en vooral aan welk verwachtingsmanagement doe je?” stelt een wijkmanager. Doe je dit al bij de beleidsvorming, ontwerpfase of pas bij de uitvoering. Een uitvoerig plan van aanpak of stappenplan kan hier uitkomst bieden en transparantie naar andere partijen vergroten.

Daarnaast biedt regelmatig overleg in vormen van een wijkraad of wijkplatform een verhoogde kans om relevante belanghebbenden aan te spreken. Mogelijke relevante partijen zoals de corporaties, welzijnsinstellingen en bewonerscommissies zijn in veel gevallen ook aanwezig waardoor je in een breed netwerk mogelijke belanghebbenden kan betrekken of selecteren. De professionele organisaties zijn van belang om verbindingen te leggen en als klankbord te fungeren, voornamelijk voor bewoners. “Dus waar ik altijd naar zoek, als er een bewonerscommissie is, wel naar de verbinding. Maar ook juist om te kijken of er nog meer mensen zijn die wat willen doen. Ik ben er heel erg op gefocust dat niet een paar mensen alles bepalen. En dat ook door verschillende werkvormen te hanteren”, stelt een projectleider.

Bewonersavonden, ontmoetingsplaatsen, opvangcentra en desnoods aanbellen bij mensen om ze te betrekken, het blijkt een heikel punt. Bewoners articuleren sneller hun belangen wanneer het betrekking heeft op het individu of eigen woning. “Er is eigenlijk geen ‘ze’ (bewoners) om te beginnen. Het zijn vooral heel veel individuen die allemaal wat te zeggen hebben.” Dit maakt het een lastig proces om een discussie op gang te brengen of een actoranalyse te doen. De corporaties pogen dit gezamenlijk al te realiseren door beleidsplannen of woonvisies te vertalen naar het belang van de bewoners. De bewoners ervaren anders een bepaald abstractieniveau. Tevens blijkt er over het algemeen, met een aantal uitzonderingen daargelaten, veel participatie van oudere hoogopgeleide mannen. Het betrekken van bepaalde doelgroepen, zoals allochtonen, blijkt lastig.

Een grote overlap in maatschappelijke belangen zorgt er voor dat de betrokkenheid tussen actoren wordt vergroot. Een heikel punt blijft het aantal bewoners dat ook betrokkenheid toont. Dit blijkt uit kleine bewonerscommissies, reactief gedrag van bewoners waarbij alleen gereageerd wordt wanneer individuele belangen worden geschaard en weinig animo onder de huidige bewoners is. De gemeenten, woningcorporaties en welzijnsinstellingen vervullen een zeer belangrijke rol om zowel de burger als relevante actoren te selecteren en betrekken.

§ 6.2.4 Afhankelijkheid

<i>Afhankelijkheid</i>	<i>Het bewustzijn van actoren dat voor de coproductie een noodzakelijke voorwaarde is om op de hoogte te zijn van elkaars belangen, waarbij men het als een gezamenlijk probleem definieert op zowel lange als korte termijn.</i>
------------------------	---

Voornamelijk de professionele organisaties zorgen voor het verbinden van actoren in coproducties. De professionals zijn zich er van bewust dat zij op elkaar aangewezen zijn. Het blijkt dat de gemeente, corporaties en welzijnsinstellingen worden verbonden door overlap in belangen of een mate van doelvervlochtenheid. Projecten starten vaak vanuit een gedeelde probleemstelling of visie. Allereerst zijn woningcorporaties door het gespreide woningbezit in dezelfde wijk of stad op elkaar aangewezen betreffende leefbaarheidsverbetering. Door het

versnipperde bezit zijn woningcorporaties zich er van bewust compromissen te moeten sluiten. “Als je respecteert dat de ander een andere invalshoek heeft, kom je vaak toch wel tot compromissen. De ene keer succesvoller dan de andere keer uiteraard. Als je er niet uitkomt is opschalen een optie, maar die gebruik je liever niet.” Een manier om bewust te worden van elkaars noodzaak is het aangaan van een samenwerkingsverband. Alle woningcorporaties waar interviews mee zijn gehouden zijn betrokken bij het samenwerkingsverband Kr8¹³. Gezamenlijk delen zij hun visie om grootschalige volkshuisvestelijke opgaven in de regio Arnhem-Nijmegen te realiseren. Hierdoor zijn actoren beter op de hoogte van elkaars belangen.

De gemeente is op basis van het woonbeleid, herstructurering in de wijken, bouwprojecten en leefbaarheidsprojecten veel aangewezen op het contact met woningcorporaties. Zo goed als alle respondenten ervaren het contact tussen woningcorporaties en gemeente als zeer goed: “De gemeente was in deze wijk, als wijkregisseur heel goed betrokken en op de hoogte.” De corporaties bepalen wel een eigen koers van beleid maar zoeken constant contact met elkaar in wijkraden of buurtoverleg waar ook de gemeente bij aanwezig is. Van zowel de gemeenten als het merendeel van de corporaties wordt ervaren dat een professionele en transparante wijze van handelen zorgt voor degelijke overleggen en gesprekken. Het wordt van belang geacht respectvol om te gaan met elkaars invalshoeken en visie. De spelregels/afspraken zoals eerder aangehaald kunnen hier ook een bijdrage in hebben om de verbinding tussen partijen te erkennen. De wijkregisseurs zijn ook aangesteld om juist deze transparante informatievoorziening naar burgers en andere partijen te verbeteren. Opbouwwerkers van welzijnsinstellingen vervullen hier ook een belangrijke rol in. Een specifiek aspect waar de transparantie en informatieverstrekking naar burgers van groot belang blijkt. De correspondentie, voorlichting en informatievoorziening naar burgers is essentieel, anders komen zij in opstand. Dit blijkt op basis van uitspraken van zowel de gemeente, welzijnsinstelling als corporaties: “Het bewonersoverleg krijgt altijd correspondentie en afschriften. Dus zij weten wat er speelt”, “Je krijgt echt ellende als je zonder mensen te betrekken zomaar iets doet” en “Wij willen altijd in gesprek gaan met de burgers.”

Ten opzichte van de professionele organisaties vertonen burgers een relatief hogere mate van individueel gedrag. Veel burgers zoeken pas benadering van professionele instanties of maken pas gebruik van georganiseerde bijeenkomsten wanneer het individuele belangen betreft. Voorbeelden als: “Bewoners die individueel denken om bepaalde redenen, bijvoorbeeld als de natuur wordt verstoord.” Alle gemeenten en woningcorporaties achten de inbreng van bewoners noodzakelijk om iets van de grond te krijgen. De inzichten en denkwijzen van bewoners zijn hiervoor zeer relevant. Er zijn wel bewonerscommissies en wijkinitiatieven waaruit blijkt dat een deel van de bewoners het nut en de noodzaak van gezamenlijke initiatieven wel in ziet. Echter ontbreekt bij een groot aantal het bewustzijn, inzien van nut of verantwoordelijkheid om problemen aan te pakken. “Zijn voornamelijk individuen die allemaal zeggen ‘ik heb het druk, geen tijd, geen zin of geen vertrouwen’.” In de praktijk blijkt niet altijd helder of dit komt omdat bewoners al tevreden zijn met de huidige leefbaarheid, geen tijd hebben of dat ze, zoals de theorie stelt, zich niet bewust zijn van de gedeelde belangen, vereiste competenties en percepties van andere actoren.

De leefbaarheidsprojecten worden georganiseerd vanuit de initiatiefnemer van het project. De wijkconsulenten, projectleiders leefbaarheid of wijkregisseurs vervullen hierbij vaak de rol van onafhankelijk leider. Dit vraagt van de leider van het proces om geen aannames te doen en de ambities van andere partijen in kaart kunnen brengen. Scholing of competentieontwikkeling aangaande leiderschap kunnen hier een belangrijke bijdrage in hebben. Veel corporaties

¹³ Samenwerkingsverband van acht corporaties in de regio Arnhem-Nijmegen. Visiedeling over de volkshuisvesting in de regio.

hebben hier in het verleden al op ingezet door bijscholing van werknemers of cursussen. “Zodat ze in hun werk als woonconsulent als post-HBO’er gaan nadenken en ontwikkelen.” Kennis en expertise betreffende leefbaarheidsontwikkeling zijn volgens de docent, programmamanager en wijkmanager op het moment in voldoende mate aanwezig bij deze partijen. Van de bewoners kan hier niet veel verwacht worden behalve dat men de wensen voor de wijk uitspreekt. Toch ziet men ook in enkele wijkbesturen of bewonerscommissies dat er voordeel valt te halen uit de achtergrond of expertise van (gepensioneerde) bewoners met een bepaalde professie of specialisme zoals de inzet van wijkbestuur: “We hebben een aantal vaklieden in het bestuur zitten, uit de bouw en overheid. Wij hebben een eigen exploitatie die we kunnen gebruiken” en “Vond ik een schitterend idee. Dus dat heb ik bij de wethouder ingefluisterd”, aldus een bestuurder van de wijkraad.

Het merendeel van de professionele partijen stelt dat door de wisselende samenstellingen en onder wisselende regie werken aan projecten vraagt om transparant en professioneel handelen. Dit vergroot het onderlinge vertrouwen in zowel lange als korte termijn projecten. Meerdere professionals stellen dat het vertrouwen van groot belang is voor coproducties: “Dat is dus durven gaan op professioneel vertrouwen” en “Dan blijken wij op een manier samen te werken en onze gezamenlijke belangen voldoende op elkaar aan te sluiten om te zegen daar gaan we mee door.” Zo heerst er over het algemeen overeenstemming en eensgezindheid over het onafhankelijk handelen van de professionele organisaties. Mogelijk risico blijkt de discussie rondom politieke ontwikkelingen. Relevante vraagstukken betreffende prestatieafspraken of veranderende regelgeving kunnen de eensgezindheid beïnvloeden. Dit debat gaat voornamelijk over waar de grenzen liggen en waar stopt en start de leefbaarheid. Hierover zal verder worden ingegaan in §6.2.10, politieke invloed en regelgeving.

In de praktijk blijkt dat het afhankelijk handelen veelal van professionele organisaties afhangt. Zij stellen de burger centraal, streven naar een transparante en professionele manier van handelen. Deze professionele organisaties zijn zich er van bewust dat een coproductie is gebaseerd op gezamenlijke voorwaarden en problemen. Om deze rol te blijven vervullen vraagt het wel van professionals om zich te blijven ontwikkelen. Bijscholing en competentieontwikkeling zorgen er voor dat professionals in kunnen spelen op toekomstige trends of regelgeving. De inzet en eenduidigheid van bewoners blijkt de grootste uitdaging om een gedeelde probleemvisie op te stellen. De bewoners krijgen een steeds grotere rol, maar om een onafhankelijk proces te realiseren is het faciliteren en sturen van de professionals in de huidige tijd nog van groot belang.

§ 6.2.5 Open beleidsproces

Open beleidsproces *Bij het vormgeven van een coproductie moet het opereren van actoren binnen een gezamenlijk open overleg ontstaan. Dit open proces kan nog veranderingen of bijstellingen ondergaan.*

De leefbaarheidsprojecten kennen een zeer grote mate van interactiviteit. De projecten worden continu door de actoren bijgestuurd en veranderingen in het proces zijn vaker regel dan uitzondering. In de praktijk blijkt het ‘verbeteren van leefbaarheid’ het hogere doel waar de actoren naar streven. Dit blijkt uit verscheidene reacties van projectleiders en leefbaarheidsconsulentes: “Het is altijd dat je aan het bijstellen bent”, “Er is altijd bijstelling van het proces als we samen een project aangaan, of dat nu buurtbemiddeling of een activiteit vanuit buurt x is waarin we samenwerken”, “Dat proces begint altijd vanuit openheid” en tot slot: “De doelen gaan vooral om het globale doel, dat is leefbaarheid. Maar of dat nou moet gebeuren door het plein op te knappen of iets te doen in het groen, daarin moet je te alle tijde bij kunnen stellen als mensen denken dat het niet meer werkt.” Doordat zeer veel initiatieven en projecten kunnen bijdragen aan dit doel kan het op zeer gevarieerde wijze worden

bewerkstelligd. Een project of proces begint altijd vanuit openheid, bijvoorbeeld een grote open brainstorm.

Bij voorkeur worden de projecten geïnitieerd door bewoners. De professionele partijen zijn niet altijd op de voorgrond te vinden. Blijkt een initiatief van bewoners niet effectief dan wordt op basis van reflectieve monitoring of lean¹⁴ denken het proces bijgesteld. “Dat betekent eigenlijk dat je feitelijk altijd kijkt van wat gebeurt er allemaal en wat is de afgelopen twee weken gebeurd. Zo stuur je met elkaar bij. Dat doe ik dus ook niet alleen, maar met elkaar.” Dit komt overeen met de literatuur waarbij alle actoren in collectieve mechanismen de kans moeten krijgen om de besluitvorming of vormgeving van het proces te kunnen sturen of beïnvloeden. De bewoners hebben in zowel Arnhem als in Nijmegen de kans op rechtstreekse vertegenwoordiging door bewonersavonden, commissies of klantenpanels. Dit past in de hedendaagse filosofie waarbij meer van bewoners verwacht wordt en bijtijds sturing het proces beïnvloed. Wanneer bewoners geen eenduidigheid ervaren dan gaat men in discussie of debat waarbij de professionals sturing geven om dit tot een goed einde te brengen.

Een risico bij het organiseren van een open beleidsproces blijkt de betrokkenheid van de gemeente als publieke organisatie. De gemeente wordt door een aantal burgers ervaren als een log overheidsapparaat dat vaart op bestaande bureaucratie en regels. Volgens een voorzitter van een wijkraad is de gemeente nog niet pragmatisch genoeg ingesteld: “Dat zijn van die klachten, die grens zijn ze nog niet over bij de gemeente. Daar moet nog een mentaliteitsverandering in komen daarboven.” De regelgeving en bureaucratie kan er voor zorgen dat een proces een blauwdruk of verabsolutering van doelen nastreeft. Hierdoor richt het proces zich op het voldoen van een blauwdruk, een best practice of regel waarbij in de coproducties ten aanzien van leefbaarheid aandacht moet zijn voor maatwerk, bijsturing en onderhandeling. De verkokering binnen gemeenten, waarbij elke afdeling haar eigen budget heeft kan hier tevens een risico zijn. Dit is tevens opgenomen in § 6.2.6 financiële middelen.

In de praktijk blijkt dat leefbaarheidsprojecten in zowel formele als informele vormen tot stand komen. De formele opzet gaat vaak via overleg in de wijkraad of buurtbijeenkomsten waar alle partijen zijn vertegenwoordigd. Echter kan de opzet van projecten, voornamelijk kleine initiatieven, op een organische wijze tot stand komen. “Als er een klein project is dan kun je misschien alle bewoners wel betrekken in één keer. Dus je kijkt eigenlijk per keer wat voor middel je inzet. Dus dat ontstaat organisch.” In de afgelopen jaren is er voornamelijk curatief gehandeld om het leefbaarheidsniveau te verbeteren, zoals het ingrijpen bij ontevreden en/of klagende bewoners. Wanneer een wijkregisseur of leefbaarheidsconsulent zich in de wijk bevindt kan hij inspelen op kansen en toevalligheden die men in de wijk aantreft. “Maar als we zien dat iemand graag iets in die wijk wil betekenen. Dus dat daar kansen en krachten liggen. Ben ik nu in het voortraject bezig met de voorbereidingen met het sociaal wijkteam om te kijken van ‘wat kunnen jullie hierin betekenen’.” Voorbeeld zijn bewoners die een stuk braakliggende grond als verloedert beschouwen. De wijkregisseur merkt dit op wanneer hij in de wijk aanwezig is en gaat het gesprek aan met de bewoners. Deze staan open om het onderhoud hiervan te doen. De gemeente of corporatie ondersteunt deze bewoners met bepaalde middelen en zodoende wordt de leefbaarheid op een zeer pragmatische wijze verbeterd. Dit vraagt van de betrokken actoren dat ze kunnen inspelen op kansen en toevalligheden, maar tevens dat ze zeer reactief en bedacht moeten omgaan met onverwachte situaties. Bij grootschalige veranderingen van de leefbaarheid, waar veel geld mee gemoeid is of vergunningen noodzakelijk zijn, worden de samenwerkingen op een formelere wijze benaderd, zie ook § 6.2.6 Financiële middelen.

¹⁴ Continu aanscherpen en verbeteren van het proces.

Over het algemeen staat vast dat coproducties ten aanzien van leefbare wijken, ook doordat het vaak maatwerk betreft, een open benadering kennen met tussentijdse bijstelling. “Het is eigenlijk altijd dat je aan het bijstellen bent en het grote doel blijft verbeteren van de leefbaarheid”, stelt een projectleider. De open benadering kent ruimte voor discussie, debat of grilligheid waarbij de professionele organisaties het proces bewaken en bijsturen om tot een collectief succes van leefbare wijken te komen.

§ 6.2.6 Financiële middelen

Financiële middelen Vanuit de betrokken actoren financieel aantrekkelijke samenwerking, waar op basis van een contractvorm het project en samenwerking kunnen worden gestart.

Binnen coproducties is het streven om op basis van gezamenlijke investeringen een financieel aantrekkelijke meerwaarde te creëren. Bij coproducties ten behoeve van leefbaarheid blijkt dat bewoners of huurders bijna nooit een directe financiële bijdrage leveren. “De projecten, waar ik vaak mee te maken heb, daar leveren bewoners in geen enkel project een financiële bijdrage”, aldus een projectleider. Indirect dragen bewoners middels het huursysteem (servicekosten) van corporaties en het belastingstelsel van het Rijk bij aan maatschappelijke leefbaarheidsinitiatieven. Dit kan een oorzaak zijn waardoor de betrokkenheid van burgers achterblijft ten opzichte van de andere actoren. Een burgerinitiatief wordt wel altijd in behandeling genomen door de professionele organisaties waarbij zij een afweging maken op basis van beschikbare financiële middelen. “Als er wensen zijn waar wij de bewoners mee tevreden kunnen stellen. Dan zullen wij dat regelen, binnen een beperkt budget.”

Het doel van de gemeente, corporatie en welzijnsinstellingen is het voldoen aan de wensen van de doelgroep, in dit geval de leefbaarheid voor bewoners te faciliteren en te verbeteren. Financieel gezond zijn is daarbij een randvoorwaarde, geen doel op zich. “Indirect is het wel het geld van de huurders en moet je wel goed uitkijken waar je het aan uitgeeft.” De afgelopen decennia werd er echter veel geld door de meeste corporaties beschikbaar gesteld om de leefbaarheid te verbeteren. Aanvankelijk maakte het voor veel corporaties niet uit of dit een evenredige besteding was met een aantal andere partijen of een afzonderlijke investering. “Wooncorporatie x, was altijd wel een voorloper met enorme investeringen en die zie je nu ook echt stappen terug doen.” De meeste corporaties hadden door de stijgende huizenprijzen een financieel gezonde bedrijfsvoering. De afgelopen jaren zien de respondenten een verandering gaande op financieel gebied. Op een aantal uitzonderingen daargelaten zetten woningcorporaties stappen terug en zijn voorzichtiger met risicovolle investeringen. “Dat zijn ook projecten die konden in de Vogelaartijd. Toen was er ook veel geld en werd er ook flink uitgetrokken voor heel veel projecten. Daarvan is gezegd, dat moet soberder.” Onderdeel hiervan is het bewust omgaan met de prestatieafspraken en Woningwet 2015 waarbij corporaties in de toekomst gebonden zijn aan de €125, ⁻¹⁵ per huishouden/woning die zij maximaal aan leefbaarheidsprojecten mogen uitgeven. De corporaties geven aan dat op basis van dit bedrag nog aanzienlijke ruimte aanwezig is om te kunnen blijven investeren in leefbaarheidsprojecten. “Als je €125, - te besteden hebt. We hebben 15.000 woningen. Dan is er nog budget zat.” De echte grootschalige miljoenenprojecten lopen wel aanzienlijk terug. De tijden van de “Vogelaargelden” met enorme subsidies worden ook wel als gouden tijden ervaren voor leefbaarheidsinvesteringen maar wordt binnen het hedendaags beleid niet meer als realistisch gezien. De corporaties zijn zich er bewust van dat deze tijd voorbij is en de investeringen in de huidige en toekomstige setting meer ingetogen wordt. “Er zitten wel projecten in die ook wel miljoenen hebben gekost maar die konden alleen in de Vogelaartijd.”

¹⁵ Budgetgebonden inzet per jaar op basis van de Woningwet 2015.

De gemeente heeft ook als publiek orgaan veel initiatieven lopen waar zij geld in investeren, al moet daar ook worden bespaard. Als voorbeeld: “Gemeente heeft natuurlijk een heel orgaan en allemaal bewonersinitiatieven dus die doen heel veel. Al hoe het ook wel wat meer op de centen letten is. Ze geven het wel maar het bedrag valt soms wat minder uit of de pot is wat sneller op.” De initiatieven die de gemeente ondersteunt zijn vaak wel onderhevig aan de verkokering en regelgeving. De projecten waar de gemeente een financiering, subsidie of fonds voor verstrekt dient wel aan te sluiten bij de afdeling of functie van de afdeling die het geld verstrekt. Daarnaast blijkt dat de gemeente ook in tijden van de “Vogelaargelden” zeer veel gefinancierd heeft in bepaalde wijken. In deze wijken is door de grootschalige investeringen ook een meetbaar betere leefbaarheid gerealiseerd (Gemeente Arnhem, 2013). De investeringen zijn hierbij altijd in overleg met andere partijen gerealiseerd. Bijvoorbeeld de gemeente Arnhem die bij de realisatie van het multifunctioneel centrum in de wijk Klarendal samenwerkte met een woningcorporatie. Volkshuisvesting heeft een groot aantal woningen in de wijk Klarendal en heeft om die reden bijgedragen aan een activiteiten-marktplein rondom het multifunctioneel centrum. De gezamenlijke investeringen hebben er voor gezorgd dat er een aantrekkelijker leefomgeving is gerealiseerd. Door de gezamenlijke investering zijn er meer wensen gerealiseerd van bewoners dan een individuele investering van alleen de gemeente.

Tussen corporaties onderling is een tweedeling zichtbaar. Er zijn corporaties die een zeer gezonde financiële huishouding hebben en ook in de toekomst blijvend willen investeren in de leefbaarheid. Zij achten met de toekomstige €125, - per huishouden genoeg mogelijkheden om aantrekkelijke projecten inzake leefbaarheid te realiseren. Anderzijds zijn er ook corporaties waar duidelijk wordt bespaard. Naast financiële besparingen gaat het om een afname in werknemers en regiopanden. “We hadden budget, maar ons budget is meer dan gehalveerd ten opzichte van vier jaar terug”, vertelt een wijkbeheerder in Arnhem. “Bij andere corporaties gaat er ook een groot werknemersbestand uit” en “Ons budget is gehalveerd. Dat stimuleert dus ook niet echt om dingen op te starten”, zegt een wijkbeheerder over de invloed van financiën op leefbaarheidsprojecten. Enkele corporaties kiezen er door de besparingen voor om vanuit één centraal pand alle werkzaamheden uit te voeren. “Je merkt dat alle corporaties gaan bezuinigen. Woningcorporatie x heeft alle wijkkantoortjes gesloten, alle regio panden in één pand. Bij woningcorporatie x veranderen mensen van baan en wij zijn met een grootschalige reorganisatie bezig waar 35% van het personeelsbezit er uit moet”, vertelt een corporatie medewerker.

Het risico voor de toekomst zit voornamelijk in de samenwerking tussen deze corporaties. Op wijkniveau, waar corporaties gefragmenteerd huizenbezit hebben, zijn in het verleden vaak gezamenlijke investeringen gedaan. Wanneer één van de corporaties geen of minder kan bijdragen zorgt dit voor conflicten die de coproducties in gevaar brengen. “Al ben ik wel een beetje bang voor de toekomst als zij van de organisatie die vrijheid niet krijgen en geen budget hebben dan wordt het lastig samenwerken. De tijd moet het uitwijzen. Het is ook krom als wij als enige hier allerlei dingen blijven doen en de andere corporaties doen daar niet aan mee.” Dit heeft tevens risico’s voor de gezamenlijke betrokkenheid van coproducties, voornamelijk bij grotere projecten zoals de realisatie van een multifunctioneel centrum of fysieke renovaties aan huizen. Een aantal corporaties stellen tevens dat ondanks het afnemende budget succesvolle leefbaarheidsprojecten niet altijd afhankelijk zijn van (veel) geld. “Er zijn projecten waar een investering van vijf euro per bewoner al een significant positief effect heeft op leefbaarheid.” Los hiervan moeten de professionele instellingen hiervoor wel werknemers en manuren inzetten waardoor zij ook een grote kostenpost hebben: “Heel veel tijd, geld en energie.”

Het financiële uitgangspunt van coproducties in de sociale woningsector komt niet overeen met het theoretische uitgangspunt dat alle partijen een gezamenlijke investering doen. De burger draagt geen directe financiële lasten. Bij de professionele organisaties wordt wel degelijk naar een gezamenlijke en gelijke investering gestreefd, voornamelijk omdat het budget van veel corporaties en gemeenten terugloopt. Een gezamenlijke investering zorgt er voor dat er aan meer wensen kan worden voldaan op basis van meer tijd, manuren en energie. Ondanks dat de woningcorporaties in de toekomst minder budget hebben door de prestatieafspraken met de gemeente zien zij nog steeds ruimte om te investeren in de leefbaarheid. Dit vraagt wel van relevante organisaties dat zij wel allen een gelijke gezamenlijke investering kunnen doen.

§ 6.2.7 Openbaarheid

Openbaarheid

De media die publiekelijk invloed heeft op coproductie door het beïnvloeden van de beleving en percepties van actoren betrokken bij coproductie.

Gebleken is dat de media leefbaarheidsprojecten op lokaal niveau kan beïnvloeden. De openbaarheid van media kan, zoals gesteld in de literatuur, zowel op positieve als negatieve wijze worden ervaren. In de praktijk ziet men zeer uiteenlopende reacties van de media over projecten. Het wordt aangeraden om, waar mogelijk, een goede verstandhouding te realiseren met de (lokale) media. “Het is belangrijk dat je allemaal uitlegt wat er gaande is. Ook bij een positief of negatief stuk, dat je daar op kan reageren”, stelt een bewoner en wijkbestuurder. De inzet van communicatieprofessionals of communicatieafdelingen van de professionele organisaties kunnen helpen bij deze goede verstandhouding. “Vaak wordt er ook gecommuniceerd in de wijkkrant of via de communicatie afdeling”, stelt een corporatiemedewerker. Op deze wijze hebben organisaties een grotere kans op volledige verslaglegging van projecten, waardoor minder conflicten ontstaan.

Een onafhankelijk artikel waar negatief geoordeeld wordt over coproducties of leefbaarheid zorgt ervoor dat het proces vaak in een versnelling terecht komt. De negatieve aandacht blijkt zeer slechte reclame voor organisaties waardoor zij, in sommige gevallen tot aan de directeurs laag aan toe, de problematiek of negatieve uiting zeer snel willen oplossen. Dit kan er voor zorgen dat het einddoel sneller wordt gerealiseerd door een toename van mankracht of financiële ingezet door de organisaties die negatief in het nieuws zijn gekomen. Een voorbeeld: “De lift was kapot en daar hadden we al geen goede naam. Dan wordt meteen de Gelderlander gezocht en staat het er de eerste zaterdag in. Dan gaan hierboven alle toeters en bellen af. Het probleem wordt dan wel gelijk opgelost.” Het is daarom voor de betrokken partijen van meerwaarde om zowel op positief als negatief uitingen in de media te reageren of openheid te tonen.

De corporaties, gemeenten en welzijnsinstellingen trachten zelf ook meer bekendheid aan initiatieven te geven door de media te betrekken. De media kan de betrokkenheid van actoren vergroten en de sleutel tot nieuwe betrokkenen zijn. Dit kan door projecten in de media te promoten. Denk hierbij aan flyers, folders die de organisaties zelf via de communicatieafdeling verspreiden maar ook artikelen of interviews die in de (wijk)krant, lokale tv zender of digitale media worden verspreid. “Je hangt flyers of folders op”, “De gemeente vraagt om een artikel” of “Het wordt gecommuniceerd in de wijkkrant.” De partijen hebben hierdoor de mogelijkheid naar buiten te dragen waar zij voor staan en welke rol zij voor bewoners kunnen vervullen.

Er zijn ook een aantal risico's bij het gebruik van mediakanalen. De informatie komt in handen van meerdere partijen en hierdoor kunnen organisaties niet altijd beïnvloeden op welke wijze deze geïnterpreteerd of gebruikt zal worden. Daarnaast is het een vorm van eenzijdige

communicatie waardoor de discussiemogelijkheid ontbreekt naar bewoners toe. Toch ziet men dat publiciteit een positief effect heeft op het aantal bewoners dat op de hoogte is, interesse heeft of deel neemt aan leefbaarheidsprojecten. In een aantal wijken is waarneembaar dat mond-op-mond reclame mede een positieve invloed kan hebben op de bijdrage van bewoners aan leefbaarheidsprojecten. Voor officiële of formele vermeldingen verkiezen veel bewoners een hardcopy brief van de corporatie of gemeente boven ander genoemde kanalen. “Belangrijk nieuws willen mensen nog gewoon op papier. Dan kun je ook niet zeggen, we hebben het niet gelezen op de mail. Bij geen respons bellen we gewoon aan”, vertelt een projectleider van een woningcorporatie. De andere corporaties werken ook middels hardcopy brieven.

Leefbaarheidsprojecten worden beïnvloed door de media. Vaak zorgt negatieve invloed voor een project voor meer aandacht, maar wil dit niet altijd alle actoren in een goed daglicht zetten. De media biedt wel uitkomsten om grote groepen te benaderen of te laten participeren. Voornamelijk om een brede groep bewoners te benaderen. Wel blijkt eenzijdige communicatie bij de coproducties niet altijd het gewenste effect op te leveren en geven bewoners andere persoonlijke kanalen de voorkeur. Om deze reden zijn niet alle respondenten een voorstander van eenzijdige communicatie of inzet van media.

§ 6.2.8 Technologische ontwikkelingen

Technologische ontwikkelingen

Het aantal mensen/actoren dat aangaande coproductie kennisgerichte belangen via informatie- en communicatietechnieken wil delen, of mogelijke kennis wil aandragen ter invulling van beleidsproblematiek.

Het aantal bewoners dat digitaal participeert of bijdraagt aan beleids- of projectinvulling blijkt minimaal. In de praktijk is geen ingrijpende (technologische) verandering te zien in de wijze waarop de coproducties worden georganiseerd. Er is wel een minimale opmars te zien, maar deze blijkt voornamelijk te bestaan uit negatieve uitingen/schelden op sociale media of fora. Als er wordt gereageerd hebben mensen het motief om dit vaak op anonieme en zeer negatieve wijze te uiten. Hierbij gaat het om het reageren op nieuwsartikelen of openbare fora. Dit maakt dat veel van de professionele organisaties nog weinig meerwaarde zien in digitale participatie. “Vooral sociale media wordt nu gebruikt om te kankeren. Dan kunnen ze anoniem heel gemakkelijk op zo’n medium losgaan”, vertelt een opbouwwerker uit Arnhem. Een wijkregisseur stemt hiermee in: “Dat is een negatieve uitschieter omdat mensen bijna redelijk anoniem de meest idiote dingen kunnen roepen en mensen wel beïnvloeden.” Dit betekent niet dat alle pogingen van digitale participatie falen. Digitale vragenlijsten onder grote groepen, promotie van projecten via mail en sociale media zijn in enkele projecten in het verleden wel succesvol gebleken en hebben voor een toename van actoren binnen de projecten gezorgd. Digitale vragenlijsten of klantenpanels dienen hierbij wel gekoppeld te worden aan persoonsgegevens om een meerwaarde te creëren.

Ondanks dat alle partijen digitaal zijn vertegenwoordigd blijkt het (nog) geen groot succes om meer burgers te laten participeren. Het overgrote gedeelte van de respondenten geeft aan dat het opzetten van digitale participatie lastig te realiseren is. “We hebben wel wat uitgeprobeerd, maar dan zie je toch dat er weinig participatie is. Het wordt nog niet veel gebruikt, maar dat moet er nog wel aankomen. Al merk ik dat het nog lastig is”, vertelt een wijkbeheerder. Bewoners maken er zeer weinig gebruik van. Gegeven redenen zijn dat websites of virtuele gemeenschappen in onderhoud achterblijven, de wijk een zeer hoog leeftijdsniveau heeft of dat bewoners bij formele boodschappen of benaderingen de voorkeur geven aan hardcopy mededelingen op papier.

In enkele gevallen bieden de technologische ontwikkelingen wel uitkomst. Voorbeeld hiervan is 'zelforganisatie' door burgers op basis van nieuwe informatie- en communicatietechnologieën. Als voorbeeld zijn er buurtbewoners die op wijkniveau een ruil-applicatie hebben ontwikkeld. Met ondersteuning van de corporatie is dit zeer succesvol gebleken. "Daar hebben ze een wijk-app of facebook. Daar kunnen bewoners berichten op plaatsen. Er zijn mensen die, wanneer iemand een boormachine nodig heeft, dan daar hun boormachine aan iemand aanbieden", vertelt de wijkbeheerder. Volgens een deel van de respondenten is, ondanks de huidige negatieve trend, het wel mogelijk om in de toekomst in te spelen op nieuwe technologische ontwikkelingen. Het vraagt alleen continue bewaking en een vlotte terugkoppeling van de projectleider of aangever. "Het vraagt om mensen met ervaring. Je moet alleen snel reageren." Een betere afstemming met de informatietechnologie medewerkers of webbeheerders van organisaties kan hier uitkomst bieden.

Er kan worden gesteld dat de effecten zoals in de theorie worden geschetst nog niet zo ingrijpend zijn binnen de coproducties als in de literatuur wordt gesteld. Het aantal (succesvolle) virtuele gemeenschappen die een bijdrage leveren aan de beleidsproblematiek of projectvorming blijken zeer zeldzaam. Het aantal mensen dat kennisgerichte belangen wil delen is hiermee binnen de leefbaarheidsprojecten beperkt te noemen.

§ 6.2.9 Emoties

Emoties

Persoonlijk raken of beleven van het proces door voornamelijk burgers waardoor het proces van coproductie kan worden beïnvloed.

Emoties van betrokken actoren beïnvloeden het proces. Dit is voornamelijk het effect van verschil in percepties waarbij de verwachtingen van professionals en burgers niet overeen komen met het verwachte einddoel, product of procesverloop. "Het is een gegeven dat emotie van bewoners altijd een rol kan spelen. Het gaat vaak over hun leefomgeving", vertelt de wijkmanager. Voornamelijk burgers kunnen op onvoorspelbare wijze het proces vertragen of stop zetten. Van de professionele organisaties wordt verwacht rekening te houden met de innerlijke beleving en inzet van buurtbewoners. "Het is vaak ontzettend belangrijk om goed naar emoties te luisteren. Het gaat vaak over echte dingen. Je moet even de tijd nemen en soms het proces stop zetten." Het tevreden stellen van de bewoners behoort bij het oplossen van de problematiek. Het stopzetten of bijsturen van het proces door emoties te accepteren maakt dat men dichterbij het oplossen van problemen komt. Burgers kunnen de invloed van professionele organisaties als bedreiging ervaren zoals het beïnvloeden of veranderen van hun persoonlijke leefomgeving. Dit vraagt van de professionals een curatieve rol waarbij men emotie dient te accepteren en mee te nemen bij het oplossen van de problematiek die speelt.

Om in te spelen op de emoties van burgers is het voor de professionele organisaties van belang om zichtbaar voor de burger te zijn. De burger moet de ervaring hebben dat zijn of haar emotie er toe doet en dat er wel iets mee gedaan wordt. Een voorbeeld: "Tijdens de bijeenkomst stond ik daar voor die groep en daar zaten twintig bewoners en die riepen dat het allemaal een puinhoop was en scheldpartijen, negativiteit. Samen met degene die het ontwerp zou gaan maken, de politie was erbij en het liep helemaal uit de hand. Met diezelfde club mensen hebben we anderhalf jaar lang in hetzelfde gebouw een plan zitten maken. Je zag ze steeds enthousiaster worden." Anderzijds werkt dit ook bij positieve ervaringen. Wanneer burgers enthousiast bijdragen aan een leefbare wijk dient dit ook opgemerkt te worden. "In heel veel wijken begint dat met negativiteit en moeten mensen even spuien. Even stoom afblazen en zeggen wat er in het verleden niet goed is gegaan. En soms kan je daarmee meteen door of soms kost dat een hele poos voordat je vertrouwen gewonnen hebt. Dat is heel verschillend. Maar ik kom vaak tegen dat er eerst wat uit moet", stelt een projectleider leefbaarheid.

De literatuur betreffende emoties in coproducties heeft een grote mate van overlap met de praktijksituatie. Er is gebleken dat de emotie van burgers het proces dermate kunnen beïnvloeden dat de professionals binnen de coproductie hier rekening mee moeten houden. De burger verwacht dat zijn emoties serieus genomen worden en hier op wordt ingespeeld. De professionals vervullen hierin een belangrijke rol door te luisteren, begrip te tonen en een oplossing te zoeken.

§ 6.2.10 Politieke invloed & Regelgeving

<i>Politieke invloed</i>	<i>Eigen dynamiek van politieke actoren die door het complexe besluitvormingsproces invloed kunnen hebben op de coproductie.</i>
<i>Invloed van regelgeving</i>	<i>Betrokken actoren dienen zich aan de regelgeving te houden, waardoor de complexe regels de voortgang van de coproductie in gevaar kunnen brengen.</i>

De grootschalige verandering van de Woningwet 2015 heeft voornamelijk invloed op de samenwerking tussen de gemeente en woningcorporaties. De gemeenten krijgen op basis van prestatieafspraken meer zeggenschap bij het bepalen van de lokale corporatieactiviteiten. De professionele organisaties geven aan dat bij elk project rekening wordt gehouden of dit binnen de huidige wet- en regelgeving past. De Woningwet 2015 maakt dat veel corporaties in afwachting zijn hoe dit vorm wordt gegeven en daardoor voorzichtiger handelen dan voorheen. “Prestatieafspraken, met de gemeenten. Die overleggen vinden plaats.” Er wordt minder geëxperimenteerd en geïnvesteerd in projecten. Bij het herpositioneren van de corporaties blijken nog veel vraagtekens. In veel gevallen worden gesprekken gevoerd tussen corporaties en gemeenten om tot definitieve prestatieafspraken te maken. “We moeten in die Woningwet 2015 duiken en kijken wat wij allemaal moeten gaan doen. Eerlijk gezegd zijn we daar nog niet zo ver mee” en “We zitten midden in het proces. Dat zal vooral in 2016 een hot item worden”, vertellen een projectleider leefbaarheid en wijkconsulente. Hoe deze afspraken er definitief uit komen te zien blijkt nog niet helder, maar wel staat vast dat ze van invloed zullen zijn op de leefbaarheid in wijken. Dit stellen ook de professionals: “Je moet altijd afwegen als je een project start of het binnen het kader van de wet en regelgeving past”, “Als je het sec op leefbaarheid gooit zullen we minder gaan doen” en “Wij gaan als corporatie een stap terug, heel erg terug naar onze corebusiness.” Tevens weet de uitvoerend wijkregisseur van de gemeente ook nog niet definitief hoe de afspraken er uit gaan zien: “Toen is er gezegd dat projecten veel langer gaan duren omdat de gemeente ook wel toestemming moet hebben van minister Blok. En hoe dat precies wordt ingevuld. Daar is heel veel onduidelijkheid over.”

Op enkele uitzonderingen na blijkt dat de woningcorporaties zich meer zullen richten op de kernactiviteiten. Dit heeft ook te maken met de financiële gesteldheid van corporaties. Door bezuinigingen en reorganisaties blijkt er minder ruimte voor investeringen. Voornamelijk in Arnhem is er een groot bewustzijn dat de riante investeringen in het verleden in de Vogelaarwijken niet meer van deze tijd zijn. De corporaties blijven de mogelijkheid hebben om leefbaarheidsprojecten op te zetten maar zijn afhankelijker van politiek draagvlak, prestatieafspraken en gebonden budget¹⁶. Op voorhand waren de meeste corporaties sceptisch over de beperkingen: “Het was even schrikken toen we die Woningwet 2015 onder ogen kregen en dat er werd gezegd dat je eigenlijk minder op leefbaarheid mag investeren vanuit de overheid”, vertelt een projectleider. Echt blijkt het budget van €125, - ruimer dan verwacht. “Inmiddels zijn we alweer zover dat er ongeveer €125, - mag worden geïnvesteerd per verhuurder.” Een programmamanager leefbaarheid acht dit ook genoeg: “Als je €125, - te besteden hebt. Met 15.000 woningen is er budget zat. Dat krijg ik niet op. Dan moet je toch

¹⁶ €125,- maximaal per woning per jaar aangaande leefbaarheidsverbetering.

wel hele grote projecten draaien die enorm veel geld kosten. Maar bij grote projecten zal de gemeente ook weer invloed uitoefenen.” Budgettair verwachten de meeste corporaties nog ruimte te hebben om leefbaarheidsprojecten te organiseren in de toekomst, mits ze dat willen op basis van hun financiële achtergrond. Wel is gebleken dat veel corporaties in de gemeenten Arnhem en Nijmegen al gezamenlijke afspraken¹⁷ met de gemeenten hebben gemaakt over hoe zij gezamenlijk de leefbaarheid in het verleden realiseerden, echter waren deze in de meeste gevallen nog niet budget gebonden.

De ondervraagde gemeenten en woningcorporaties zijn het er over eens dat de bewoners in de hedendaagse samenleving een belangrijke rol vertegenwoordigen. Bij het maken van prestatieafspraken is het wenselijk de inbreng van huurdersorganisaties of bewoners in het debat mee te nemen. “Zodat er ruimte blijft voor professionele afwegingen en dat mensen/burgers zelf afwegen waar hun werk over zou moeten gaan en welke zijstapjes ze wel maken en welke prioriteiten ze stellen.” De verwachting is dat ondanks de veranderlijkheid van de politieke situatie en regelgeving bewoners en huurdersorganisatie blijvend inbreng kunnen aanleveren, voornamelijk op uitvoerend niveau van projecten. “In de nieuwe wet is ook opgenomen dat burgers/huurdersorganisaties meer inspraak moeten hebben.” Grootchalig ingrijpen door de Tweede kamer zoals de wetwijziging betreffende het passend toewijzen van huurders, waardoor tevens de sociale samenstelling van de wijk veranderd, gaat middels een landelijke norm. Op deze regels hebben burgers en corporaties geen directe invloed.

De politieke ontwikkelingen en veranderende regelgeving brengen ook een aantal struikelblokken met zich mee. Allereerst zijn er een aantal financieel gezonde corporaties die tevens willen blijven investeren in leefbaarheid zoals voorheen. Deze corporaties verwachten dat het gebonden budget hier in ruime mate aan kan voldoen, maar voorzien voornamelijk problemen met corporaties die zich terugtrekken op leefbaarheidsgebied. Waar in het verleden veel eenduidigheid betreffende investeringen en leefbaarheidsprojecten was tussen woningcorporaties kan dit in de toekomst discussie opleveren waar de verantwoordelijkheid van partijen ligt. “Iedereen moet zelf kijken wat hij kan en binnen welke verantwoordelijkheid.” Dit probleem zal zich voornamelijk in de wijken voordoen waar woningcorporaties een gedeeld werkgebied hebben. Een ander gevolg van de Woningwet 2015 is dat er discussie ontstaat waar de grens van kernactiviteiten en nevenactiviteiten ligt. “Hoe meer je op die prestatieafspraken richt, hoe minder je de omgevingsgerichtheid breder houdt.” De corporaties moeten afbakenen in welke mate zij nog investeren in maatschappelijk werk, sociale innovatie en leefbaarheid en of dit naar ‘redelijkheid’ gebeurt. Woningcorporaties geven aan nog niet voor ogen te hebben hoe deze afspraken er definitief uit komen te zien. Dit is ook afhankelijk van de maatschappelijke ontwikkelingen en veranderlijkheid van vele partijen in coproducties.

Daarnaast betekent het invoeren van de Woningwet 2015 dat de invulling van leefbaarheid door gemeenten en corporaties wordt verankert in prestatieafspraken. Het verharderen van afspraken zorgt voor een aantal risico’s. Allereerst worden prestatieafspraken opgesteld voor een bepaalde termijn die opnieuw worden vastgesteld binnen een bepaalde periode. Dit zorgt er voor dat organisaties mogelijk een korte termijn perspectief creëren. “Door die prestatieafspraken die elk jaar of elke twee jaar opnieuw vastgesteld moeten worden krijg je een hele korte termijn perspectief binnen organisaties wat niet wenselijk is, helemaal bij woningcorporaties niet.” Daarnaast schuift de wenselijkheid om te voldoen aan de prestatieafspraken naar de voorgrond waardoor organisaties zich mogelijk minder richten op de algemene grotere doelstelling; het verbeteren van leefbaarheid. “Door zich te richten op de prestatieafspraken worden organisaties minder gericht op coproducties en

¹⁷ Tevens afspraken op basis van KR8. Een samenwerkingsverband van acht corporaties in de regio Arnhem-Nijmegen.

leefbaarheidskwaliteit in het algemeen. Dit zorgt tevens voor mogelijke verkokering in plaats van dat organisaties gezamenlijk bezig zijn met het realiseren van hun doelstellingen of verbeteren van leefbaarheid.” Het vraagt dus alertheid van organisaties om het grote doel niet uit ogen te verliezen.

Het blijkt dat de politiek en regelgeving de coproductie zeker beïnvloeden. Voornamelijk de voorwaarden of kaders waaraan actoren moeten voldoen zijn afhankelijk van het politieke systeem. De uitvoering van veel coproducties kent, na goedkeuring van de gemeente, een redelijke mate van vrijheid. In de toekomst kan echter de Woningwet 2015 de afwegingsruimte van de leefbaarheidsprojecten inperken. Ondanks dat de meerderheid van de respondenten aangeeft bezig te zijn met de prestatieafspraken en de Woningwet 2015 blijkt in de praktijk dat er nog de nodige vraagtekens zijn hoe deze er daadwerkelijk uit zal komen te zien. De toekomst moet uitwijzen welke invloed de Woningwet 2015 heeft op de uitvoering van leefbaarheidsprojecten en hoe complex deze in de toekomst zullen zijn.

§ 6.2.11 Gelijke invloed burgers

<i>Gelijke invloed van burgers</i>	<i>Alle betrokken actoren dienen invloed te kunnen uitoefenen, waarbij in verhouding minimale machtsverschillen zijn.</i>
------------------------------------	---

In de huidige maatschappij wordt de inzet van burgerparticipatie van steeds groter belang geacht. Ook binnen de woningsector is een ontwikkeling gaande waarbij de bewoners/burgers een groot aandeel heeft bij de leefbaarheidsontwikkeling. De trend in bij leefbaarheidsprojecten zijn bewoners die binnen de kaders van de professionele organisaties worden betrokken of een manier hebben om invloed uit te oefenen. De voornaamste reden hiervoor is dat het draagvlak van burgers in veel gevallen vereist is om projecten van de grond te krijgen. “Er moet draagvlak bij de meerderheid van de burgers aanwezig zijn. Twee huurders gaan niet bepalen waar geld aan uitgegeven wordt.” Afhankelijk van het soort project dat er wordt geïnitieerd, wordt gekeken op welke manier burgers kunnen deelnemen. “Een wijkactieplan moet het wensenlijstje zijn van bewoners. Professionals hebben daar wel invloed op gehad, maar in principe zou het wijkactieplan van bewoners moeten zijn, zo zeggen ook de wijkregisseurs”, stelt de gemeente.

De speelruimte van bewoners wordt van te voren bepaald door de faciliterende organisaties en kan verschillen in opzet. De wijkmanager stelt het als volgt: “Het gaat over hun (bewoners) leefomgeving dus de betrokkenheid is groot. Daarom is het belangrijk van tevoren duidelijk te maken wat de speelruimte van bewoners is in een proces. Mogen ze meedenken, meebepalen en/of mee uitvoeren.” De professionele organisaties mogen zodoende wel vast nadenken over een oplossing, maar moeten realiseren dat deze oplossing wel gedragen en ondersteund moet worden door bewoners. De professionele organisaties proberen hierbij zelf op de achtergrond te begeleiden en burgers aan het roer te laten staan of in ieder geval het gevoel te geven invloed uit te kunnen oefenen. De manier of het niveau waarop men bewoners betreft verschilt per project. Bijvoorbeeld het realiseren van een nieuwe woonwijk kan noodzakelijk zijn. Echter zullen bewoners hier tegen stemmen. Dan is het verstandig bewoners wel mee te laten denken over de aansluiting en ontwerp van de nieuwe woonwijk. In de kern van leefbaarheidsprojecten bestaat dus degelijk de opvatting dat burgers gelijke invloed kunnen uitoefenen, tenzij het noodzakelijk fysieke ingrepen zijn van de overheid of noodzakelijk onderhoud. Vanuit de woningcorporaties en gemeenten blijkt de burgerparticipatie en invloed van burgers de afgelopen jaren van groot belang. Wordt de burger niet goed geïnformeerd of betrokken bij het proces dan zie je ook dat het verzet of juridische middelen van de burger is versterkt. De burger weet meer dan in het verleden waar hij recht op heeft, waardoor het tevens genooddaakt is de burger te alle tijde te informeren. “Bewoners zijn zich steeds meer gaan realiseren dat ze niet alles hoeven te accepteren. Veel mensen hebben wel een vorm of

beeld van juridische kennis of waar ze dat kunnen halen”, vertelt de wijkregisseur. Vanuit de gemeente blijkt dit besef ook aanwezig: “Je hoeft niet meer te denken als partij dat je zomaar iets kan bouwen. Ook overheden zijn zich steeds beter bewust geworden van de manier dat je niet zo met de bewoners/burgers moet willen omgaan.”

Dit blijkt een gevoelig punt. “De bewoners willen betrokken en geïnformeerd worden in het proces, maar hetgeen wat de bewoners oppakken en investeren is over het algemeen minimaal en zal naar verwachting ook zo blijven”, stelt een leefbaarheidsmanager. Er is vaak sprake van een aantal enthousiaste individuen dat zich sterk maakt in een wijkraad of bewonerscommissie. Echter kunnen deze niet de gehele wijk vertegenwoordigen. De meeste corporaties en gemeenten proberen dit te doorbreken door op creatieve wijze burgers te benaderen naast de vergadermomenten. Voorbeelden: “De vraag wordt altijd bij de bewoners neergelegd” en “Bij mij staat voordat ik een opdracht in ga altijd centraal wat de burgers belangrijk vinden en dat het om hun gaat.” De professionele instanties geven aan het lastig te vinden waar de grens ligt. Blijven investeren in burgers die niet meedenken of investeren in de personen die wel willen deelnemen. Veel burgers nemen initiatief wanneer het de persoonlijke ruimte aantast of verandert maar willen niet op lange termijn investeren in leefbaarheidsprojecten. Dit hoeft niet altijd een negatieve klank te hebben maar kan tevens zijn dat bewoners tevreden zijn met de huidige situatie en deze situatie willen behouden.

In de praktijk komt de vertegenwoordiging van bewoners voornamelijk af van hoogopgeleide ouderen. Binnen enkele comités of bewonerscommissies is wel een verschuiving te zien waarbij enkele jongeren aansluiten. “De bewonerscommissie zijn altijd de ouderen. Of het is een hoogopgeleide jongere.” In enkele wijken is wel een verschuiving merkbaar: “De bewoner platforms met alleen maar van die mannen boven de zestig is wel een beetje achterhaald. Ze zijn er nog wel, maar hier in de wijk is het heel gemêleerd. Ook zitten er een aantal hoogopgeleide dames bij”, vertelt de wijkregisseur. Dit is een aangename ontwikkeling voor de vertegenwoordiging van bewoners. Toch blijft het in de praktijk lastig om verschillende etnische- en leeftijdsgroepen in gelijke mate te laten vertegenwoordigen. “Het is in veel gevallen lastig om er allochtonen bij te betrekken. Dat blijft altijd een item. Dat lukt vaak niet, soms wel.”

Hierdoor blijkt het lastig om een kartrekker te vinden voor deze groepen bewoners of te laten deelnemen aan leefbaarheidsprojecten. In enkele gevallen worden deze doelgroep ook tegengehouden door een taalbarrière of cultuurverschil. Uiteindelijk blijken professionals te bepalen welk zeggenschap burgers hebben. Het streven is om elke burger invloed uit te laten oefenen, waar draagvlak bij burgers een vereiste is gebleken.

§ 6.2.12 Voortgang

Voortgang

Gestuurde onderhandelingsprocessen en interactie tussen betrokken actoren om hen actief te verbinden bij besluiten die efficiënt tot het eindresultaat leiden.

Om de besluitvorming van projecten zo soepel mogelijk te laten verlopen wordt van de verschillende actoren verwacht dat zij de besluitvorming op de verschillende mede coproducten afstemmen. De actoren hebben het besef dat iedere partij vanuit een eigen benadering of kader de samenwerking aangaat, maar dat ze elkaar wel degelijk nodig hebben. “Het besef dat niemand het alleen kan is tot iedereen doorgedrongen.” Dit maakt dat de verschillende actoren op een actieve wijze het proces moeten bewaken en bewust moeten zijn dat het (vaak) om complexe vraagstukken gaat. De projectleiders/wijkbeheerders geven aan dat de initiatiefnemer of opdrachtgever als procesbewaker optreedt. Vanaf de start van projecten, kleinschalig of grootschalig, is het van belang om de interactie af te stemmen op het

gezamenlijk denken van partijen. “Interactie en onderhandeling tussen partijen leiden meestal tot een beter eindresultaat.” Elke partij moet hierbij tijd, inzet en energie vrij maken om tot gezamenlijke efficiëntie te komen. De respondenten in de professionele organisaties geven te kennen dat binnen de cases een professionele en transparante onderhandeling wordt gehanteerd. “Daar probeer ik een rol in te spelen. Ieder vanuit zijn eigen niveau een opdracht, en zorgen voor die verbindingen en informatievoorziening”, stelt een wijkregisseur van de gemeente. Dit maakt dat de onderhandelingsprocessen vlotter verlopen en men weet waar elke partij aan toe is.

De actoren moeten niet de neiging hebben om vanuit een signaal gelijk actie te ondernemen. Verder kijken dan het huidige netwerk en naast aandacht voor efficiëntie aandacht besteden aan de inhoudelijke kwaliteit. De sociaal architect van leefbaarheidsprojecten acht dit van groot belang: “Voortdurend moet je (woonconsulenten/projectleider) ze eigenlijk helpen om even echt stil te staan en bewust af te wegen, niet wat nu het meest handigste en snelste is maar die efficiënte gedachtelijn aanvullen met een inhoudelijke kwaliteitslijn.” De grote meerderheid van de respondenten, voornamelijk professionals, geven aan dat discussie, interactie en onderhandeling er voor zorgen dat ieders belangen worden meegenomen in het proces. De onderhandelingsprocessen zijn door het maatwerk van leefbaarheidsprojecten wel degelijk van belang om de voortgang te bewaken. De aandacht rondom de Woningwet 2015 maakt dat de professionele organisaties zich er bewust van zijn dat dit binnen het beleid van de desbetreffende gemeente moet passen.

Een belangrijke waarde om voortgang te realiseren voor leefbaarheidsprojecten is de vrijwillige tijd en inzet van bewoners. “Want al die projecten staan of vallen met dat bewoners hun handen uit de mouwen steken” of “Sterker nog, zonder inzet en tijd van bewoners gebeurt er eigenlijk helemaal niets. Zonder dat stoppen we eigenlijk ook helemaal”, beschrijven een projectleider en programmamanager van woningcorporaties. De laatste jaren zie je dat er vanuit de gemeente, welzijnsinstellingen en corporaties veel wordt ingezet op contact met de bewoners. Door veel op wijkniveau actief te zijn, de ‘oren en ogen’ in de wijk te hebben, kan men het vertrouwen van de burgers winnen en de bewoner daadwerkelijk spreken over mogelijke oplossingen. Zonder goede communicatie blijkt de voortgang te stranden. “Daarom is communicatie ook zo belangrijk. Dat je communiceert waarom je iets doet.” Het is dan ook de insteek van professionele organisaties om de bewoners te blijven betrekken, tevens bij een negatieve insteek, veel contact momenten te organiseren en open te staan voor onderhandeling. De invloed van de burger op de voortgang van de projecten is vaak groot. “Bewoners een belangrijke rol laten vervullen is ook wat de wetgeving vereist.” Dit komt omdat de projecten vaak ook voor de bewoners worden geïnitieerd. Dit vraagt van de professionele organisaties kennis en expertise ten behoeve van de benadering en voorkeuren van de doelgroep. Een juiste benadering zorgt voor verbeterde participatie en voortgang.

In de leefbaarheidsprojecten worden met name bij de bewoners machtsverschillen ervaren. Voornamelijk in grootschalige projecten dient de gemeente uitsluitsel te geven over een bestemmingsplan, budget of in de toekomst prestatieafspraken met de corporaties. Dit maakt dat bewoners, ondanks dat ze betrokken worden in het proces, kunnen ervaren dat er machtsverschillen zijn tussen de professionele organisaties en bewoners.

Een verbeterpunt ten opzichte van de huidige projecten dat wordt genoemd door twee experts is het proces opdelen in tijdelijke overeenstemmingen. In de huidige projecten wordt voornamelijk over het einddoel gesproken, waarbij men zich voor een langere tijd moet committeren. Het is voor actoren lastig om het einddoel te overzien en welke gevolgen het heeft wanneer men zich hier aan bindt. Door een project op te delen in allemaal tijdelijke overeenstemmingen wordt het traject behapbaar en overzichtelijker gemaakt. “De wereld is

zo veranderlijk en complex dat je zou moeten werken met tijdelijke overeenstemming door steeds opnieuw op basis van stukjes van het proces opnieuw te communiceren.” Voorbeeld van de sociaal architect leefbaarheid: “Dat je dus niet werkt met zulke strikte convenanten. Vaak hebben partijen nog helemaal niet samengewerkt. Eerst verkennen. Wil je met mij verkennen wat daar een rol in speelt om van daaruit een preciezere probleemstelling te maken. Dan zeg ik ok, maar ik committeer mij alleen maar op het stukje probleemoriëntatie. Dan hoeven we ook geen contract te hebben, want ik kan dat overzien en daar zie ik ook wel mijn belang in.” Betrokken partijen, voornamelijk bewoners, kunnen zich op basis hiervan makkelijker committeren aan projecten. Alle partijen worden zodoende in het voorproces/ontwerp van een project benaderd en wanneer een partij zich niet betrokken voelt kan hij zich nog terugtrekken. De partijen die wel positief tegenover een traject staan kunnen wederom tot een tijdelijke overeenstemming komen. Zodoende hoeven partijen zich op kleine overzichtelijke trajecten te verbinden. De continue reflectie op projecten wordt hierdoor vergroot en partijen zouden beter weten waar ze aan toe zijn. Deze aanbeveling werd naast de sociaal architect ook voorgedragen door een adviseur leefomgeving van een woningcorporatie.

§ 6.2.13 Win-win situatie

Win-Win situaties

Voor elke betrokken actor wordt op basis van de samenwerking een meerwaarde gecreëerd die niet alleen voor het eindresultaat aanwezig is maar tevens voor elke individuele actor een positief effect heeft.

Door gezamenlijk een doel na te streven kan voor elke actor een win-win situatie worden gerealiseerd. Vaak bestaat dit einddoel uit compromissen van alle actoren, maar worden de belangrijkste voorwaarden van elke actor meegenomen. De meerderheid van de actoren is het er over eens dat door de pluriformiteit van problemen te erkennen, belangen van actoren te accepteren en een geschikte projectvorm (binnen bepaalde kaders) een meerwaarde kan opleveren voor alle actoren. Het doel om een meerwaarde te creëren voor alle betrokken actoren heeft een voorkeur bij elke coproductie. Ondanks dat er projecten aanwezig zijn waarbij geen win-win wordt gecreëerd geven respondenten aan dat dit wel onderdeel moet zijn van het streven. “Iedereen spant zich in en heeft voor allen een positief effect.” Een zeer breed scala aan factoren kan hier aan bij dragen, enkele voorbeelden betreffen vertrouwen, synergie, interactie en goede onderlinge verhoudingen. In feite dragen alle factoren die op een positieve wijze worden uitgevoerd, los van technologische ontwikkelingen, bij aan het realiseren van een win-win.

Een verschil in perceptie of opvatting tussen de actoren benadeelt het realiseren van een win-win situatie. Een doel bij sociale participatie of het vergroten van leefbaarheid is in sommige gevallen lastig meetbaar te maken. Bijvoorbeeld de realisatie van een grootschalige speeltuin op braakliggend terrein. De corporaties bevragen de burgers en deze geven aan een speeltuin te willen. Na realisatie van de speeltuin blijken de burgers nog steeds tevreden over de speeltuin, terwijl de constatering van woningcorporaties en gemeente is dat er amper gebruik van wordt gemaakt. Zijn de burgers dan tevreden met het verdwijnen van braakliggend terrein waar eerder overlast bleek of echt tevreden met de realisatie van de speeltuin? Voor de corporaties en gemeente geldt dat zij graag zouden zien dat er meer gebruik wordt gemaakt van de speeltuin aangezien er flink in is geïnvesteerd. Aan de andere kant zijn de bewoners zeer tevreden met de oplossing ondanks dat ze er geen gebruik van maken. Dit maakt het lastig om een oordeel te geven over de perceptie van een win-win situatie en resultaten van projecten niet altijd objectiveerbaar of meetbaar zijn.

In de praktijk blijkt wel, zoals de literatuur stelt (o.a. De Bruin & Ten Heuvelhof, 2011), dat coproductie moet streven naar een zowel gezamenlijke als individuele meerwaarde. Actoren

moeten enige bereidheid hebben om tot compromissen te komen. Het blijkt lastig elke individuele burger tevreden te stellen, omdat vaak het algemeen belang voorop staat. “Dus eerst stimuleren om door dat proces heen te gaan zodat ze zelf gaan zien wat de meerwaarde is.” Alle professionele organisaties staan er voor open om iedere burger in het proces op te nemen en betrekken. Hierdoor hebben burgers wel de mogelijkheid om gezamenlijk inbreng te leveren en bij te dragen aan een win-win situatie. De meerderheid van de respondenten geeft aan het besef te hebben dat bij leefbaarheidsprojecten relevante partners nodig zijn en op basis van compromissen naar de meest succesvolle coproductie te streven waar elke actor een win situatie realiseert.

§ 6.3 Leefbaarheid

Leefbaarheid

De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de sociale- en fysieke domeinen in de leef- en woonomgeving van bewoners.

De leefbaarheid kent een zeer open benadering waarbij verschillende respondenten een brede opvatting van de definitie hanteren. Het streven naar leefbaarheid kent een positieve insteek door de meeste respondenten: “Iedereen onderschrijft het nut van leefbare wijken. In die zin is het met leefbaarheid heel makkelijk. Niemand is daar op tegen als het in het belang van meerdere partijen is.” Het blijkt dat de respondenten, zoals Leidelmeijer (2008) stelt, ieder een eigen invulling geven aan het begrip, maar dat er wel degelijk een gemeenschappelijke basis voor het begrip aanwezig is. De gemeenschappelijke basis voor het begrip wordt gelegd op de vele contactmomenten in overleggen. Daarnaast is, zoals eerder gesteld, het besef bij actoren aanwezig dat ze voor leefbaarheidsverbetering op elkaar aangewezen zijn. “Er moet met de wijk, wet en uitvoerder worden overlegd. En dat is niet vervelend, maar je moet er wel goede gesprekken over hebben en weten waar je aan toe bent. Waar wij ons met name bij leefbaarheid nu op richten zijn vooral de betaalbaarheid, onderhoud, participatie, overlast en zorgtrajecten. En daar kun je heel veel onder scharen. Veilige woonomgeving draagt daar veel aan bij.” Een begrip als ‘zorgtraject’ kent geen duidelijke plaats in het sociaal domein, maar draagt wel degelijk bij aan de invloed op de mate waarin burgers zich op hun gemak voelen in de wijk. Dit komt ook doordat leefbaarheid continu laveert op de vraag die ontstaat zoals de veranderende wetgeving, eisen van burgers etc. “Leefbaarheidsverbetering bestaat uit heel veel projecten. En bij elk project loop je weer tegen andere dingen aan. Continu maatwerk, afstemmen op de vragen die je op je afgevuurd krijgt.” In de praktijk blijkt de interactie tussen het sociale en fysieke domein wel degelijk kenmerkend voor leefbaarheid. Maar de definitie is hierbij wel afhankelijk van een goede overeenstemming tussen de actoren, gezien elke actor wel degelijk een eigen opvatting heeft over de invulling.

§ 6.4 Samenvattend overzicht van factoren die door respondenten van belang worden geacht.

Spelregels	• Over het algemeen vraagt een groter project om meer vaste regels dan een kleine project. • Kleine projecten worden meer gestuurd op basis van vertrouwen. • Spelregels zijn onderhevig aan maatwerk van leefbaarheidsprojecten (afhankelijk van doel, project en betrokkenen). • Regels zijn ten behoeve van gezamenlijke oplossing en het verbinden van belangen. • Afspraken staan centraal om burgers te dienen. • Iedere actor dient geïnformeerd te worden over afspraken waarbij de burger als volledige actor mee telt. • Er moet draagvlak aanwezig zijn voor de afspraken/spelregels om projecten tot een gezamenlijk succes te maken. • Voornamelijk het einddoel staat vast, onderlinge afspraken kunnen fluctueren tijdens het proces. • Sociale participaties blijkt in sommige gevallen lastig om te zetten in harde afspraken of afspraken die meetbaar zijn. • Afspraken/spelregels geven richting aan gebruik van voorzieningen, randvoorwaarden, kernwaarden, inrichting van ruimten en investeren.
Onderlinge verhoudingen	• Coproducties staan of vallen bij het vermogen van actoren om zich aan te passen aan het proces en elkaar. • Een goede verstandhouding draagt bij aan het vermogen van actoren om zich aan te passen. • De huidige maatschappelijke situatie vraagt om een evenredige bijdrage qua inzet, tijd, energie en financiën van betrokken actoren. • Een grote mate van doelvervlechting blijkt aanwezig bij de gemeente, welzijnsinstellingen, woningcorporaties voor en met burgers. • Gemeenten/woningcorporaties vervullen de rol als faciliterend en signalerend orgaan binnen de coproducties van leefbaarheidsprojecten. • Correspondentie/informatievoorziening van project/proces naar burgers blijkt een voorwaarde om een onderlinge goede verstandhouding te realiseren, zoals duidelijkheid over budget en mogelijkheden. • Burgers dienen als gelijke en serieus partij opgenomen te worden in de coproductie voor leefbaarheid. • Betrokken actoren bijeen laten komen, debatteren, problemen voorleggen, overleggen en overleg laten plegen om tot goede onderlinge verhoudingen te komen. • De betrokken actoren moeten zich in kunnen leven in andermans perspectieven om tot goede verhoudingen/gezamenlijk doel te komen. • Het vraagt van actoren om transparant en professioneel te handelen. • Machtsverschillen tussen actoren kunnen de onderlinge verhoudingen sterk beïnvloeden, maar hier dient niet naar gestreefd te worden. • Informatievoorziening, interactie en onderhandeling dragen positief bij aan de onderlinge verhoudingen.
Win-win situatie	• Een win-win situatie moet onderdeel zijn van het streven van actoren betrokken bij een coproductie. • De actoren moeten de pluriformiteit van problemen erkennen, de belangen van elkaar accepteren en onder deze voorwaarden een geschikte projectvorm voor alle partijen realiseren. • De actoren moeten zich bewust worden dat er een verschil in percepties is/kan optreden bij de actoren en dat dit meewerkt in de opvatting van win-win situaties. • Win-win is niet altijd meetbaar, waardoor het resultaat in sommige gevallen discutabel blijft/afhankelijke van opvatting.

	De win-win situatie in de onderzochte cases streeft naar het algemeen belang voor burgers. Elke individuele burger tevreden stellen is niet in alle situaties mogelijk. Dan krijgt het algemeen belang de voorkeur.
Open beleidsprogramma	- Leefbaarheidsprojecten kennen een grote mate van interactiviteit, bijsturing en verandering (vaker regel dan uitzondering). - Het proces/project begint altijd vanuit openheid met een open mindset. Hier is alle inbreng nog mogelijk. - Een globaal einddoel staat in de meeste gevallen centraal, zoals het verbeteren van de leefbaarheid. De weg er naar toe is meer 'open'. - Om het proces/project bij te sturen en controleren wordt gebruik gemaakt van technieken als reflectieve monitoring en lean denken. - Afhankelijk van de grootte komen projecten in zowel formele als informele overlegvormen tot stand (mits er geen sprake is van vergunningen of grootschalige financiële investeringen). - Gemeente zijn meedenkend en flexibel, maar in sommige gevallen worden ze ervaren als een bureaucratisch, log apparaat dat lastig kan inspelen op snelle pragmatische oplossingen (denk bijv. aan vergunningen verstrekken). - Een open benadering vraagt om ruimte voor discussie, debat en grilligheid om opvattingen/percepties te kunnen articuleren/onderbouwen.
Afhankelijkheid	- Het bewustzijn van actoren dat zij een grote mate van overlap hebben in maatschappelijke doelen waardoor doelvervlochten en belangenverbinding optreedt. - Corporaties zijn op basis van het versnipperde/gedeelde woningbezit op elkaar aangewezen waardoor zij gebaat zijn bij een gezamenlijk leefbaarheidsproject. - Het samenwerkingsverband KR8 sterkt de gezamenlijke visie van corporaties in Arnhem en Nijmegen. - Onafhankelijk handelen van actoren vraagt om transparant en professioneel handelen, dit zorgt voor een vergroot vertrouwen. - Gemeenten en woningcorporaties zijn op elkaar aangewezen op basis van het woonbeleid, herstructurering, bouwprojecten en vergunningen. Hierdoor zullen ze gezamenlijk 'onafhankelijk' moeten handelen. - Respect tonen voor elkaars probleem helpt bij het definiëren van een gezamenlijk probleem. - De actoren dienen bereid te zijn om tot compromissen te komen om tot een gezamenlijk probleem te komen op korte of lange termijn. - De onwetendheid van het politieke orgaan beperkt het gezamenlijk definiëren van een doel/probleem. - Burgers vertonen een relatief hoge mate van individuele oriëntatie bij leefbaarheidsprojecten. - Bijscholing en competentieontwikkeling zorgen er voor dat professionals kunnen inspelen op trends, andere betrokken actoren en de veranderende regelgeving.
Technologische ontwikkelingen	- De opmars van technologische ontwikkelingen heeft ook binnen de woningsector effect gehad, echter is het gebruik van burgers middels digitale participatie minimaal gebleken in het verleden. - De technologische ontwikkelingen maken het communiceren in grootschalige netwerken gemakkelijker. Tevens het benaderen van nieuwe partijen blijkt makkelijker. - Via fora, sociale media etc. is het makkelijk anoniem te reageren. Dit heeft als gevolg dat er veel negatieve anonieme uitingen worden gedaan. - Promotie wordt vaker digitaal ondernomen. Dit heeft een groot bereik en is relatief goedkoop in te zetten. - Formele mededelingen hebben de voorkeur per brief/hardcopy naar bewoners te worden gezonden.

	• Mits er gebruik van digitale klantenpanels/vragenlijsten wordt gemaakt dan moeten deze gekoppeld worden aan persoonlijke gegevens. • Burgers kunnen door technologische ontwikkelingen zelf initiatief tonen en projectvormen opzetten, waar dit in het verleden vaak alleen van de professionele organisaties af kwam. Dit gebeurt in hele uitzonderlijke gevallen maar biedt wel perspectief voor de toekomst.
Financiële middelen	• De woningcorporaties, welzijnsinstellingen en gemeenten handelen niet vanuit een winst oogmerk. Los van een gezonde financiële organisatie is het geen streven om winst te maken in financiële zin. Het doel is te voldoen aan de wensen van de doelgroep, in dit geval de leefbaarheid voor bewoners faciliteren en verbeteren. • Bewoners van huurwoningen hebben geen directe financiële bijdrage aan coproducties betreffende leefbaarheid, los van bijdragen als het huursysteem (servicekosten) en het belastingstelsel van het Rijk. • Burgerinitiatieven en nieuwe projecten worden door de initiërende partijen op basis van relevantie en beschikbare financiële middelen afgewogen. • Professionele organisaties gaan uit van een evenredige verdeling van inzet en financiële middelen bij gezamenlijke leefbaarheidsprojecten. • Op een aantal uitzonderingen daargelaten zetten woningcorporaties stappen terug en zijn voorzichtiger met risicovolle investeringen. • Voor het succesvol vormgeven van coproducties inzake leefbaarheid is de inbreng van financiële middelen vaak noodzakelijk. De investeringen zorgen er veelvuldig voor dat projecten opgestart kunnen worden en onderhouden. Echter stellen een aantal corporaties dat ondanks het afnemende budget succesvolle leefbaarheidsprojecten niet altijd afhankelijk zijn van (veel) geld. • De gemeente heeft ook als publiek orgaan veel initiatieven lopen waar zij geld in investeren, al moet daar ook worden bespaard. • De tijden van de “Vogelaargelden” met enorme subsidies worden ook wel als gouden tijden ervaren voor leefbaarheidsinvesteringen maar wordt binnen het hedendaags beleid niet meer als realistisch gezien. De corporaties zijn zich er bewust van dat deze tijd voorbij is en de investeringen in de huidige en toekomstige setting meer ingetogen wordt. • Op wijkniveau, waar corporaties gefragmenteerd huizenbezit hebben, zijn in het verleden vaak gezamenlijke investeringen gedaan. Wanneer één van de corporaties geen of in mindere mate een bijdrage kan leveren dan kan dit conflicten opleveren of coproducties in gevaar brengen.
Betrokkenheid belanghebbenden	• Doelvervloechting maakt dat betrokken actoren voor een meerwaarde kunnen zorgen. -Corporaties streven naar leefbare, veilige en sociale wijken. -Gemeente zet zich in voor minder verloedering, minder overlast en een toename van veiligheid. • Het betrekken van relevante belanghebbenden start vaak vanuit één kartrekker of projectgever. • Een groot netwerk/vast overleg met relevante actoren maakt dat relevante betrokkenen in het proces kunnen worden betrokken. • Leefbaarheid kent een grote mate van acceptatie en positieve ondersteuning (weinig mensen zijn er tegen). • Professionele organisaties zijn een voorwaarde om de belangen te verbinden en als klankbord te fungeren bij belanghebbenden. -Tevens het gesprek voeren met burgers om te weten wat er speelt en welke belangen er in de wijk spelen. • Het betrekken van (veel/alle) burgers blijkt lastig te realiseren ondanks grote mate van inzet door de professionele organisaties.

Voortgang	• Om de besluitvorming van projecten zo soepel mogelijk te laten verlopen wordt van de verschillende actoren verwacht dat zij de besluitvorming op de verschillende mede coproductanten afstemmen. • Interactie en onderhandeling tussen partijen leiden meestal tot een beter en efficiënter eindresultaat. • Om de voortgang te bewaken is de inzet, tijd en energie van alle betrokken actoren een voorwaarde voor het vormgeven van coproducties. • De actoren moeten niet de neiging hebben om vanuit een signaal gelijk actie te ondernemen. Naast aandacht voor efficiëntie aandacht besteden aan de inhoudelijke kwaliteit. • De grote meerderheid van de respondenten, voornamelijk professionals, geven aan dat discussie, interactie en onderhandeling er voor zorgen dat ieders belangen worden meegenomen in het proces. • De onderhandelingsprocessen zijn door het maatwerk van leefbaarheidsprojecten wel degelijk van belang om de voortgang te bewaken. • Een juiste benadering van de professionele organisaties naar de burgers toe op basis van kennis en expertise zorgt voor verbeterde participatie en voortgang. • In de leefbaarheidsprojecten worden met name bij de bewoners machtsverschillen ervaren. Voornamelijk bij grootschalige projecten met invloed van de gemeente/regelgeving/grote budgetten zorgt dat bewoners machtsverschillen kunnen ervaren. • Het is voor actoren lastig om het einddoel te overzien en welke gevolgen het heeft wanneer men zich hier aan bindt. Door een project op te delen in allemaal tijdelijke overeenstemmingen wordt het traject behapbaar en overzichtelijker gemaakt.
Openbaarheid	• De openbaarheid van media kan op positieve als negatieve wijze worden ervaren. In de praktijk ziet men zeer uiteenlopende reacties van de media over projecten. • Het wordt aangeraden om, waar mogelijk, een goede verstandhouding te realiseren met de (lokale) media. • De corporaties, gemeenten en welzijnsinstellingen trachten zelf ook meer bekendheid aan initiatieven te geven door de media te betrekken. De media kan de betrokkenheid van actoren vergroten en de sleutel tot nieuwe betrokkenen zijn. • Een risico van de veel media is dat het een vorm betreft van eenzijdige communicatie waardoor de discussiemogelijkheid naar bewoners toe ontbreekt. • Voor officiële of formele vermeldingen verkiezen veel bewoners een hardcopy brief van de corporatie of gemeente boven andere kanalen.
Politieke invloed/regelgeving	• Professionals ervaren dat veranderende politieke situatie of regelgeving grondige gevolgen kan hebben op de verhoudingen tussen actoren in coproducties. • De grootschalige verandering van de Woningwet 2015 heeft voornamelijk invloed op de samenwerking tussen de gemeente en woningcorporaties. • De professionele organisaties geven aan dat bij elke project rekening wordt gehouden of dit binnen de huidige wet- en regelgeving past. De Woningwet 2015 maakt dat veel corporaties in afwachting zijn hoe dit vorm wordt gegeven en daardoor voorzichtiger handelen dan voorheen. • Hoe de prestatieafspraken er definitief uit komen te zien blijkt nog niet helder, maar wel staat vast dat ze van invloed zullen zijn op de leefbaarheid in wijken. Op enkele uitzonderingen na blijkt dat de woningcorporaties zich meer zullen richten op de kernactiviteiten.

	• De corporaties blijven de mogelijkheid hebben om leefbaarheidsprojecten op te zetten maar zijn afhankelijker van politiek draagvlak, prestatieafspraken en gebonden budget. • De corporaties moeten afbakenen in welke mate zij nog investeren in maatschappelijke werk, sociale innovatie en leefbaarheid en of dit naar 'redelijkheid' gebeurd. • Een aantal corporaties verwacht hinder te ondervinden van het feit dat een aantal corporaties minder gaat investeren en een aantal blijvend willen investeren. Dit is tegenstrijdig in wijken met gedeeld woningbezit. • Het verharden van prestatieafspraken brengt een risico met zich mee dat organisaties zich alleen nog maar richten op de wenselijkheid van de afspraken/verkokering i.p.v. dat organisaties gezamenlijk bezig zijn met het realiseren van hun doelstellingen of verbeteren van leefbaarheid. • Bij het maken van prestatieafspraken is het wenselijk de inbreng van huurdersorganisaties of bewoners in het debat mee te nemen.
Emoties	• Het is een gegeven dat emoties van burgers altijd een rol kunnen spelen. Het gaat over hun leefomgeving. Dit is voornamelijk het effect van verschil in percepties waarbij de verwachtingen ten opzichte van elkaar niet overeen komen met het verwachtte einddoel, product of procesverloop. • Het tevreden stellen van de bewoners behoort bij het oplossen van de problematiek. • Om in te spelen op de emoties van burgers is het voor de professionele organisaties van belang om zichtbaar voor de burger te zijn. De burger moet de ervaring hebben dat zijn of haar emotie er toe doet en dat er degelijk iets mee gedaan wordt.
Gelijke invloed burgers	• Binnen de woningsector is een ontwikkeling gaande waarbij de bewoners/burgers een groot aandeel of zeggenschap hebben bij de leefbaarheidsontwikkeling. Draagvlak van burgers is in veel gevallen vereist om projecten van de grond te krijgen. • Afhankelijk van het soort project dat er wordt geïnitieerd, wordt gekeken op welke manier burgers kunnen deelnemen. Mogen ze meedenken, meebepalen en/of mee uitvoeren. • De burger weet meer dan in het verleden waar hij recht op heeft, waardoor het tevens genoodzaakt is de burger te alle tijde te informeren. • De bewoners/burgers willen betrokken en geïnformeerd worden in het proces, maar hetgeen wat de bewoners oppakken en investeren is over het algemeen minimaal en zal naar verwachting ook zo blijven. • In de praktijk komt de vertegenwoordiging van bewoners voornamelijk af van hoogopgeleide ouderen.
Leefbaarheid	• Gemeenschappelijke basis voor de definitie van het begrip leefbaarheid, maar wel onderhevig aan de eigen invulling van actoren. • Leefbaarheid vraagt om continu laveren op de vragen die uit het veld naar voren komen zoals de veranderende wetgeving en eisen van burgers. • Definitie van leefbaarheidsproject bij coproducties afhankelijk van overeenstemming actoren.

Tabel 4. Overzicht van resultaten.

§ 6.5.1 Nabijheid van locatie

Om bewoners of burgers te betrekken is het van belang dat de locatie waar zij inspraak hebben of hun mening kunnen uiten goed bereikbaar is, in dit geval benoemd als nabijheid van locatie. Dit blijkt voornamelijk uit de betrokken professionals die veel op uitvoerend vlak bezig zijn zoals de wijkbeheerder, wijkregisseur en projectleider. Zo blijkt uit een interview met een projectleider dat deze factor nog vaak over het hoofd wordt gezien. “Die wordt nog wel eens over het hoofd gezien. De nabijheid van een locatie. Dat lijkt niks. Maar ik heb wel een voorbeeld van Zwanenveld¹⁸. Daar heb je een aantal hoogbouwflats, met veel senioren. Er is een ontmoetingsruimte maar dan moet je door een donker steegje en dat is net iets te ver. Het is dus van belang dat er dichtbij mensen kwijt kunnen. Meer is niet nodig, maar wel een heel relevant iets.” Een wijkmanager stemt in dat het “veelal voor ouderen” van belang is of een bijeenkomst of overleg dichtbij wordt georganiseerd voor bewoners. Tot slot volgt nog een voorbeeld van een wijkbeheerder van een woningcorporatie die stelt dat de corporatie voor iedere bewoner goed bereikbaar moet zijn en dat dit in de huidige situatie niet altijd zo blijkt. “De bereikbaarheid, we zitten in het centrum, mensen die met de auto komen moeten zes euro betalen of mensen met het openbaar vervoer moeten helemaal vanaf het station deze kant op komen. Dat vragen we van onze jongere huurders, maar ook voor onze seniorenhuurders. Dus het aanwezig zijn in de wijk is wel een voorwaarde, ook voor woningcorporatie x om op locatie te kunnen werken”. Zo blijkt dat, voornamelijk voor ouderen, om inbreng te leveren ten aanzien van leefbare wijken zij dit in de nabijheid van de woonwijk moeten kunnen vervullen of realiseren.

§ 6.5.2 Burgerparticipatie

Op basis van de literatuur kan al worden gesteld dat burgers de kans moeten hebben om te participeren en daarbij een gelijke invloed moeten kunnen uitoefenen als andere coproducerende partijen. Echter blijkt dat de burgers wel moeten deelnemen/participeren om coproducties van de grond te krijgen. De bewonerscommissies stellen ook: “Wij willen best wel veel ondernemen maar je krijgt niet veel mensen mee. Dus we zijn begrenst in onze mogelijkheden daarin.” Een bestuurslid en wijkvoorzitter van het wijkcentrum stemt hiermee in: “Burgerparticipatie is wel een voorwaarde om samen te werken”. Om burgers in de toekomstige projecten ook als gelijkwaardige partijen te kunnen betrekken is het van belang om te voldoen aan een aantal voorwaarden, zo stellen Loyens & Van de Walle, (2006). Allereerst moet er een meerwaarde worden gecreëerd. Vervolgens moeten, in dit geval de professionele organisaties, de afweging maken of de problematiek geschikt is om de bevolking bij te betrekken. Daarnaast moet men wederzijds vertrouwen in elkaar hebben, overeenkomstige doelstellingen realiseren, het project geschikt zijn voor maatwerk, gebruik maken van verschillende participatietechnieken, ruimte zijn voor beleidsbeïnvloeding, het momentum van uitvoering kloppen, de impact worden afgewogen, transparant worden gehandeld door alle partijen, voldoende informatie/communicatie zijn en tot slot moet er voldoende financiële en personele capaciteit aanwezig zijn om burgers te betrekken (Loyens & Van de Walle, 2006).

¹⁸ Wijk in Nijmegen.

§ 6.5.3 Faciliterende kartrekker

Vanuit de professionele organisaties is een verandering zichtbaar ten opzichte van vroeger. Waarbij zij eerder volledige projecten organiseerden en uitvoerden zien zij zichzelf hedendaags als faciliterende kartrekker. Deze insteek past beter in de huidige maatschappij gezien de situatie rondom leefbaarheidsprojecten die veelal af moeten met minder budget en mankracht moeten worden georganiseerd. “De professionals zitten op de achterbank en ondersteunen waar indien nodig. De bewoners staan aan het roer” en “Je moet het gewoon goed faciliteren en dan kan je aan de slag met elkaar” stellen de wijkmanagers. Zoals is gebleken nemen de woningcorporaties deze faciliterende rol daadwerkelijk op zich wanneer de burger of bewoners participeert in het traject, zo niet dan wordt deze rol niet vervuld. “Wij willen wel faciliteren, ook wel aanjagen maar we gaan het niet zelf doen” en “Uiteindelijk gaat het om de inzet die instellingen plegen om de bewoners te faciliteren.”

§ 6.6 Vergelijking van cases

Over de centrale problematiek en invulling van coproductie is een zeer grote mate van overeenstemming binnen beide gemeenten. Dit komt tevens omdat beide gemeenten en woningcorporaties actief opereren in het regionaal overleg en het samenwerkingsverband van acht corporaties ‘Kr8-corporaties’. Dit maakt dat veel problematiek naast individuele verantwoording ook een gezamenlijke verantwoording met zich mee brengt. De nieuw geconstateerde relevante factoren zoals de inzet van een kartrekker, belang van burgerparticipatie en nabijheid van de locatie worden in beide gemeenten onderschreven. Tussen de twee cases is een grote mate van verwevenheid zichtbaar. Een verschil dat wel degelijk merkbaar is tussen de respondenten in Arnhem en Nijmegen is de aandacht voor de Vogelaarwijken. In Arnhem wordt de financieel veranderende situatie vaak in één adem genoemd met het afschaffen van de Vogelaarwijken en Vogelaargelden. In Nijmegen is dit in een veel mindere mate aanwezig en verwijst men sneller naar de veranderende regelgeving. Gezien het grote aantal Vogelaarwijken in Arnhem, waar tevens een relatief groot aantal interviews is afgenomen, zal dit in de discussie worden opgenomen.

§ 6.7 Conclusie resultaten

Het blijkt dat een groot aantal factoren uit de literatuur overeenkomsten laat zien met dit onderzoek. Er heerst nog onduidelijkheid over de definitieve invulling van de Woningwet 2015 en de nieuwe regelgeving. Een belangrijke bevinding uit de resultaten is het feit dat er naast de huidige bekende factoren tevens specifiek voor coproducties betreffende leefbaarheidsprojecten een aantal nieuwe factoren naar voren zijn gekomen die relevant worden geacht.

Hoofdstuk 7. Conclusie

In deze studie staat centraal op welke wijze coproducties tussen woningcorporaties, gemeenten, bewoners en andere maatschappelijke organisaties bij het werken aan leefbare wijken het beste kunnen worden vormgegeven binnen de kaders van de Woningwet 2015. Op basis van deze hoofdvraag zijn een tweetal cases geselecteerd waarbij achtereenvolgens aandacht is geweest hoe het proces van coproductie tot stand komt, welke factoren hierbij een positieve of negatieve rol hebben en tot slot welke effecten dit op de relatie tussen de actoren in de woningsector heeft. Allereerst volgt per factor een conclusie in welke mate deze bijdraagt aan het vormgeven van coproducties ten behoeve van leefbaarheid. Vervolgens worden de deelvragen beantwoord. Tot slot volgt de beantwoording van de centrale hoofdvraag van het onderzoek. Aansluitend worden in hoofdstuk 8 de aanbevelingen gepresenteerd.

§ 7.1 Conclusie factoren

Spelregels

Regels geven richting aan een gezamenlijke oplossing en het verbinden van belangen. In het algemeen vragen grotere projecten om meer vaste regels dan kleinschalige projecten. Afspraken geven richting aan de inhoudelijke en procesmatige facetten van het project, waarbij de spelregels op een interactieve en veranderlijke wijze worden bijgestuurd. Spelregels geven richting aan voorzieningen, randvoorwaarden, kernwaarden, inrichting van de ruimten en investeringen grotendeels zoals de literatuur stelt.

Onderlinge verhoudingen

Actoren moeten zich tijdens het proces aanpassen aan elkaar. Dit vraagt om een evenredige bijdrage van inzet, tijd en financiën door actoren (op burgers na). Het vraagt van de professionele organisaties om interactie, informatievoorziening en onderhandelingen naar elkaar maar voornamelijk naar de burger toe.

Win-win situatie

Om synergie te creëren moeten actoren de pluriformiteit van problemen erkennen, elkaars belangen accepteren en bewust zijn dat verschillen in percepties kunnen ontstaan. Een win situatie voor de burgers blijkt in veel gevallen gelijk aan een win situatie voor de professionele organisaties, gezien de professionele organisaties zich voornamelijk voor de burgers inzetten. Het daadwerkelijk meten van de win-win situatie blijkt lastig omdat projecten vaak onderhevig zijn aan percepties en lastig meetbare waarden.

Open beleidsprogramma

Coproducties vragen om maatwerk waarbij deze onderhevig zijn aan interactiviteit, bijsturing en verandering van het proces. Het einddoel staat vaak vast, maar het proces is open en vraagt om sturing door professionals. Grootschalige projecten eisen meer sturing gezien formele contractvormen en risico's van financiën. Tot slot draagt discussie en overleg bij aan eenduidigheid van het proces.

Afhankelijkheid

Actoren zijn verbonden door een hoge mate van maatschappelijke doelvlechting. Het besef dat professionals tot een gezamenlijke compromis/oplossing moeten komen is aanwezig. Dit vraagt om transparant en professioneel handelen. Onwetendheid van politiek of weinig initiatief van burgers beperken het afhankelijk handelen.

Technologische ontwikkelingen

Het aantal bewoners dat digitaal participeert of bijdraagt aan beleids- of projectinvulling blijkt minimaal, wanneer dit wel gebeurt blijkt het vaak negatief en anoniem te gebeuren. Er liggen

wel kansen, maar op het moment wordt de voorkeur gegeven aan persoonlijke aandacht van burgers.

Financiële middelen

In de coproducties ten behoeve van leefbaarheidsprojecten staat vast dat burgers geen directe financiële bijdrage leveren. Voornamelijk de gemeenten en corporaties zijn samen verantwoordelijk voor de evenredige financiële investering. In de toekomst zal dit mogelijk problemen opleveren omdat een aantal corporaties en gemeenten moeten besparen.

Betrokkenheid van belanghebbenden

Professionele organisaties vervullen een essentiële rol als kartrekker of projectgever om de belangen van actoren en burgers in kaart te brengen. Professionals signaleren relevante partijen, fungeren als klankbord en verbinden belangen van actoren en burgers. De grootste uitdaging hierin is het realiseren van een gelijkwaardige burgerparticipatie.

Voortgang

De voortgang vraagt van actoren om de besluitvorming gezamenlijk op elkaar af te stemmen. Onderlinge interactie en onderhandeling zorgen hierbij voor een efficiënter proces. Daarnaast moet de inhoudelijke kwaliteit worden beheerd om machtsverschillen te voorkomen. Tot slot kan om het proces te overzien het project in tijdelijke behapbare overeenstemmingen worden opgedeeld om de voortgang overzichtelijker te maken.

Openbaarheid

De media kan percepties van actoren in de coproductie beïnvloeden waardoor de beeldvorming positief of negatief wordt versterkt. De media kan een meerwaarde zijn om de betrokkenheid van actoren te vergroten en nieuwe bewoners te enthousiasmeren. Echter gezien de eenzijdige communicatie van media blijkt openbaarheid geen voorwaarde voor succesvolle coproducties omdat het ontbreekt aan onderhandeling en interactie met actoren.

Politieke invloed en Regelgeving

Veel corporaties zijn in afwachting hoe de prestatieafspraken rondom de Woningwet 2015 daadwerkelijk in de toekomst worden vormgegeven. Wel blijkt de complexe regelgeving en veranderlijkheid van de politieke besluitvorming de verhoudingen tussen actoren te kunnen veranderen. Dit vraagt van professionals om de huidige regelgeving te kennen en binnen de gestelde kaders te werken. Dit wordt ook vanuit de regelgeving verwacht bij de vertaalslag naar huurders/burgers in de praktijk.

Emoties

Bij coproductie ten behoeve van leefbaarheid is het een voorwaarde om rekening te houden met emotionele invloeden van actoren en burgers. Van professionele organisaties wordt verwacht om het proces zo in te richten dat burgers kans hebben hun emoties te uiten en het gevoel te krijgen daadwerkelijk serieus genomen te worden.

Gelijke invloed burgers

Draagvlak van burgers is een vereiste gebleken om leefbaarheidsprojecten van de grond te krijgen. De professionals bepalen of burgers meebepalen, meedenken of mee uitvoeren. Het streven is om elke burger een gelijke kans te bieden aan leefbaarheidsprojecten.

Nabijheid van locatie

Om de kans op inspraak van burgers te vergroten is een goed bereikbare en dichtbij zijnde locatie vereist. Op deze wijze kunnen alle belanghebbenden relatief gemakkelijk deelnemen aan de coproducties.

Burgerparticipatie

Gebleken is dat zonder deelname of participatie van burgers coproducties niet van de grond komen. Het vraagt van de professionele organisaties een kundig oordeel om te beslissen op welke wijze de burgers worden betrokken en ook daadwerkelijk inzet tonen om te gaan participeren.

Faciliterende kartrekker

De professionele organisaties dienen als faciliterende kartrekker bij coproducties, maar organiseren geen projecten zonder gezamenlijke inbreng van burgers. Deze insteek past beter bij leefbaarheidsprojecten die veelal af moeten met minder budget en mankracht. De professionals ondersteunen, de bewoners sturen.

§ 7.1.1 Algemeen oordeel van factoren

Op basis van de resultaten wordt duidelijk dat in de cases Arnhem en Nijmegen een groot aantal factoren als voorwaarde worden gezien bij het succesvol vormgeven van coproducties aangaande leefbaarheidsprojecten. Het onderzoek laat in grote mate overeenstemming zien tussen de vereisten in de literatuur en de relevante vereisten in de praktijk. De op voorhand geachte succesfactoren “Technologische ontwikkelingen” en “Openbaarheid” blijken in mindere mate bij te dragen aan een succesvolle coproductie dan op basis van de theorie wordt gesteld. Verder is gebleken dat de overige twaalf factoren wel degelijk een belangrijke rol vervullen bij het vormgeven van coproducties en afhankelijk van de uitvoering zowel als succes- of faalfactor kunnen fungeren. Tevens zijn er een drietal factoren toegevoegd die relevant blijken bij coproducties in de woningsector: een faciliterende kartrekker, burgerparticipatie en de nabijheid van de locatie waar burgers terecht kunnen.

§ 7.2 Nieuwe wetgeving: Welke afwegingen zijn door de woningcorporaties gemaakt?

Op basis van deze studie kan worden gesteld dat de nieuwe wetgeving er zeer specifiek op gericht is om de leefbaarheidsinvesteringen of projecten beheersbaarder en controleerbaarder te maken. In de praktijk is er vanuit de overheid, in dit geval de gemeenten, de uitdaging en het streven om de investeringen, processen en doelen van de leefbaarheidsprojecten te kunnen sturen en overzien. De prestatieafspraken dienen er voor om op een gezamenlijke wijze met relevante actoren invulling te geven aan coproducties ten behoeve van leefbaarheid, maar tegelijkertijd de ‘redelijkheid’ van de investeringen te kunnen bepalen. Dit komt voornamelijk door grootschalige investeringen van woningcorporaties die te risicovol zijn geweest.

Het blijkt lastig om een oordeel te vellen over de daadwerkelijke afwegingen die de woningcorporaties in de praktijk moeten maken betreffende de prestatieafspraken omtrent de nieuwe Woningwet 2015. De woningcorporaties geven allen aan in overleg te zijn met de gemeente over de invulling van de prestatieafspraken, maar durven geen uitspraken te doen over de definitieve vorm of uitvoering van de prestatieafspraken. Naar verwachting zullen deze pas in 2016 daadwerkelijk in hun definitieve vorm naar buiten treden. Dit heeft deels ook gelegen aan de selectie van de respondenten. Los van de daadwerkelijk bevestigde afwegingen kan er gesteld worden dat de woningcorporaties er stellig vanuit gaan dat de burger/huurder dezelfde belangrijke rol zal blijven vervullen bij de invulling van leefbaarheidsprojecten. De nieuwe woningwet vraagt dit ook van de gemeenten. Dit zorgt ervoor dat de gemeenten en corporaties zich moeten blijven conformeren aan de veranderende politieke regelgeving en hier gezamenlijk invulling aan moeten geven. Op basis van het onderzoek blijkt dat woningcorporaties met de nieuwe wetgeving nog steeds de mogelijkheid hebben om zelfstandig leefbaarheidsprojecten te initiëren en op te starten, al zal deze binnen de kaders van de nieuwe wetgeving gerealiseerd moeten worden. Deze prestatieafspraken zijn flexibel

per gemeente, waarbij de woningcorporaties indirect afhankelijk zijn van het politiek draagvlak in hun werkgebied.

De belangrijkste beperkende factor, tevens één van de belangrijkste redenen om de Woningwet 2015 in te voeren, is het gebonden budget¹⁹. Deze is gebaseerd op een landelijke norm en zal voor elke gemeente, los van prestatieafspraken, hetzelfde zijn. Alle respondenten van de woningcorporaties verwachten dat binnen dit gebonden budget genoeg mogelijkheden zijn om in de toekomst te blijven investeren in leefbaarheidsprojecten.

Het belangrijkste aangedragen risico van de nieuwe wetgeving is het feit dat er door de verharding van prestatieafspraken de kans bestaat dat de woningcorporaties zich alleen nog maar richten op de wenselijkheid/verkokering van de afspraken²⁰ en het doel 'het verbeteren van de leefbaarheid' uit het oog verliezen. Dit kan voor een toename van conflicten zorgen bij het maken van compromissen of gezamenlijke afspraken tussen woningcorporaties. De éne corporatie zal wel willen investeren en de ander zal alleen willen voldoen aan de daadwerkelijke afspraken.

Concluderend blijkt dat er nog veel vraagtekens zijn rondom de afwegingen die woningcorporaties daadwerkelijk zullen maken in de toekomst betreffende de Woningwet 2015 en prestatieafspraken. Twee facetten zijn in redelijke mate aanneembaar; de burger blijft centraal staan bij leefbaarheidsprojecten en de gemeente en corporaties zullen nog meer dan voorheen van elkaar afhankelijk worden.

§ 7.3 Het effect van coproductie op lokaal niveau voor organisaties binnen woningsector

Er kan worden gesteld dat coproducties binnen de woningsector²¹ relatief veel worden ingezet en vaak een meerwaarde hebben voor de organisaties die hierbij betrokken zijn. Door met meerdere partijen een gezamenlijke coproductie op te zetten wordt voor alle betrokken partijen een meerwaarde gecreëerd. Dit is gebaseerd op een aantal constatering. Allereerst hebben de betrokken partijen bij een succesvolle uitvoering van de coproductie een financieel voordeel, aangezien zij gezamenlijk investeren om hetzelfde doel te realiseren. Dit sluit aan op het feit dat de betrokken actoren bij leefbaarheidsprojecten een grote mate van doelvervlechting kennen, waardoor in de praktijk het streven naar het gezamenlijk doel en het sluiten van compromissen realistisch is. Verder zorgt een coproductie voor een bepaalde mate van toezicht op elkaar wanneer projecten op basis van meerdere professionals worden ontworpen. Tot slot zorgen de coproducties binnen de woningsector er voor dat elke burger kan en mag deelnemen²². De professionele organisaties zorgen voor kansen die er normaliter niet voor elke burger zullen zijn.

Ofschoon dat er veel voordelen kunnen zitten aan coproducties op lokaal niveau blijken er ook een aantal factoren te zijn die tevens minder succesvol kunnen uitpakken. Een coproductie vergt van elke partij dat zij compromissen sluit. Hierdoor zal elke partij deels zijn of haar ideale beeld/visie moeten aanpassen of bijstellen. Dit vraagt van betrokken organisaties een goede afweging of motivatie om tot compromissen te komen. Zijn zij in staat om tot gezamenlijke doelen te komen, als evenredige partners te handelen en alle beschikbare informatie transparant naar buiten brengen? De betrokken organisaties moeten zich er bewust van zijn dat bepaalde competenties (factoren) als voorwaarde worden gesteld om tot een succesvolle coproductie te komen. Daarnaast is gebleken dat burgers indirect zeer veel invloed hebben op de coproducties. De coproducties worden in bijna alle gevallen voor de burgers gefaciliteerd,

¹⁹ Naar alle waarschijnlijkheid zal dit €125,- per woning/huishouden zijn.

²⁰ Voornamelijk de financieel minder gezonde corporaties.

²¹ Op basis van de gesproken partijen.

²² Uitzonderingen daargelaten.

echter wanneer blijkt dat burgers hier geen energie in willen steken zal de coproductie geen doorgang geven. De burger heeft hierdoor veel invloed op de professionele organisaties of er wel of geen win-win situatie wordt gerealiseerd.

§ 7.4 Het effect van Woningwet 2015 op de relaties tussen organisaties bij het verbeteren van leefbaarheid

Gebleken is dat leefbaarheidsverbetering in bijna alle gevallen wordt georganiseerd vanuit gedeelde betrokkenheid waarbij de professionele organisaties in de cases een goede tot zeer goede relatie hadden. Dit blijkt uit het feit dat ze weten welke onderlinge belangen er spelen, dat ze wekelijks overleg hebben en gezamenlijk in onderhandeling dezelfde doelen nastreven of realiseren. Zoals eerder gesteld kan er op basis van deze studie nog geen definitief oordeel worden gegeven over welk effect de Woningwet 2015 heeft. In de praktijk blijkt het lastig antwoord te geven op de vraag in welke mate de Woningwet 2015 de relaties tussen organisaties zal beïnvloeden. De veranderlijkheid van de politiek en maatschappij hebben hier een groot aandeel in. Daarnaast zal een definitief oordeel pas worden geveld wanneer de prestatieafspraken in de casegemeenten definitief gevormd zijn.

De verwachting die voornamelijk bij de professionele organisaties naar voren komt is dat de relaties tussen organisaties wel degelijk zullen veranderen. Dit heeft naast de wetgeving tevens te maken met de financiële gezondheid van organisaties. De verwachting is dat er een aantal corporaties blijvend zullen investeren, waar het overige deel van de woningcorporaties op leefbaarheidsinvestering veel behoudender zal worden. Dit zal de relaties testen en uitdagender maken gezien het lastiger is om tot compromissen te komen betreffende leefbaarheidsprojecten.

Tot slot is de verwachting dat voornamelijk de relaties tussen de gemeente en woningcorporatie zal veranderen. De woningcorporaties worden meer dan in het verleden afhankelijk van de gemeente en het is een voorwaarde om, uitgaande van de betrokken burgers, coproducerend te denken op zowel lange als korte termijn. Van de gemeente wordt tevens verwacht een openheid betreffende relevante vraagstukken of veranderende regelgeving te geven. Meer dan ooit tevoren zullen de transparantie en professionaliteit van alle organisaties getest worden, voornamelijk bij het niet eens worden over de prestatieafspraken. Daarnaast kan de Woningwet 2015 invloed hebben op de machtsverhoudingen tussen professionele organisaties, al gaat het merendeel van de respondenten hier niet vanuit gezien zij in grote mate ook van elkaar afhankelijk zijn.

§ 7.5 Centrale hoofdvraag

Hoe kan coproductie tussen woningcorporaties, gemeenten, bewoners en andere maatschappelijke organisaties bij het werken aan leefbare wijken het beste worden vormgegeven binnen de kaders van Woningwet 2015 met het oog op leefbaarheid?

De coproducties betreffende leefbare wijken worden vormgegeven op basis van maatwerk. Elk traject vraagt om een specifieke benadering. Dit maakt dat de 'beste vormgeving' altijd onderhevig is aan de besluitvorming van verschillende actoren. Elke coproductie kan worden beschreven als een zoektocht naar overeenstemming om de (individuele) burgers tevreden te stemmen. De uitvoering van bepaalde succes- of faalfactoren bepaalt in welke mate aan het succes van coproducties kan worden voldaan. Elke afzonderlijke factor kan de coproductie op zowel negatieve als positieve wijze beïnvloeden, afhankelijk van de condities van de coproductie. Voor coproducties geldt niet dat alle factoren in dezelfde mate aanwezig hoeven te zijn. Dit is afhankelijk van de betrokken actoren en bijbehorende gezamenlijke beeldvorming van het proces en einddoel. Per coproductie blijkt dat specifieke factoren doorslaggevend kunnen zijn om tot een succesvolle coproductie te komen of projecten van de grond te krijgen, zoals financiën of goede verstandhouding tussen actoren. Bij elke coproductie zal afzonderlijk

moeten worden bekeken welke factoren op welke wijze het beste kunnen worden ingezet om tot een succesvolle gezamenlijke win-win te komen. De wijze waarop actoren in staat zijn de factoren succesvol vorm te geven, inclusief de invloed de regelgeving en Woningwet 2015, geven hierbij in grote mate de beperkingen en grenzen van de coproducties aan zoals toegelicht bij elke deelconclusie. Gebleken is dat een aantal factoren binnen de sociale woningsector in mindere mate bijdragen aan een succesvolle coproductie. Dit gaat in de onderzochte cases voornamelijk om de inzet van technologische ontwikkelingen of de inzet van media naar de burgers toe. Het overige deel van de factoren is veelvuldig van groot belang bij coproducties en kan elkaar versterken mits aandachtig en zorgvuldig uitgevoerd. Deze uitvoering is herhaaldelijk afhankelijk van de kennis en expertise van de professionele organisatie en professionals. Dit vraagt van de professionals coproducties zowel inhoudelijke als procesmatig sturing zonder dat de burger hierbij het gevoel heeft achtergesteld te worden. Dit voornamelijk omdat in veel coproducties de burger centraal staat en zonder inzet en initiatief van de burger de coproducties niet tot stand komen.

Draagvlak onder burgers is bij leefbaarheidsontwikkeling essentieel gebleken om tot een succesvolle coproductie te komen. Het wederzijds voordeel waar de coproducties naar streven blijkt hierdoor vaak in grote mate afhankelijk van de inzet van bewoners of burgers. Door continu toe te zien op de factoren kan men het proces op een reflectieve wijze bijsturen. Het proces is hierdoor dynamisch en kent in de meeste gevallen een open benadering. De concrete invulling van de Woningwet 2015 door de woningcorporaties, gemeenten en huurders blijkt nog in de overlegfase en de toekomst zal uitwijzen welke invloed deze zal hebben. Naar verwachting zal de Woningwet 2015 er voor zorgen dat de uitvoering van de coproducties en de desbetreffende relevante factoren meer dan voorheen door regels wordt gebonden. Dit maakt dat professionele organisaties en gemeenten rekening moeten houden met de ontwikkelingen en nieuwe afspraken binnen de sociale woningsector. Onderdeel hiervan is het continu controleren van de coproducties of andere activiteiten aangaande de leefbaarheid binnen de grenzen van de woningwet/regelgeving vallen, waarbij tevens transparant naar de huurders en bewoners wordt gehandeld. Een risico van de Woningwet 2015 schuilt voornamelijk in het feit dat projecten zich meer op regels gaan richten dan op het concrete projectdoel zelf.

In het algemeen hebben de resultaten inzichtelijk gemaakt dat de betrokken partijen, afhankelijk van de inzet van burgers, de meerwaarde van coproducties inzien om gezamenlijk tot een effectief en efficiënt eindresultaat te komen. De coproductie vraagt vaak om compromissen. Het is van groot belang dat de deelnemende actoren zich hierbij bewust zijn van de veranderende regelgeving en factoren die desbetreffende coproductie positief of negatief kunnen beïnvloeden. Geacht het maatwerk en continue veranderende maatschappij kan niet verwacht worden dat het bewaken van alle succes- of faal factoren garant staat voor een succesvol vormgegeven coproductie. Gezien de resultaten neemt echter de kans op een succesvol vormgegeven coproductie toe wanneer de betrokken actoren rekening houden met relevant gebleken factoren inclusief de kaders van de Woningwet 2015.

Hoofdstuk 8. Aanbevelingen

Het hoofdstuk aanbevelingen is een vervolg op de conclusie waarbij een aantal adviezen wordt gegeven ten aanzien van de doelstelling van het onderzoek: Het onderzoek heeft als doel inzicht te verschaffen in de wijze waarop woningcorporaties de coproductie kunnen vormgeven op basis van de Woningwet 2015 bij het organiseren van leefbaarheid op lokaal niveau tussen betrokken actoren. Op basis van de conclusie worden een aantal adviezen beschreven die het succesvol vormgeven van coproducties ten behoeven van leefbaarheidsprojecten in de toekomst ten goede moeten komen. Deze aanbevelingen vormen een aanleiding voor een mogelijke verbeterde implementatie/opzet van leefbaarheidsprojecten voor meerdere actoren in de praktijk.

§ 8.1 Aanbevelingen

Aanbevelingen
1. Nabijheid van locatie - Zorg voor een nabije locatie die goed bereikbaar is en bij voorkeur dicht grenzend aan de locatie waar het leefbaarheidsproject plaats vindt. 2. Burgerparticipatie - Creëer aansluiting en draagvlak onder burgers. 3. Faciliterend kartrekker - Functioneer als professionele organisatie voornamelijk als faciliteerder of kartrekker. 4. Prestatieafspraken - Vergeet naast het voldoen aan de prestatieafspraken het einddoel niet uit het zicht te verliezen. 5. Bijscholing - Bijscholen van professionals noodzakelijk. 6. Maatschappelijke en politieke veranderlijkheid - Wees alert en bewust van de maatschappelijke en politieke veranderlijkheid. 7. Transparant en professioneel handelen - Streef naar transparant en professioneel proces/project. 8. Technologische ontwikkelingen - Zet in op professionele hulp om technologische ontwikkelingen efficiënter in te zetten bij coproducties. 9. Financiële duidelijkheid - Evenredige financiële bijdrage door professionele organisaties draagt bij aan gedeelde verantwoordelijkheid. 10. Spelregels - Formele regels betreft het proces en inhoud bieden een leidraad om projecten tot een gezamenlijk succes te maken. 11. Bewustzijn van netwerk - Werken in een netwerk vereist aanpassing aan ieders kader en een gezamenlijke compromis/evenwicht. 12. Reële verwachtingen stellen - Afbakenen van verwachtingen zorgt voor een heldere rolverdeling. 13. Maatwerk - Het handelen binnen coproducties moet afgestemd worden op de specifieke case/project waar actoren zich in bevinden. 14. Feedback - Onderbouw en beargumenteer per actor waarom bepaalde keuzes worden gemaakt. 15. Emoties - Sta open voor de emoties van burgers/huurders. 16. Vervolgonderzoek - Onderzoek naar de definitieve uitwerking van de Woningwet 2015.

Figuur 9. Samenvattend overzicht van de aanbevelingen.

Nabijheid van locatie

Zorg voor een locatie of opvang die voor de burgers goed bereikbaar is en bij voorkeur dichtbij aan de locatie waar de leefbaarheidsverbetering plaats vindt. Om de betrokkenheid van burgers te vergroten is het van belang de drempel zo laag mogelijk te houden. De burgers moeten de kans hebben gedachten uit te wisselen, debat te voeren en input te geven voor het open beleidsproces en uitvoering. Deze kans wordt vergroot, vooral voor ouderen, door in de nabijheid van de woonwijk een locatie te realiseren.

Burgerparticipatie

Tracht draagvlak en aansluiting voor en door burgers te realiseren. Zonder inzet van burgers blijkt coproductie vaak op niets uit te lopen. Probeer als professionele organisatie het al aanwezige draagvlak te vergroten en gezamenlijk tot een concreet plan te komen waar burgers de meerwaarde van inzien. In de praktijk kan het helpen wanneer burgers daadwerkelijk progressie zien. De professionele organisaties dienen bewust te zijn van de centrale rol van burgers bij leefbaarheidsprojecten. Van belang is dat de burger/huurder als gelijke actor wordt behandeld en benaderd in het netwerk. Loyens & Van de Walle stellen een aantal principes²³ voor een succesvolle burgerparticipatie. Deze kunnen bijdragen om burgers op een succesvolle wijze te betrekken (Loyens & Van de Walle, 2006).

²³ Creëren van een meerwaarde, problematiek geschikt om bevolking te betrekken, wederzijds vertrouwen, overeenkomsten in doelstellingen en doelgroepen, maatwerk, inzet van verschillende participatietechnieken, ruimte voor beleid beïnvloeding, momentum, impact, transparantie, realistische verwachtingen, toewijding door hulpmiddelen in te zetten, voldoende informatie/communicatie, financiële en personele capaciteit en feedback en evaluatie (Loyens & Van de Walle, 2006).

Faciliterende kartrekker

Functioneer als professionele organisatie voornamelijk als faciliterende kartrekker. De huidige maatschappij moet af met minder budget en mankracht. Initieer projecten en verzamel andere actoren die bij een project gebaat zijn. Ga op zoek naar synergie en betrek burgers/huurders hierbij als gelijke partijen. Dit faciliterende karakter gaat bij voorkeur gepaard met onafhankelijk leiderschap, waarbij alle actoren op een evenwichtige manier de kans hebben om te participeren. Van de initiatiefnemer of faciliterende kartrekker mag men verwachten dat hij of zij streeft naar een uitgebalanceerde machtsverhouding tussen alle actoren.

Prestatieafspraken

Met ingang van de Woningwet 2015 zullen naar verwachting de verkokering en afspraken toenemen. Vanuit de toenemende regelgeving zullen de coproducties hiervoor aan veel meer regels en afspraken dan voorheen moeten voldoen. Het is voor de actoren van belang om naast het voldoen aan deze afspraken het einddoel/projectdoel (leefbaarheidsverbetering) niet uit het oog te verliezen. Dit wil zeggen dat zij alert moeten zijn dat het verbeteren van de leefbaarheid niet wordt overschaduwt door de wenselijkheid om aan de prestatieafspraken te voldoen. De aanbeveling wil hiermee waarschuwen voor het uit het oog verliezen van het 'hoofddoel' dat wordt gestuurd door regels en bureaucratie.

Bijscholing

Gezien de sterk veranderende regelgeving, maatschappij en opzet van samenwerkingsvormen zoals coproducties vraagt dit veel van professionals. In veel gevallen kan bijscholing betreffende werkvormen, burgerparticipatie, regelgeving of aanpak van het proces een meerwaarde opleveren op zowel lange als korte termijn. Bijscholing kan op gepast niveau een bijdrage leveren aan zelfreflectie en benadering van coproducties betreffende leefbaarheidsprojecten.

Maatschappelijke en politieke veranderlijkheid

In de maatschappij is er een continue verandering gaande en worden regelmatig nieuwe wetten of regels in werking gesteld. Gebleken is dat het voor betrokken actoren in de coproductie van belang is om de politieke verhoudingen tussen de gemeenteraad en B&W aandachtig in de gaten te houden om op de hoogte te zijn van ontwikkelingen betreffende de maatschappij, wetgeving of prestatieafspraken. Bewustzijn van de dynamiek van het politieke spectrum zorgt er voor dat de actoren binnen het proces beter kunnen inspelen op formele veranderende wet- en regelgeving. Dit vraagt ook van actoren om de Woningwet 2015 en bijbehorende overleggen strak in de gaten te houden.

Transparant en professioneel handelen

Streef als actor binnen een coproductie naar een transparante en open benadering. Transparant en professioneel handelen vergroot het vertrouwen, openheid en discipline van actoren. Transparant handelen vergroot de kans op overleg tussen actoren. Door transparant te handelen kan naar behoren op problemen worden ingespeeld, zoals de opzet van de coproductie, doelstellingen en financiële inbreng. Dit vergroot de voortgang en efficiëntie van coproducties. Dit vergroot ook de kans dat er realistische verwachtingen en motieven worden geschetst.

Technologische ontwikkelingen

De invloed van technologische ontwikkelingen zal in de toekomst nog meer dan in het verleden een belangrijke rol gaan vervullen. Denk aan digitale facturen, panels en sociale media. Het vraagt van de professionele organisaties om de kansen/rol van de digitale ontwikkelingen te leren en de positieve kenmerken van digitale media te benutten. De inzet van een professional op dit vakgebied kan uitkomst bieden voor nieuwe inzichten en kansen. Deze kan mogelijk

motieven achterhalen op welke wijze huurders of burgers kennis kunnen en willen aandragen zonder dat deze afbreuk doet aan het project, beleidsproblematiek of onrust/negativiteit veroorzaakt. Een eerste stap is de digitale participatie binden aan persoonsgebonden participatie.

Financiële duidelijkheid

Binnen de coproducties is het verstandig uit te gaan van een evenredige bijdrage door professionele organisaties. Naast gedeelde verantwoordelijkheid draagt dit bij aan de inschatting van het coproductieproces. Heldere spelregels omtrent de financiële investering kunnen een bijdrage leveren om realistische verwachtingen te schetsen. Dit voorkomt teleurstelling of uitgaven waarover actoren het niet eens zijn. Het is van groot belang dat huurders/burgers niet op een directe wijze betrokken zijn bij de gezamenlijke financiering. De coproducties betreffende leefbaarheidsverbetering in de sociale huursector verschilt hier van ten opzichte van 'normale' theoretische benadering, waarbij elke partij geacht wordt een directe gelijke financiële bijdrage te moeten leveren om tot een 'meest' succesvolle coproductie te komen.

Spelregels

Afspraken en regels zorgen voor het verbinden van belangen tussen verschillende actoren betrokken bij de coproductie. Formele regels betreffen het proces en inhoud bieden een leidraad om projecten tot een gezamenlijk succes te maken. Bij leefbaarheidsprojecten is het een realistische verwachting dat veel regels wel degelijk onderhevig zijn aan het open beleidsproces waardoor zij op een interactieve en veranderlijke wijze worden bereikt, echter bieden de regels een stok achter de deur bij het bereiken van een gezamenlijk einddoel waarbij iedereen tot een win-win situatie komt. Hierbij is het relevant dat ongeacht de verandering van de regels wel degelijk alle betrokken actoren de regels blijven ondersteunen en naleven. Dit zorgt voor een effectievere uitvoering van de coproductie. De spelregels geven richting aan de kernwaarden van actoren, de randvoorwaarden en voorzieningen van het project en op welke wijze ruimten en investeringen tot stand komen.

Bewustzijn van netwerk

Het werken vanuit een netwerk eist van iedere actor zich deels aan te passen aan ieders kader en een gezamenlijke compromissen/evenwicht te komen waarin ieders belangen zijn vertegenwoordigd. Streef hierbij naar openheid waarbij onderhandelingen en interactie, tevens voor de burgers/huurders, op een gelijkwaardige wijze tot stand komen. Het bewust werken aan een proces om tot een succesvolle coproductie te komen kan complex zijn en stroef verlopen. Hierbij geldt ook dat het betrekken van burgers geduld, tijd en energie van de professionele organisaties vergt.

Reële verwachtingen stellen

Voornamelijk de professionals dienen een duidelijke afbakening te maken welke verwachtingen actoren van de coproductie kunnen verwachten. Dit betekent dat er een duidelijke rolverdeling moet zijn. In elke coproductie moet naar de burger gecommuniceerd worden welke verwachtingen realistisch zijn. De burger kan hierdoor een goede inschatting maken of de verwachting is dat zij/hij mag meedenken, meebeslissen of daadwerkelijk ten uitvoer brengen.

Maatwerk

Het handelen binnen coproducties moet afgestemd worden op de specifieke case/project waar de actoren zich in bevinden. Gezien elke coproductie vraagt om maatwerk kan men niet vertrouwen op eerdere samenwerkingen of handelingspatronen. Van de professionals wordt

verwacht dat zij op basis van expertise en kennis de onderhandelingsprocessen sturen, de voortgang bewaken maar niet geheel varen op uitkomsten van gedane zaken.

Feedback

Onderbouw en beargumenteer per actor waarom bepaalde keuzes worden gemaakt. Door naar elke actor helder te communiceren, beargumenteren en te voorzien van feedback ontstaat er minder verwarring. Tijdens de communicatie en feedback is het wel degelijk van belang om te realiseren welke doelgroep/actor je voor je hebt en hoe je hier mee omgaat.

Emoties

Bij coproducties/leefbaarheidsprojecten komen veel actoren bij elkaar en kunnen burgers/huurders op persoonlijke of sociale facetten geraakt worden. In de open structuur kunnen onvoorspelbare emoties tussen actoren een rol spelen. Voornamelijk omdat verschillende actoren niet allemaal dezelfde verwachtingen op na houden. De emoties horen bij het proces en moeten niet genegeerd worden. Dit zorgt er tevens voor de burgers zich serieus genomen wordt door de professionele organisaties.

Vervolgonderzoek

De uitwerkingen van de prestatieafspraken omtrent de Woningwet 2015 zijn nog niet zichtbaar in de huidige coproducties. Een mogelijk vervolgonderzoek zal de definitieve uitwerking van de Woningwet 2015 omtrent coproducties kunnen evalueren waarbij vergelijkingen met dit huidige onderzoek worden gedaan. Hiermee kunnen de verwachtingen worden nagegaan en het huidige onderzoek waar nodig worden bijgesteld. Tevens is het mogelijk interessant om het onderzoek in de huidige vorm te toetsen in een kwantitatief onderzoek zodat de resultaten mogelijk gegeneraliseerd kunnen worden.

Hoofdstuk 9. Discussie

In dit onderzoek is ingegaan op het succesvol vormgeven van coproducties binnen leefbare wijken tussen de gemeente, woningcorporaties, welzijnsinstellingen en burgers. Deze discussie geeft een beschrijving op welke wijze de resultaten opgevat dienen te worden. Tevens zullen de bevindingen van het onderzoek naast het theoretisch kader worden gelegd. Aansluitend wordt ingegaan op de praktische relevantie van het onderzoek en worden de beperkingen toegelicht. Tot slot volgen suggesties voor vervolgonderzoek.

§ 9.1 Implicaties onderzoeksbevindingen

Op basis van de onderzoeksresultaten is gebleken dat een groot aantal factoren, mits goed uitgevoerd, over het algemeen een positieve bijdrage kunnen leveren aan het succesvol vormgeven van coproducties ten behoeve van leefbaarheidsprojecten of leefbare wijken. De onderzoeksresultaten laten zien dat alle factoren, op technologische ontwikkelingen en openbaarheid na, een belangrijke rol vervullen voor het succesvol vormgeven van coproducties in de sociale woningsector. De aangedragen theoretische succes- en faalfactoren op basis van onder andere Tops (1999) en Bekkers (2007) komen hiermee in grote mate overeen met de resultaten uit dit onderzoek. Door de respondenten zijn tevens een drietal nieuwe factoren²⁴ toegevoegd die kunnen bijdragen aan het succesvol vormgeven van coproducties ten behoeve van leefbaarheidsprojecten. Discutabel aspect blijft dat de factoren afhankelijk zijn van maatwerk en begunstigde omstandigheden om tot een weloverwogen vorm te kunnen geven aan leefbaarheidsprojecten zoals Koppenjan & Klijn (2007) stellen. Dit vraagt naast de aanwezigheid van de relevant gestelde factoren tevens veel van de betrokken actoren. Dat de factoren 'technologische ontwikkelingen' en 'openbaarheid' weinig bijdragen aan het succesvol vormgeven van coproducties in de onderzochte cases wil niet per definitie zeggen dat zij in andere coproducties geen positieve bijdrage kunnen leveren. Onder andere Teisman e.a. (2004) stelt dat coproductie een verzamelterm is waar veel verschillende projectvormen onder geschaard worden, dat niet alle factoren per definitie kunnen worden uitgesloten. Dit blijkt ook uit het feit dat in de praktijk weinig onderscheid wordt gemaakt tussen succes- en faalfactoren. Op basis van dit onderzoek kan de kanttekening worden gemaakt dat op voorhand geachte faalfactoren zoals politieke invloed, emoties van burgers, invloed van burgers en regelgeving ook kunnen bijdragen aan een succesvolle vormgeving van coproducties, mits deze goed worden uitgevoerd en afgestemd zijn op en door het netwerk van actoren. Hiermee komt de praktijksituatie niet geheel overeen met het onderscheid van veronderstelde succes- en faalfactoren bij coproducties (o.a. Tops, 1999 en Bekkers, 2007).

Gebleken is dat de New Public Management gedachte, waarbij op basis van coproducties een meerwaarde in een netwerk wordt gecreëerd door het gezamenlijk besturen en verstrekken van sociale diensten kan worden bevestigd (o.a. Osborn, in Pestoff, 2012 en Klein & Twist, 2007). Echter hebben maatschappelijke en politieke ontwikkelingen in het verleden aangetoond dat er zich nieuwe gedachtegangen en paradigma's voordoen. Dit maakt dat coproducties mogelijk worden vervangen door nieuwe innovatieve gedachten waardoor de toename of ineffectiviteit van coproducties zal blijken. De innovatie van de staat (en andere organisaties) speelt hierbij een belangrijke rol (o.a. Pestoff, 2012). Hierdoor is het lastig verwachtingen uit te spreken over toekomstige opvattingen betreffende coproducties. Wel is zichtbaar dat de respondenten zich aanpassen aan deze ontwikkelingen en meegroeien met ontwikkelingen in de sociale woningsector.

In de coproducties wordt de gemeente of overheid als gelijke actor in het netwerk van actoren beschouwd, wat tevens binnen het NPG-paradigma te plaatsen is (o.a. Tops, 1999 en Bekkers, 2007). Een kanttekening is hier op zijn plaats. De theoretische benadering van coproductie gaat

²⁴ Inzet van burgerparticipatie, faciliterende kartrekker en de nabijheid van de locatie.

uit van gelijkwaardige inbreng actoren. In de praktijk zal het echter weinig voorkomen dat een burgercomité of individuele burger als faciliterende kartrekker van een project zal fungeren. Hiermee mag duidelijk zijn dat het streven naar een gelijkwaardige samenwerking altijd een meerwaarde heeft, maar dat er vanuit de burgers niet dezelfde inzichten kunnen worden verwacht als professionals die betrokken zijn bij het netwerk. Dit komt ook doordat politieke veranderingen, zoals de Woningwet 2015, niet tot in detail helder zijn bij de burgers waardoor afbreuk van het 'gezamenlijke' wordt gedaan. Afdoende kennis of invloed wordt niet genoemd door de respondenten, maar kan wel de oorzaak zijn dat burgers minder snel inzet tonen.

In de theorie is leefbaarheid afgebakend in zowel het fysieke als sociale domein. Leidelmeijer e.a. (2008) stelt dat deze twee domeinen kunnen worden onderverdeeld in verschillende kenmerken. In de literatuur worden deze kenmerken meerdere malen aangehaald (o.a. Leefbaarometer & Leidelmeijer, 2008). In de praktijksituatie blijkt dat deze strikte afbakening niet overeen komt met de opvattingen van de actoren. Veelvuldig zien zij leefbaarheid als een breder begrip dan de theorie stelt. Verbeteren van de kwaliteit van zorg of "achter de voordeur" problemen oplossen vallen bij enkele actoren ook onder leefbaarheid. Hiermee zie je in de praktijk dat de bepaling van leefbaarheid in zekere zin ook van het project of proces afhankelijk is. Hiermee komt het meer overeen met aan het voldoen van welzijn van burgers zoals gedefinieerd door het Committee of Ministers of the Council of Europe (2010): "The capacity of a society to ensure the well-being of all its members, minimising disparities and avoiding marginalisation." Hierbij wordt het totale welzijn van de mens/burger opgenomen in de definitie van leefbaarheid, waar zorg ook onder te plaatsen valt.

In de deelvragen van het onderzoek wordt gesproken van bewoners/burgers. In de resultaten wordt hier tevens een algemene conclusie over gegeven. Echter blijkt het, zo stellen tevens een aantal respondenten, lastig om de bewoners of burgers als groep te beschrijven. De groep heeft zeer uiteenlopende opvattingen of percepties van oplossingen voor leefbaarheidsprojecten. De professionele organisaties kunnen ook niet aan elke wens van de individuele burger voldoen. Dit is in overeenstemming met Meijer (2010) waaruit blijkt dat dit een risico is wanneer burgers verschillende belangen hebben en deze niet door gelijke vertegenwoordiging naar voren komt.

Tot slot is er een degelijk verschil in opvatting van de definitie van succes of falen. In de theorie wordt succes als een positieve uitwerking gezien en falen als een negatieve uitkomst. In de praktijk blijkt dat uitvoerend beleid niet altijd in termen van succes of falen kan worden beoordeeld. De uitkomst is hiervoor in de praktijk veelvoudig te veel afhankelijk van de percepties van actoren. Dit maakt ook dat zoals in de resultaten wordt gesteld het niet altijd eenvoudig is om te beoordelen of een leefbaarheidsproject succesvol is gebleken.

§ 9.2 Beperkingen van het onderzoek

Kwalitatief onderzoek heeft meerdere voordelen zoals eerder aangetoond, maar kent ook wel degelijk begrenzingen. Allereerst zullen de beperkingen van casestudies en kwalitatief onderzoek worden toegelicht. Vervolgens zullen enkele beperkingen van het onderzoek worden toegelicht.

§ 9.2.1 Beperkingen van casestudies

Ondanks dat er binnen bestuurskundig- en casestudieonderzoek de nodige voordelen zijn te benoemen blijken er ook een aantal beperkingen. De onderzoeker dient zich hier bewust van te zijn door kritisch te kijken naar zijn eigen handelen. Casestudies zijn vaak context gebonden of er is sprake van een uniek geval met een laag aantal onderzoekseenheden. Dit zorgt er voor dat het onderzoek lastig te generaliseren is. Het kan zodoende invloed hebben op de betrouwbaarheid van het onderzoek. Binnen het onderzoek is getracht deze problematiek te reduceren door triangulatie toe te passen en alle stappen transparant en navolgbaar te houden

(Van Thiel, 2007). Een kwantitatief vervolgonderzoek biedt mogelijk uitkomst om de generaliseerbaarheid van factoren te toetsen.

De grote mate van diversiteit aan informatie door interviews is al als voordeel benoemd, echter kan een persoonlijke bron als informatie ook nadelig zijn. De geïnterviewde kan niet genoeg kennis hebben omtrent een onderwerp, persoonlijk te dicht betrokken zijn om te oordelen (denk aan alcoholgebruik of strafbare feiten) of kan het antwoord lastig tot uiting brengen (Verschuren & Doorewaard, 2007). Door een strikte selectie (zie methode) van respondenten op basis van een relevante organisatie, achtergrond en kennis is dit getracht te voorkomen zodat elke persoonlijke bron een meerwaarde voor het onderzoek had.

Tevens bestaan er tegenstanders van kwalitatief onderzoek die stellen dat bevindingen te veel interpretatief verbonden zijn aan de onderzoeker, in andere woorden persoonsgebonden. Ondanks dat de onderzoeker hiervoor op zijn hoede moet zijn is de kans op een verkeerde interpretatie altijd aanwezig (Van Thiel, 2007). Van Thiel stelt daarnaast dat casestudie onderzoek in veel gevallen erg intensief is, met een omvangrijke hoeveelheid informatie. Onderzoekers hebben hierbij veel contact met het onderzoeksonderwerp of eenheden. Dit maakt dat mogelijke risico's als subjectiviteit en selectiviteit een rol spelen voor de onderzoekers (Van Thiel, 2007). Om dit te voorkomen en het onderzoek zo neutraal mogelijk vorm te geven is de onderzoeker in gesprek gegaan met mede professionals en onderzoekers binnen de woningsector. Dit verkleint de kans op een eenzijdige- en/of foutieve interpretatie.

§ 9.2.2 Beperkingen onderzoek coproducties ten behoeve van leefbaarheid

In het tijdsbestek van het onderzoek is gesproken met een groot aantal zeer relevante respondenten. Veel van deze respondenten hadden een functie met betrekking tot beleidsvorming of uitvoering van de projecten. Echter is gebleken dat in de zeer drukke periode rondom de overgang naar de Woningwet 2015 het een lastige taak bleek om een aantal respondenten te vinden die daadwerkelijk bij overlegvormen van definitieve prestatieafspraken betrokken waren. Wanneer men wel iets kon vertellen over de prestatieafspraken bleek dit vaak nog niet definitief of in een beginfase van het overleg te zitten. Dit heeft het onderzoek enigszins beperkt in het doen van bruikbare uitspraken over de Woningwet 2015.

Een meerderheid van de interviews zijn afgenomen in de gemeente Arnhem. De gemeente Arnhem heeft in het verleden vier wijken gehad onder de noemer 'Vogelaarwijk'. Veel interviews hebben ook plaatsgevonden met respondenten die gebonden zijn aan de leefbaarheid van deze wijken. Enerzijds kan dit veel relevante informatie opleveren voor een dergelijk onderzoek. Anderzijds kan het zorgen voor een mogelijk vertekend beeld ten opzichte van andere coproducties in meer representatieve gemeenten. Om dit beeld te nuanceren is er een case in de vorm van de gemeente Nijmegen toegevoegd. Op basis van deze cases is alleen geconstateerd dat er financiële verschillen waren tussen niet Vogelaarwijken en wel Vogelaarwijken, zoals in § 6.2.6 te lezen is. Een bijkomende beperking is dat de twee cases niet volledig onafhankelijk van elkaar zijn. Een relatief groot aantal woningcorporaties is gezamenlijk betrokken bij het samenwerkingsverband Kr8. Dit zorgt ervoor dat de woningcorporaties in beide gemeenten regelmatig contact met elkaar hebben en wordt de kans vergroot dat zij dezelfde factoren van belang achten.

Op basis van de analyse van interviews is een duidelijk beeld gegeven welke factoren relevant zijn en op welke wijze deze kunnen bijdragen aan een succesvol vormgegeven coproductie. Een kwalitatief onderzoek brengt de beperking met zich mee dat er geen directe of indirecte verbanden kunnen worden aangetoond tussen de verschillende factoren die de theorie van belang acht. De coproducties bestaan uit een groot aantal factoren die allen directe invloed

uitoefenen. Hierdoor kunnen indirecte positieve of negatieve gevolgen van factoren niet altijd aan het oppervlak komen.

De kans om sociaal wenselijk te antwoorden tijdens interviews door respondenten is beperkt door de verwerking ervan te anonimiseren. Op een enkele verwijzing van functies na is er geen gebruik gemaakt van persoonlijke informatie. Deze werkwijze vergroot de anonimiteit en de kans op sociaal wenselijk antwoorden is hiermee getracht te minimaliseren. Daarnaast zijn er in het onderzoek in totaal negentien interview afspraken ingepland. Ten tijde van het onderzoek is gebleken dat een aantal respondenten in verband met vakantie of drukte bij voorkeur digitaal wilde reageren. In totaal zijn er veertien interviews afgenomen. Drie interviews zijn uiteindelijk digitaal afgenomen. De drie interviews beperken in bepaalde mate de kans op goed doorvragen en anticiperen.

De interviews zijn gericht op een viertal partijen: woningcorporaties, gemeenten, bewoners en andere maatschappelijke organisaties. Van deze partijen is er relatief weinig met andere maatschappelijke organisaties gesproken. In de loop van het onderzoek is hiervoor gekozen, aangezien de diverse andere maatschappelijke organisaties niet altijd volledig betrokken waren in de coproducties. Organisaties als de politie, lokale bedrijven of zorginstellingen hebben in enkele gevallen wel een bijdrage geleverd aan coproducties maar zijn hier niet bij het volledige proces betrokken om een volledig beeld te geven van het netwerk rondom coproducties. Op basis hiervan is besloten alleen het gesprek aan te gaan met een organisatie die zich inzet voor welzijn en maatschappelijke dienstverlening. Deze beslissing is deels gemaakt op inzicht van de onderzoeker.

Tot slot blijkt dat in het theoretisch kader relatief veel gebruik is gemaakt van de auteurs Bekkers (2007) en Tops (1999). De factoren die deze auteurs beschreven sluiten goed aan op de onderzoekssituatie. De auteurs onderbouwen de keuze voor de factoren met een uitgebreid scala aan auteurs en toetsen deze ook in diverse cases. Gezien de onderbouwing van deze auteurs is er voor gekozen veel factoren voor het theoretisch kader in te zetten. De onderzoeker is zich bewust dat dit de mogelijke betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek kan aantasten. Om deze reden zijn de theorieën getracht te ondersteunen met andere betrouwbare literatuur.

§ 9.3 Suggesties voor vervolgonderzoek

Dit onderzoek heeft getracht inzicht te verschaffen in de wijze waarop woningcorporaties in samenspraak met andere actoren de coproductie het beste kan vormgeven bij het organiseren van de leefbaarheid op lokaal niveau met in acht neming van de nieuwe Woningwet 2015. Op basis van dit onderzoek zijn enkele suggesties voor vervolgonderzoek geformuleerd. Allereerst is gebleken dat de uitwerkingen van de prestatieafspraken omtrent de nieuwe Woningwet 2015 nog niet merkbaar of zichtbaar zijn in de huidige coproducties. Een mogelijk vervolgonderzoek zal de definitieve uitwerking van de Woningwet 2015 omtrent coproducties nogmaals kunnen evalueren waarbij vergelijkingen met dit huidige onderzoek worden gedaan. Hiermee kunnen de verwachtingen worden nagegaan en het huidige onderzoek desnoods worden aangepast. Ten tweede is het een uitdagende taak om te onderzoeken op welke wijze het 'nieuwe burgerschap' of de rol van de burger in coproducties het beste kan worden ingericht, specifiek hoe burgerparticipatie in coproducties het beste kan worden vormgegeven. Tot slot kunnen de factoren die in dit onderzoek als relevant worden geacht in kwantitatief onderzoek worden getoetst. Dit zal uitsluitsel geven over de mogelijke generaliseerbaarheid van het onderzoek (o.a. Van Thiel, 2007 en Verschuren & Doorewaard, 2007).

Literatuurlijst

- Aedes. (2013). *Leefbaarheid als kerntaak van woningcorporaties*. Opgevraagd op 06-05-15. Afkomstig van: <http://www.binnenlandsbestuur.nl/Uploads/2013/3/brief-aan-blok.pdf>.
- Aedes. (2015). *Dossier Vestia*. Opgevraagd op 10-04-15. Afkomstig van: <http://www.aedes.nl/content/dossiers/vestia.xml#Achtergrond>.
- Aedes. (2015). *Wat verandert er voor woningcorporaties in 2015?*. Opgevraagd op 20-05-2015. Afkomstig van: <http://www.aedes.nl/content/artikelen/aedes/vereniging/gedateerd/veranderingen-sociale-huursector-per-2015.xml>.
- Aedes. (2015). *Wijkaanpak en leefbaarheid*. Opgevraagd op 22-06-15. Afkomstig van: <http://www.aedes.nl/content/artikelen/klant-en-wonen/wijkaanpak-en-leefbaarheid/interview-met-jeanet-kullberg.xml>.
- Baarda, D.B., de Goede, M.P.M., Teunissen, J. (2009). *Basisboek Kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers bv.
- Bekkers, V., Meijer, A. (2010). *Cocreatie in de publieke sector. Een verkennend onderzoek naar nieuwe, digitale verbindingen tussen overheid en burger*. Den Haag: Boom Uitgevers.
- Bieleman, B., Snippe, J., Tromp, N. (2010). *Corporaties in wonen. Preventieve doorlichting woningcorporatiesector*. Groningen-Rotterdam: Intraval Bureau voor onderzoek & advies.
- Bleijenberg, I. (2013). *Kwalitatief onderzoek in organisaties*. Den Haag: Boom Lemma.
- Boogers, M., Van de Wijdeven, T. (2012). *Meer doe met doe-democratie. Nieuwe corproducties voor een veerkrachtig lokaal bestuur*. Essay in opdracht van het Ministerie BZK. Tilburg: Tilburg University & Demos: Centrum voor Beter Bestuur en Burgerschap.
- Bovens, M.A.P., 't Hart, P., Twist, van, M.J.W. (2007). *Openbaar bestuur: beleid, organisatie en politiek*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- Brandsen, T. (2006). *Woningcorporaties: hybride vermogens*. In *Meervoudig bestuur: publieke dienstverlening door hybride organisaties*. Brandsen, T., van de Donk, W. & Kenis, P. (eds.). Den Haag:Lemma, p. 181-194 15 p.
- Brandsen, T., Helderman, J.K. (2009). *Coöperatieven, een alternatief?* Tilburg: Futura Wonen.
- Brandsen, T., Karre, P. M. (2011). *Hybrid organisations: no cause for concern?* International Journal of Public Administration, 34, p. 827–836.
- Brandsen, T., Pestoff, V. (2006). *Co-production, the third sector and the delivery of public services: An introduction*. Public Management Review, 8(4), 493–501.
- Brandsen, T., Van de Donk, W., Putters, K. (2005). *Griffins or Chameleons? Hybridity as a Permanent and Inevitable Characteristic of the Third Sector*. International Journal of Public Administration, 28 (9), 749-765.

Buijs, J., Edelenbos, J. (2005). *Co-production between ministry and citizens. New Challenges for program management*. Rotterdam: Erasmus University. Centre for Public Management.

Caluwe, de, L., Vermaak, H. (2002). *Leren veranderen – Een handboek voor de veranderkundige*. Alphen: Kluwer.

CBS. (2011). *Eén op de drie woningen eigendom van woningcorporatie*. Opgevraagd op 22-04-15. Afkomstig van: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bouwen-wonen/publicaties/artikelen/archief/2011/2011-3520-wm.htm>.

Centraal Bureau Statistiek. (2014). *ICT kennis en economie 2014*. Den Haag: Centraal Bureau voor Statistiek, TNO Kennisinstituut en Ministerie van Economische Zaken.

Commissie De Boer. (2005). *Lokaal wat kan, centraal wat moet; nieuwe bestel voor woningcorporaties*. Den Haag: VROM & Aedes.

Committee of Ministers. (2010). *New Strategy and Council of Europe Action Plan for Social Cohesion*. Brussel: Council of Europe.

De Bruijn, H., Ten Heuvelhof, E. (2008). *Procesmanagement. Over procesontwerp en besluitvorming*. Den Haag: Academic Service.

De Bruijn, H., Ten Heuvelhof, E. (2011). *Management in Netwerken. Over veranderen in een multi-actorcontext*. Den Haag: Boom Lemma.

De Gelderlander. (2013). *Minister Blok 'ontvogelaart' Hater*. Opgevraagd op 06-07-15. Afkomstig van: <http://www.gelderlander.nl/regio/nijmegen-e-o/nijmegen/minister-blok-ontvogelaart-hatert-1.3860881>

De Jong, R. (2013). *De balans verstoord. Een rapport over de corporatiesector ten behoeve van de Parlementaire Enquête Woningcorporaties*. Den Haag: Aedes.

Dekker, P. (1999) *Vrijwilligerswerk vergeleken*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Denhatex Media. (2014). *Jaarboek woningcorporaties 2014*. Capelle aan de IJssel: Denhatex Media.

Dreissen, V. (2013). *'Corporaties in coproductie'. Onderdeel van onderzoeksvoorstel 'Bewoners aan het stuur'*. Rotterdam: Instituut voor de gebouwde Omgeving.

Eerste Kamer der Staten-Generaal. (2015). *Herzieningswet toegelaten instellingen volkshuisvesting*. Opgevraagd op 18-04-15. Afkomstig van: https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/32769_herzieningswet_toegelaten.

Ekkers, P. (2002). *Van Volkshuisvesting naar Woonbeleid*. Den Haag: SDU.

Elander, I., Blanc, M. (2001). *Partnerships and urban governance*. Westholm: Dalarna Research Council.

Elsinga, M.G. e.a. (2015). *Literatuurstudie ten behoeve van de parlementaire enquête woningcorporaties*. 's-Gravenhage: Tweede Kamer, vergaderjaar 2014-2015, 33 606, nr. 8.

- Ferlie, E., Ashburner, L., Fitzgerald, L., Pettigrew, A. (1996). *The New Public Management in Action*. Oxford: University Press.
- Fleurke, F., Van der Schaar, J. & Van Wijk, F. (2009). *Ontwikkelingspaden voor woningcorporaties*. Amsterdam: RIGO Research en Advies BV.
- Geertz, C. (1972). *Deep play: notes on the Balinese cockfight*. Daedalus: Fall 2005; 143, 4; Research Library pg. 56.
- Gemeente Arnhem (2013). *Wijkactieplan. Wijkaanpak nieuwe stijl 2013/2015*. Arnhem: Bewonersplatform Binnenstad Arnhem.
- Gemeente Arnhem (2015). *Wijken*. Opgevraagd op 22-06-15. Afkomstig van: http://www.arnhem.nl/Wonen_en_leven/Wijken:64065
- Gemeente Arnhem. (2015). *Staat van de Stad. Staat van Arnhem*. Arnhem: Gemeente Arnhem. Afdeling informatievoorziening, Team onderzoek en Statistiek.
- Gemeente Nijmegen (2011). *Hou van Hatert*. Opgevraagd op 06-07-15. Afkomstig van: http://www.houvanhatert.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=356:wie-is-wie-in-de-hatertse-wijkaanpak&catid=94:wijkaanpak&Itemid=126.
- George, A.L., Bennet, A. (2005). *Case studies and theory development in the social sciences*. London: MIT Press.
- Grinten, van der, T. (2006). *Orkestratie van gezondheidszorgbeleid. Besturen met rationaliteit en redelijkheid*. Deventer: Van Gorcum
- Grit, R. (2011). *Projectmanagement*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Helderman, J.K., Brandsen, T. (2004). *De erfenis van beleid: de crisis en hervorming van het Nederlandse volkshuisvestingsbeleid*. Beleid en Maatschappij, jg. 31, nr. 2, p. 74-85.
- Helderman, J.K., Brandsen, T. (2011). *De woningcorporatie: Exile on Mainst.?* Rooilijn, 44, 3, 2011.
- Hoogerwerf, A., Herwijer, M. (2014) *Overheidsbeleid. Een inleiding in de beleidswetenschap*. Alphen aan de Rijn: Kluwer.
- Huurdersvereniging Amsterdam. (2011). *De geschiedenis van de volkshuisvesting*. Opgevraagd op 20-04-15. Afkomstig van: <http://www.huurdersvereniging-amsterdam.nl/toolbox/hfdst1.pdf>.
- Karré, P., Montfort, van, C. (2011). *Botsende waarden in de corporatiesector*. Bestuurskunde, 2011, 2.
- Keeris, W. (2012). *De woningcorporaties zijn theoretisch failliet bij ongewijzigd overheidsbeleid! Een uitdaging om op te pakken*. Tilburg: Real Estate.
- Kickert, W.J.M., Klijn, E.H., Koppenjan, J.F.M. (eds). (1997). 'Public management and network management: an overview', in Kickert, W.J.M., Klijn, E.H., Koppenjan, J.F.M. (eds). *Managing Complex Networks: Strategies for the Public Sector*, London: Sage Publications.

- Klijn, E.-H., Van Twist, M.J.W. (2007). *Publiek-Private Samenwerking in Nederland*. Meppel: Boom.
- Koning, P., Leuvensteijn, van, M. (2010). *De woningcorporatie uit de verdwijndriehoek*. Centraal Planbureau: Koning, P., Leuvensteijn, van, M. (2010). *De woningcorporatie uit de verdwijndriehoek*. Den Haag: Centraal Planbureau.
- Koppenjan, J., De Bruijn, H., Kickert, W. (2001). *Netwerkmanagement in het openbaar bestuur*. Den Haag: VuGa.
- Koppenjan, J.F.M., Klijn, E.H. (2004) *Managing uncertainties in networks*. London: Routledge. Taylor & Francis Group.
- Leidemeijer, K., Marlet, G., Van Iersel., Woerkens, van, G., Reijden, van der, H. (2008). *De leefbaarometer. Leefbaarheid in Nederlandse wijken en buurten gemeten en vergeleken. Rapportage instrumentontwikkeling*. Amsterdam: VROM.
- Loyens, K., Walle, van de, S. (2006). *Methoden en technieken van burgerparticipatie: strategieën voor betrokkenheid van burgers bij het federaal plan duurzame ontwikkeling*. Leuven: Instituut voor de overheid.
- Luyten, D. (2013). *Lokaal Woonbeleid. Een plan van actie*. Brugge: Vanden Broelle.
- Mandell, M.P. (1988). *Intergovernmental Management in Interorganizational Networks: A revised perspective*. International Journal of Public Administration. P393-416.
- Nederlandse Woonbond. (2008). *Het Besluit beheer sociale huursector. De handleiding voor het functioneren van woningcorporaties en de betekenis ervan voor huurdersorganisaties*. Amsterdam: Nederlandse Woonbond.
- Osborne, S. P. (2006). *The new public governance*. Public Management Review, 8(3), 377–387.
- Osch, van, D., Doorn, van, A. (2008). *Communicatiekunde. Inleiding tot het beroep van communicatiekundige*. Den Haag: Boom onderwijs.
- Ostrom, E, Gardner, R, Valke, J. (1994). *Rules, Games, and Common-pool resources*. Michigan: The University of Michigan Press.
- Parks, B., Baker, C., Kiser, L., Oakerson, R., Ostrom, E., Ostrom, V., Percy, L., Vandivort, M., Whitaker, P., Wilson, R. (1981). *Consumers as Coproducers of Public Services: Some Economic and Institutional Consideration*. Policy studies Journal. Volume 9. Issue 7. 1001-1011, june 1981.
- Pereboom, D., Mooiman, M., Brouwer, M. (2008) *Implementatie van Risicomanagement in het project Rondweg van de gemeente Reeuwijk*. Reeuwijk: Gemeente Reeuwijk.
- Pestoff, V. (2006). *Citizens as co-producers of welfare services: Preschool services in eight European countries*. Public Management Review, 8(4), 503–520.
- Pestoff, V., Brandsen, T., Verschuere, B. (eds.). (2012). *New Public Governance, the Third Sector, and Co-Production*. London: Routledge.

- Radboud Universiteit. (2014). *Oprichting*. Opgevraagd op 06-07-15. Afkomstig van: <http://www.ru.nl/overons/overradboud/geschiedenis/oprichting/>.
- Ramakers, J.J.M., e.a. (1997). *Parlementaire geschiedenis van Nederland na 1945. Deel IV. Het kabinet-Drees II. In de schaduw van de Koreacrisis*. Nijmegen: Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Reudink, M. (2012). *Partnership Samen voor de stad 2011-2015*. Arnhem: Gemeente Arnhem/Atrivé.
- Rijksoverheid. (2012). *Leefbaarometer. Ontwikkeling van leefbaarheid*. Opgevraagd op 19-05-15. Afkomstig van: <http://www.leefbaarometer.nl/home>.
- Rijksoverheid. (2014). *Leefbaarheid*. Opgevraagd op 22-06-15. Afkomstig van: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leefbaarheid>.
- Rijksoverheid. (2015). *Sociale huurwoning (sociale huur)*. Opgevraagd op 06-05-15. Afkomstig van: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huurwoning/sociale-huurwoning-huren>.
- Rijkswaterstaat. (2014). *Wijzigingen Wro per 1 november 2014*. Opgevraagd op 07-05-15. Afkomstig van: <http://www.infomil.nl/onderwerpen/ruimte/wet-ruimtelijke-0/menu/nieuws/wijzigingen-wro-per-1/>.
- Schnabel, P., Bijl, R., De Hart, J. (2008). *Betrekkelijke betrokkenheid. Studies in sociale cohesie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Snuverink, H.M. (2006). *Verzelfstandigingsproces bij woningcorporaties: de geschiedenis*. Nieuwegein: Quintis.
- Stadsregio Arnhem Nijmegen. (2015). *Thema's*. Opgevraagd op 22-06-15. Afkomstig van: <http://www.destadsregio.nl/themas>.
- Steenhuisen, B., Dicke, W., & Bruijn, H. de (2009). "Soft" public values in jeopardy: Reflecting on the institutionally fragmented situation in utility sectors. *International Journal of Public Administration*, 32, 491-507.
- Gemeente Nijmegen en de Nijmeegse Woningcorporaties. (2012). *Stedelijk Raamovereenkomst Wonen Nijmegen 2010-2015*. Nijmegen: Gemeente Nijmegen.
- Steijn, B., Groeneveld, S. (2013). *Strategisch HRM in de publieke sector*. Assen: Koninklijke van Gorcum BV.
- Swanborn, P.G. (2003). *Casestudy's*. Meppel: Boom Lemma.
- Talis. (2015). *Praktijkwijzer Leefbaarheid*. Opgevraagd op 05-05-15). Afkomstig van: <http://www.talis.nl/Artikel/Praktijkwijzer-leefbaarheid.htm>.
- Teisman, G.R., Edelenbos, J., Klijn, E.H., Reudink, M. (2004). *State of the art coproductie*. Rotterdam: Stip-studie, in opdracht van NWO en Kenniscentrum Grote Steden.

- Tops, P.W. (1999). *Co-productie als bestuursstijl. Ervaringen en vuistregels*. Bestuurswetenschappen, 3, pp. 201-225.
- Van Staa, A., Evers, J. (2010). *'Thick analysis': strategie om de kwaliteit van kwalitatieve data-analyse te verhogen*. KWALON; 2010; 43 ; Jaargang 15, nr 1.
- Van Thiel, S. (2007). *Bestuurskundig onderzoek. Een methodologische inleiding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Verschuren, P., Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma.
- VNG. (2007). *Handreiking. Van Woonvisie tot Prestatieafspraken*. Den Haag: VNG-Commissie.
- VNG. (2013). *Gemeenten en corporaties; de vrijblijvendheid voorbij. Wederkerig en verplichtend*. Den Haag: VNG-adviescommissie.
- VNG. (2013). *Van Woonvisie tot Prestatieafspraken. Handreiking*. Den Haag: VNG-Commissie.
- VNG. (2014). *De VNG: voor en door alle gemeenten*. Opgevraagd op 08-05-15. Afkomstig van: <http://www.vng.nl/vereniging/wat-doet-de-vng/de-vng-voor-en-door-alle-gemeenten>.
- Walk of the world. (2015). *100ste Vierdaagse*. Opgevraagd op 06-07-15. Afkomstig van: <http://www.4daagse.nl/nl/>.
- Wilkens, L. (2006). *Leefbaarheid in beeld*. Amsterdam. RIGO Research en Advies.
- WRR raad. (2012). *Publieke zaken in de samenleving*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Yin, R.K. (2014). *Case study research: design and methods*. London: SAGE Publications Ltd.
- Zande, van der, C.M.M. (2010). *Samenwerkingsvoorbereiding bij wijkherstructurering: een door gemeenten en corporaties te hanteren theoretisch raamwerk*. Eindhoven: Technische Universiteit Eindhoven/Brinkgroep.

Bijlagen

Bijlage 1. Enquête ter selectie van onderzoekseenheden.

Bijlage 2. Afkortingen.

Bijlage 3. Overzicht respondenten/geraadpleegde organisaties.

Bijlage 4. Overzicht figuren en tabellen.

Bijlage 1. Enquête ter selectie van onderzoekseenheden.

Werken volgens de nieuwe Woningwet

Beste heer/mevrouw,

Vanaf 1 juli 2015 zal de samenwerking tussen corporaties, gemeenten en huurdersorganisaties sterk veranderen door de invoering van de nieuwe Woningwet. Gemeente en huurders krijgen volgens de wet meer over u te zeggen. De Corporatiestrategie onderzoekt in hoeverre corporaties en gemeenten al werken volgens de nieuwe situatie. Met de resultaten van ons onderzoek krijgt u meer inzicht in uw eigen situatie ten opzichte van uw collega's. Het invullen van de enquête duurt 5 minuten.

Heeft uw corporatie prestatieafspraken gemaakt met de gemeente?

- ☐ Ja, er zijn actuele prestatieafspraken
- ☐ Ja, maar deze zijn niet actueel
- ☐ Ja, maar niet met alle gemeenten waarin wij werkzaam zijn (met meer dan 50 woningen).
- ☐ Nee

Heeft uw corporatie een bijdrage geleverd aan de gemeentelijke woonvisie?

- ☐ Ja, we hebben delen van de Woonvisie geschreven.
- ☐ Ja, we hebben input geleverd die door de gemeente is verwerkt.
- ☐ Ja, we hebben input geleverd, maar hier is door de gemeente niets mee gedaan.
- ☐ Nee, we zijn niet betrokken geweest bij het opstellen van de Woonvisie.
- ☐ Nee, de gemeente heeft geen Woonvisie.

Hoe vaak voert uw corporatie gemiddeld ambtelijk overleg met de gemeente?

Bent u in meerdere gemeenten werkzaam? Wilt u de vraag dan beantwoorden voor de gemeente waarin de meeste van uw woningen staan?

- ☐ 12 keer per jaar of meer
- ☐ 3 tot 11 keer per jaar
- ☐ 2 keer per jaar
- ☐ Minder dan 2 keer per jaar

Wat is uw oordeel over de volgende stellingen?

Bent u in meerdere gemeenten werkzaam? Wilt u de vraag dan beantwoorden voor de gemeente waarin de meeste van uw woningen staan?

	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Geen mening/n.v.t.
Onze corporatie draagt naar redelijkheid bij aan de woonvisie / het woonbeleid van de gemeente.	☐	☐	☐	☐
Onze corporatie voert taken uit prestatieafspraken in voldoende mate uit.	☐	☐	☐	☐
De gemeente voert taken uit de prestatieafspraken in voldoende mate uit.	☐	☐	☐	☐
Onze corporatie zet de investeringsruimte voldoende in.	☐	☐	☐	☐

Hoeveel invloed heeft de huurdersorganisatie op het beleid van uw corporatie?

- ☐ Veel invloed.
- ☐ Weinig invloed.
- ☐ Er is geen (actieve) huurdersorganisatie.

Voerde uw corporatie in de afgelopen 5 jaar commerciële activiteiten uit (zoals het ontwikkelen van winkels, kinderopvang, medische centra etc.)?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Verwacht u dat uw corporatie in de toekomst commerciële activiteiten (zoals het bouwen of verhuren winkels, kinderopvang, medische centra etc.) uit zal voeren?

- ☐ Ja, want er zijn geen andere marktpartijen die dit kunnen of willen doen.
- ☐ Nee, dit kan ook door andere marktpartijen worden uitgevoerd.
- ☐ Nee, er zijn geen nieuwe ontwikkelingen noodzakelijk.

Is uw corporatie van plan in de toekomst sociale huurwoningen te verkopen?

- ☐ Ja
- ☐ Ja, maar alleen voor bepaalde doelgroepen en/of in bepaalde wijken.
- ☐ Ja, maar alleen als de gemeente dit van ons vraagt.
- ☐ Nee
- ☐ Nee, tenzij dit financieel noodzakelijk is.

Welke van de volgende activiteiten voerde uw corporatie in de afgelopen 5 jaar uit ter bevordering van de leefbaarheid?

U kunt meerdere antwoorden selecteren.

- ☐ Aanpassingen voor veiliger wonen (zoals politiekeurmerk, achterpadverlichting)
- ☐ Maatregelen om (buren)overlast te beperken (zoals het instellen van gedragsregels, buurtbemiddeling, laatste kansbeleid)
- ☐ Tegengaan van verloedering (zoals zwerfvuil verwijderen, hangplekken realiseren)
- ☐ Inzet huismeesters en/of wijkbeheerders
- ☐ Grootchalige herstructurering van wijken, buurten, kernen.
- ☐ Realiseren van maatschappelijke voorzieningen.
- ☐ Realiseren van commerciële voorzieningen.
- ☐ Financieel ondersteunen van initiatieven van huurders.
- ☐ Organisatorisch ondersteunen van initiatieven van huurders.
- ☐ Geen.
- ☐ Anders, namelijk:

Welke van de volgende activiteiten verwacht uw corporatie in de toekomst uit ter bevordering van de leefbaarheid?

U kunt meerdere antwoorden selecteren.

- ☐ Aanpassingen voor veiliger wonen (zoals politiekeurmerk, achterpadverlichting)
- ☐ Maatregelen om (buren)overlast te beperken (zoals het instellen van gedragsregels, buurtbemiddeling, laatste kansbeleid)
- ☐ Tegengaan van verloedering (zoals zwerfvuil verwijderen, hangplekken realiseren)
- ☐ Inzet huismeesters en/of wijkbeheerders
- ☐ Grootchalige herstructurering van wijken, buurten, kernen.
- ☐ Realiseren van maatschappelijke voorzieningen.
- ☐ Realiseren van commerciële voorzieningen.
- ☐ Financieel ondersteunen van initiatieven van huurders.
- ☐ Organisatorisch ondersteunen van initiatieven van huurders.
- ☐ Geen.
- ☐ Anders, namelijk:

Welke partijen heeft volgens u het grootste voordeel bij samenwerken aan leefbaarheidsmaatregelen in de wijk?

Verdeel 100 punten over de partijen. Hoe meer voordeel een partij volgens u heeft, hoe meer punten u deze partij geeft.

Toewijzen **100** punten

Gemeenten	Corporaties
0 <input type="range"/> 100	0 <input type="range"/> 100
Wijkbewoners	Zorg- en welzijnsorganisaties
0 <input type="range"/> 100	0 <input type="range"/> 100
Anderen	
0 <input type="range"/> 100	

Voor welke corporatie heeft u de vragen ingevuld?

Welke partijen zijn volgens u noodzakelijk bij samenwerken aan leefbaarheidsmaatregelen in de wijk?

Verdeel 100 punten over de partijen. Hoe noodzakelijker een partij volgens u is voor de samenwerking, hoe meer punten u deze partij geeft.

Toewijzen **100** punten

Gemeenten	Corporaties
0 <input type="range"/> 100	0 <input type="range"/> 100
Wijkbewoners	Zorg- en welzijnsorganisaties
0 <input type="range"/> 100	0 <input type="range"/> 100
Anderen	
0 <input type="range"/> 100	

Bijlage 2. Afkortingen

B & W	–	Diensten van Algemeen Economisch Belang
BBSH	–	Besluit Beheer Sociale Huursector
BZK	–	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CBS	–	Centraal Bureau voor de Statistiek
DEAB	–	Diensten van Algemeen Economisch Belang
MT	–	Management Team
NPG	–	New Public Governance
NPM	–	New Public Management
SPB	–	Sociaal Plan Bureau
VNG	–	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VROM	–	Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en Milieu
Wmo	–	Wet maatschappelijke ondersteuning
Wro	–	Wet ruimtelijke ordening
WRR	–	Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

Bijlage 3. Overzicht respondenten/geraadpleegde organisaties

Bewoners Klarendal te Arnhem (N=2)
Bewoners Spijkerbuurt te Arnhem
Gemeente Arnhem (N=2)
Gemeente Nijmegen
Hogeschool Arnhem Nijmegen te Nijmegen
Overbuur Nijmegen
Woningbouwstichting De Gemeenschap
Woningcorporatie Portaal te Arnhem (N=2)
Welzijnsinstelling Rijnstad Arnhem
Woningcorporatie Talis te Nijmegen
Woningcorporatie Volkshuisvesting Arnhem
Wijkraad regio Nijmegen
Wijkraad/Bewonerscommissie Monnikenhuizen te Arnhem (N=2)

Bijlage 4. Overzicht figuren en tabellen

Figuren:

Figuur 1. Overzicht ontwikkelingen corporatiestelsel (Elsinga e.a, 2015).

Figuur 2. Versimpelde weergave van woningcorporaties als hybride organisatie (De Jong, 2013).

Figuur 3. Beleidscyclus woonvisie van Gemeenten (VNG, 2012).

Figuur 4. Coderingsmethode in het programma Excel.

Figuur 5. Conceptueel model vormgeving coproductie.

Figuur 6. Ligging Arnhem in de Provincie Gelderland.

Figuur 7. Overzicht Arnhemse wijken (Gemeente Arnhem, 2015).

Figuur 8. Ligging van Nijmegen in de provincie Gelderland.

Figuur 9. Samenvattend overzicht van de aanbevelingen.

Tabellen:

Tabel 1. Samenvatting & overzicht van succes- en faalfactoren.

Tabel 2. Operationalisatie factoren coproductie.

Tabel 3. Gestructureerde vragenlijst.

Tabel 4. Overzicht van resultaten.